

دین، ژبہ

او

ملت

Ketabton.com

لیکوال

مبارز قاپا

دین، ژبه او ملت

لیکوال :
مبارز "خاپی"

پته :
بن، جرمني

کال : 2004ع

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د کتاب خانگرنې

د کتاب نوم : دین ، ژبه او ملت .

لیکوال : مبارز "خایی" .

خپرنډوی : د پښتونخوا د پوهنې دېره پېښور

چاپ شمېر : 1000 ټوکه .

چاپ نېټه : ۱۳۸۳ ل / ۲۰۰۴ ع .

کمپوزنگر : حاجي محمد "عمر خیل" .

چاپ او کمپیوټر خای

د دانش خپرنډوې ټولنې تخنیکي خانگه

قسه خوانی بازار، پېښور 2564513 Tel/ Fax:

E-mail: danish2k2000@yahoo.com

دالی

هغه چاته چې حق پالي او د واقعیتونو له لمانځني ډډه کوي.
هغه چاته چې: د دین پر اصولو معتقد وي نه د مذهب پر دستورونو.
هغه چاته چې: خپلې ژبې ته لکه د اسمانونو، ځمکې او انسانانو د رنگونو د اختلاف په څېر، چې د
لوی څښتن د قدرت د خلقت سترې نښې گڼل کېږي درناوی ولري.
هغه چاته چې: پر خپل هېواد، پر خپل ولس او پر خپل فرهنگ مین وي.

او

هغه چاته چې: د نښې او نر تر منځ د حقوقو هېڅ توپیر نه ویني.

په خورا مینه/ودرناوي.

مبارز "خاپی"

لړلیک

1. تقریظ..... عبدالحمد "موزی"..... (ا).
2. ملت، ملیت، ناسیون، نیشن، ناسیونالیزم یا نیشلیزم..... (یو)

لومړۍ برخه

3. هر دین په خپل بنسټ کې نیشنلیزم دی..... 1
4. نیشنلیزم هېڅکله هم د هېڅ دین بنسټ نه دی..... 8
5. بیا هم وایم، چې هر دین په خپل بنسټ کې نیشنلیزم دی..... 17
6. "چې آیا هر دین په خپل بنسټ کې نیشنلیزم دی؟"..... 30
7. آیا هر دین په خپل بنسټ کې نیشنلیزم دی؟..... 52

دویمه برخه

8. نیشنلیزم، ناسیونالیزم: یا ملت غوښتنه... د قرآن له نظره..... 67
9. نچور..... 112

دریمه برخه

10. بولله..... 118
11. د زرغون نورزي په یاد..... 127
12. طالب ته!..... 130
13. څلوریزه: اسوپلي..... 136
14. برهان الدین رباني..... 137
15. ای زمانې!..... 141
16. څلوریزه: دوره..... 145
17. ترانه..... 146
18. ساندي..... 148
19. څلوریزې: څله؟..... 151
20. څله؟..... 151
21. پرد پسه لپونتوب..... 154
22. څلوریزې: پښتون..... 155
23. د ژوندون خبره..... 156
24. څلوریزې: اوبنکې..... 158
25. گور شو د ژوندیو کور..... 159
26. په گوندۍ توگه..... 161
27. ناپوهي..... 163
28. څلوریزې: چې وار زما شو..... 165
29. څپېږه..... 166
30. دعا!..... 167
31. نه لمانځنه..... 169

171	د زمانې ازمېښت	32
174	افقي او عمودي څلوريزه: ژړا	33
174	د لمر څرک	34
176	راشه چې پخلا شو	35
178	د سياست لوبغاړي	36
180	ژوند	37
181	څلوريزه: ازمېښت	38
182	ترانه	39
185	اغزن خوبونه	40
189	کبار	41

څلورمه برخه

191	پرانستی لیک: بناغی جمهور ریس بوش!	42
195	د قبایلي مېرمنو د خیر ښکښو... ډاکټر بېگم جان!	43
197	د بناغلي عطا محمد "شېرزي" د سترگو لیدلي حالات	44
200	بلن لیک	45
201	دروند مشر بناغلی محمد افضل خان لالا!	46
203	ملگري ملتونه، لویه جرگه او اساسي قانون	47
207	پرانستی لیک: د ډیورنډ د کرښې په هکله	48
209	حرکت	49
	د ماخذونو فهرست	50

بسم الله الرحمن الرحيم

تقریظ

لنډه کتنه، تبصره او وړاندیزونه

د ښاغلي محترم (مبارز خاږي) صاحب رساله چې د (دين، ژبه او ملت) تر سرخط او عنوان لاندې يې ليکلې، په غور او دقت سره مې ولوستله، او هم مې د (ښاغلو سرباز صافي صاحب او زلمي مومند صاحب) لیکونه، چې د مبارز صاحب د مقالې په ځواب کې يې دعوت جريدي ته استولي په زيات اهتمام سره مطالعه کړل؛ نو بيا ماته هم دا فکر پيدا شو، چې په دې هکله او اړوند زه هم څه وليکم ځکه دا موضوع ډېره جالبه، مهمه، په زړه پورې او په نسبي توگه بکر او تازه بحث او څېړنه ده؛ نو بيا مې له څه سوچ او فکر کولو وروسته دا ښه وگنډله، چې ددې رسالې د عمومي مطالبو او مندرجاتو په نظر کې نيولو سره ځينې وړاندیزونه په لنډه او اجمالي توگه ښاغلي مبارز صاحب ته عرض کړم:

- (1) څرنگه چې ددې رسالې زياته برخه د دعوت په جريده کې خپره شوې؛ نو ښايي دوهم ځل خپرونه به يې (تحصيل حاصل) وي.
- (2) دا موضوع او په همدې توگه ځينې نور مباحث او موضوعات ډېر جالب، جاذب؛ خو زيات حاد، بغرنخ او راپاروونکي دي.
- (3) د ښاغلي مبارز صاحب ليکنه ډېره سليسه، روانه، ادبي، عام فهمه او د مطالبو په راغونډولو او تحليل کې يې ډېر زيار اېستلی دی.
- (4) محترم خاږي د گران هېواد افغانستان يو مشهور شاعر، ليکوال، اديب، مسلمان، متدين او په اسلام، وطن او پرگنو مين ملي شخصيت دی، هغه تر اوسه زيات شمېر کتابونه چاپ او هم يې ډېرې مقالې په مختلفو جريدو، ورځپاڼو او مجلو کې خپرې کړې دي. ښاغلي مبارز تر ورسه ورسه زيار باسي تر څو له مختلفو لارو خپل دين، وطن، کلتور، ژبې، فرهنگ او مقدساتو ته خدمت وکړي، او په دې سپېڅلې او منلې شوې لاره کې يې له يو لړ اقتصادي، سياسي او ټولنيزو ستونزو او غميزو سره سره اوچت گامونه اخيستي او زيات کاري کړي.
- (5) څرنگه چې د اسلامي علومو او دراستو ساحه ډېره ارته، علمي، تاريخي او فرهنگي ده، او له بلې خوا ددې څانگو او عناوينو په سر کې تعبدي اصول او احکام ځای لري؛ نو هريو ليکوال په خپل مضمون کې د موضوع يو اړخ له يوې زاويې څخه څېړلی دی، چې په مجموع کې د ټولو مقالو مندرجات او محتويات د زياتې پاملرنې وړ دي؛ خو ځينې ليکوالان ددې پر ځای، چې په ښاغلي مبارز صاحب د کفر او انحراف ټاټپي په اشاره او طنز کې ووهي ښه او معقوله به دا وه، چې د مقالې له خپرېدو مخکې يې له هغه څخه د داسې مطالبو په اړه توضیح غوښتې

واي، ځکه ديني احکام حکم کوي او وايي چې: "يو مسلمان په يوه گناه مه کافر کوي او له اسلام څخه يې مه باسي". حال دا چې بناغلي مبارز کوم جرم او گناه نه ده کړې بلکې د الهي متبرکه آياتونو په رڼا کې يې ځينې موضوعات تحليل او بررسي کړي دي. او له بلې خوا بناغلي ځايي يو متدين، مجاهد، پوه او په اسلامي احکامو او دساتيرو ټينگ ولاړ ديني او ملي شخصيت دی؛ نو داسې مسایل او موضوعات ددې پر ځای چې د منازعې، مشاجرې او مخاصمې له لارې ورباندې بحث او څېړنه وشي بڼه به دا وي، چې د مذاکرې او تفاهم له لارې د اسلامي ورورۍ او ديني اصولو او ارزښتونو په بنا کې له توهين او تحقير څخه ورباندې ريسرچ وشي. لکه چې امام اعظم صاحب (رح) د حج په سفر کې د ډېرو مذاهبو او فرقو له مشرانو او خاوندانو سره په ډېره حوصله او سره سينه بحث وکړ او هغوی يې قانع کړل.

(6) څرنگه چې ددې موضوع زياتې مقالې د دعوت په خپرونه کې نشر شوي دي؛ نو زما په نظر بڼه به دا وي، چې د بناغلي مبارز صاحب پاتې مقالې او ريسرچ او خصوصاً (18) سوالونه د دعوت په اخبار او يا په بله خپرونه کې نشر او بيا د مختلفو پوهانو او عالمانو معلومات تر لاسه، او له هغه وروسته که چېرې لازم يې وگڼي له يو لړ بدلونونو او حذفیاتو وروسته دې چاپ او خپور شي، دا به بڼه وي.

(7) زما په نظر د نړۍ سيمې او خصوصاً د اسلامي هېوادونو او مذهبي گوندونو او جريانونو د کړنلارې او پاليسۍ په نظر کې نيولو سره ددې پر ځای چې د داسې موضوعگانو خپرول د افغانانو او خصوصاً د پښتنو تر منځ اتحاد او اتفاق راولي، تضادونه او بېلتونونه زېږوي، چې البته ښکاره مثال يې په لومړي قدم کې همدې د دوو پښتنو عکس العمل دی. له بلې خوا د هېواد په دننه او همدغه شان په سيمه او نړۍ کې د (ملت، مليت، ناسيوناليزم، نيشنليزم، دين او ژبې) آواز پورته کول زيات دښمنان او مخالفان لري او هغوی تر ورسه ورسه زيار باسي، چې دا آوازونه او غورځنگونه له مختلفو لارو وټکوي او غلي يې کړي. ځکه دا حساسې او مهمې موضوعگانې دي. وگورئ دا زمور د پښتنو څومره بدبختي او کمزوري ده، چې خپل ملي مشران او پوهان په يو نوم او بل نوم ټکوو او د هغوی په اړه ډول ډول منفي تبصرې او خبرې کوو د مثال په توگه (خان عبدالغفار خان) چې (32) کاله يې د پښتنو په غم او وير کې زندانونه او جېلونه وگالل او د هغوی د حقوقو د تامين آواز يې پورته کړ او شپه او ورځ يې زيار وايست چې پښتانه د اسلامي، ملي او بين المللي اصولو په استفادې سره د خپلواکۍ او آزاد ژوند خاوندان شي؛ خو له بده مرغه، چې نن يې يو شمېر مزدور او اجير کسان غندي او ورپسې پروپاگندونه کوي حال دا چې پنجابيان او نور قومونه محمد علي جناح ملي قايد بولي، احترام او نمانځنه يې کوي او همدغه شان گاندي ته زيات احترام او ارادت لري، او په همدې ترتيب د نړۍ په نورو هېوادونو کې ملي قايدین او زعيمان د احترام او قدر وړ شخصيتونه بولي.

(8) بناغلي مومند په خپله مقاله کې د (رباني او مسعود) تعصب او تنگ نظري ياده کړې او

ليکلي يې دي، چې رباني د ايران پلاوي ته ويلي دي، چې زما سره تعاون وکړئ ترڅو دوه کاله نور هم پاتې شم؛ نو دا پاتې پښتانه به هم له کابل نه وکارېم. او يا دا چې د ازبک هيئت د سوال په ځواب کې يې ويلي دي، چې پښتانه يو قوم دی، چې اصلاً د هندوستان څخه را مهاجر شوي دي. حال دا چې رباني او مسعود دواړه ځانونه مسلمانان او د حسن البنا، مودودي، محمد قطب او سيد قطب د لارې کلک اخوانيان بولي؛ خو له خپل قوم، ژبې، نژاد او کلتور څخه په کلکه ملاتړ کوي او همدا سبب دی، چې دوی پخوا هم واک او قدرت په لاس کې درلود او اوس هم په حکومت او ملت کې مطرح دي، حال دا چې د پښتنو کين اړخي زمامداران لکه (تره کی، امين او نجيب) او بني اړخي مشران لکه (حکمتيار، ملا محمد عمر) چې دوی ته قوم، ژبې، نژاد او نورو معيارونو ارزښت نه درلود له ټول واک او ځواک سره سره له منځه ولاړل. ځکه دوی نشنلېزم او ناسيوناليزم په کلکه سره غانده. که چېرې نیشنلېزم، ناسيوناليزم، ژبه او نور ملي معيارونه او اصول د اسلام د سپېڅلي دين سره منافات او مغايرت لري؛ نو بيا ولې دوی د جمعيت له گروپ سره، چې په دوی کې دا صفات او خصايل په افراطي توگه وجود لري يو ځای او د هغوی قسم ورکولو ته حاضر شول؟ او هغوی ته يې وروڼه وويل. او اوس هم د دوی تر څنگ په مرثي او غير مرثي توگه حرکت او فعاليت کوي.

دا چې ښاغلي مومند ليکلي، چې طالبان نشنالستان وو غلطه خبره ده، ځکه هغوی د نشنلېزم ډېر کلک مخالفين او دښمنان وو، دا چې دوی زياتره په پښتو ژبه خبرې کولې علت يې دا و، چې د دوی بله ژبه زده نه وه. د پښتنو سيمو او سپدونکو له دوی سره د پښتو او پښتونولۍ په حساب ډېرې ځاني او مالي مرستې وکړې او حتی ټولې وسلې يې ورته وسپارلې؛ خو دوی ورسره جفا وکړه او همدا اوس هم پښتانه د دوی د تورو کړو، وړو له کبله ځورول کېږي، کورونه يې لتول کېږي او په ډله ايزه توگه وژل کېږي. لنډه دا چې که چېرې د دې دوو ليکوالانو په هره جمله او پاراگراف بحث او څېړنه وکړو په نتيجه کې به يو بل کتاب منځ ته راشي.

(9) د ملتونو او قومونو لوړوالی او جگوالی تعصب او پاشيستې نه ده، ځکه څښتن تعالی بني اسرائيلو ته فرمايي: "چې مور تاسو ته د نړۍ په نورو انسانانو فضيلت درکړ". او همدغه شان الله تعالی په قران کریم کې فرمايي چې: "تاسې مسلمانان بهترين امت ياست چې د خلکو د لارښونې لپاره راوتلي ياست". ښاغلي مومند په خپله اوږده مقاله کې ځينې دلايل ذکر کړي، چې د هغو متبرکه آياتونو شان نزول او محتواو له موضوع سره اړخ نه لگوي. له بلې خوا مومند صاحب د ځينې کسانو او هېوادونو لکه (هتلر، لېبن، امريکا، انگليس، اسرائيل) او د ځينې نورو يادونه کړې ده؛ خو په دې هکله ويلي شو، چې دوی له خپل نشنلېزم او ناسيوناليزم څخه کار واخيست او خپل هېواد يې د ترقي او پرمختگ لوړې درجې ته ورساوه، چې نن په اسلامي ملکونو باندې جابرانه او ظالمانه سرداري او باداري کوي او مور په غرونو او رغوونو

کې نه پرېږدي کورونه او جېبونه مو لټوي او هر څه، چې غواړي هغه راباندې اجرا کوي...
(10) لکه چې وويل شول اسلامي احکام او دساتير ډېر جامع او په نړۍ کې ورباندې په زرونو کتابونه، مقالې، او رسالې ليکل شوې او هر عالم او مجتهد د خپلې پوهې، کفايت او درايت په اندازه ورڅخه گټه ترلاسه کړې او غامض موضوعات يې خپرلي دي. نو دا چې بناغلي (مبارز) هم په دې هکله يو لړ مطالب راغونډ کړي او پر هغه يې رڼا اچولې ده د هغه زيار او هلې ځلې د زيات قدر او ستاينې وړ دي څښتن تعالی دې محترم څاپي صاحب ته زيات برياليتوبونه په نصيب کړي، چې په دې اړوند او يا د نورو موضوعاتو په ارتباط نورې رسالې، مقالې او کتابونه وليکي او د پښتو ملي ژبه غني او بډايه وگرځوي.
(11) که چېرې دا رساله په دې بڼه او شکل سره چاپېږي په حقيقت کې مبارز صاحب د هغو مقالو او مضامينو له خپرېدو سره مرسته کوي، چې د نشنليزم او ناسيوناليزم او خصوصاً د هغه پر خلاف چې په تنگ او محدود چوکاټ کې په طنز او اشاره ليکل شوي دي. او البته بناغلي مبارز صاحب هېڅ ضرورت او اړتيا نه لري، چې هغه زيات تکثير کړي.

په درناوي

آزاد ليکوال (عبدالمحمد مموزی)
د سنگر او سهار د آزادو اخبارونو
موسس او چلوونکی په المان کې
مموزی

ملت، مليت، ناسيون، نېشن، ناسيوناليزم يا نیشنلیزم

الف: د "ملت" يا "مليت" توری يا غونډلی په اصالت کې د عربي ژبې په بېخ او ريښې پورې نښلي وگورئ دغه د ملت توری يو نيم زر کاله مخکې په قرآن کریم کې څو څو ځله استعمال شوی دی.

(1) د البقرآ سورا په 148 آيت کې چې وايي: هر ملت ته جدا قبله ټاکل شوي ده.

(2) د آل عمران په 95 آيت کې چې د ابراهيمي حنيف ملت په هکله روښانه هدايت لري.

ب: "Nation" دغه نوميزه توری په فرانسوي او جرمني ژبو کې د "ناسيون" په غريزه توگه تلفظ کېږي؛ خو پوهانگليسي ژبه کـــ

(يو)

د "نېشن" په شکل مگر په دواړو حالاتو کې د دغه توري اصالت د لاتيني ژبې بېخ او ريښه لري، چې په ليک دود او معنی کې يې هېڅ کوم توپير نشته دی.

ج: نیشنلیزم يا ناسيوناليزم، چې د لاتيني ژبې د "Nation" په توري پورې تړاو لري، د لويديځې نړۍ مال دی. مگر "ملت پالنه" يا "مليت پالنه" د ختيځو ولسونو مال گڼل کېږي.

د: د "Nation" کليمه، چې له لويديځ نه ختيځ ته راغلې په ختيځ کې ددې کليمې لپاره د "مليت" کليمه استعمال شوې ده. اگر چې د مليت توری د "Nation" تحت اللفظي معنی نه افاده کوي، ځکه چې "مليت" د "مسلک"، "ايډيالوژي"، او "فکر" په معنی په شرقي ادبياتو کې استعمال شوی توری دی. او "ملت" د هغو خلکو مجموعې ته ويل کېږي، چې د مسلک، عقايدو او فکر کولو په اصولو سره يو ځای شوي وي. يا هغه خلک دي، چې په پورتنیو گډو مفاهيمو کې شريک وي. سره له دې، چې د "ملت" توری عربي دی خو عربو د "Nation" لپاره د شعب کليمه استعمال کړې ده، چې معنی يې "شکل"، "فورم" دی، چې "شعبي"، "تشعب" او د "انشعاب" سره شريکه ريښه لري. په دې معنی، چې "ناسيون" يا "نېشن" د انساني کتلې يوه څانگه ده، دلته خپله څرگندېږي، چې "ناسيون"، "شعب" او "مليت" د يوه مفهوم لپاره درې مختلې اصطلاح گانې استعمال شوي دي، چې په لاتيني ژبه کې "نژاد" په عربي کې "شکل"، "فورم" او په ايران، افغانستان او ځينې نورو شرقي هېوادونو

(دوه)

کې "فرهنگ" او "روح" يا د افرادو معنوي خصوصيات "محتوا" د اساس په شکل منل شوي دي. په شرق کې د مليت د اصالت مکتب په دې هکله د عربي طرز تفکر سره تفاوت لري. (۶)

(1) استعمار او ناسيوناليزم 64 مخ، ليکوال استانه گل "شېرزاد".

(درې)

ددغو پورتنیو لنډو معلوماتي څرگندونو سره جوخت غواړم د دعوت په خپرونه کې زما د "هر دین په خپل بنسټ کې نېشنلېزم دی" مضمون او د هغه په هکله چې کوم غبرگونونه رامنځته شوي دي په دوو برخو کې خپلو گرانو لوستونکیو ته کټ مټ وړاندې کوم. یعنې لومړۍ برخه کې د لیک او د لیک په هکله غبرگونونه او دویمه برخه یې د غبرگونونو په هکله څېړنیزې څرگندونې دي، چې د قرآني آیتونو د ترجمو او تفسیرونو سره یو ځای وړاندې شوي دي.

په خورا درناوي
مبارز "څاپی"
بن، جرمني

لومړۍ برخه

هر دین په خپل بنسټ کې نیشنلېزم دی

د ځمکې پر مخ، چې څومره انسانان او سپېدلې دي، یا نن چې په کې او سپېرې، دوی ټول د یو او بل په نامه خامخا د یوې ليارې، د یو مذهب یا د یوې عقیدې لرونکي او د خپلواکه ژبې خاوندان دي، او دوی هېڅکله دې ته په اسانه نه د سوب شوي، لا هم نه سوبېږي، خو له خپلې عقیدې، مذهب یا له خپلې ليارې او ژبې څخه واورې. دا ژبه ده، چې عقیده او مذهب خپروي، او دا عقیده او مذهب دی، چې ژبې او فرهنگ ته وده وربښي. د لوی خدای (ج) په ستر حکمت کې هم ژبه د دین پالنې او ولس پالنې بنسټیز لامل ګرځول شوی دی. څومره چې یو ولس خپل دین پاللی، هغومره یې خپله ژبه پاللی ده. څومره، چې یو ولس د خپلې ژبې له پاللو څخه لرې شوی، هغه ولس هغومره د خپل ژوند د پایښت له بنسټونو څخه جلا شوی او د هلاکت کندی ته غورځېدلی دی.

دین نه یوازې د انسان گروهې او انګېرنې سوچه او سپېڅلې کوي، چې په ملي جوړښت کې ملي فرهنگي بنسټونو ته پیاوړې وده وربښي. یعنې: دین د ژبې له ليارې د ولس فرهنگ نه یوازې دا چې غښتلی کوي؛ بلکه ډېره زیاته وده هم ورکوي. له دې کبله ویلی شو، چې دین د ولس د ژبې او فرهنگ د ودې او پراختیا ستر عامل دی. همدا دلیل دی، چې د اسلام دین عربي فرهنگ او د عیسوي دین یهودي فرهنگ ته په نړۍ کې د ودې او پراختیا ډېره پراخه ورشو ورکړې ده. چېرته، چې څوک عیسایي دی، هغه د یهودي فرهنگ خاوند او چېرته، چې څوک مسلمان دی، هغه د عربي فرهنگ خاوند دی. موسی علیه السلام، چې کله یو شمېر بني اسرائیل د خوسې په عبادت کې اخته ولیدل؛ نو هغوی یې د لوی خدای (ج) او د بني اسرائیلو د ولس د دښمنۍ په ګناه ټول ووژل. همدا راز د اسلام د مقدس دین استازي حضرت محمد (ص) هم له خپل قريشي کهول سره تر هغه مهاله دښمني وکړه تر هغو، چې قريشو د اسلام د دین دښمني کوله. د دین ساتنې په لياره کې د انسان دغه غبرګون کېدای شي دلته یوازې د روحاني، معنویت او خدای پرستۍ له اړخه د کتنې او څېړنې وړتیا ولري؛ خو زما په اند د روحانیت او معنویت نه بهر د ورځني ژوند په ملي، سیاسي، اقتصادي، ټولنيزو او فرهنگي جوړښتونو کې هم دین لویه برخه درلودلې او ستر رول یې لوبولی دی. که یو لږ څه غوندې موږ د هر دین د پلي کېدو لاملونو ته ځیر شو، ډېر ژر کولای شو وپوهېږو، چې ادیانو، نه یوازې د ولسونو د روحانیت او معنویت اړخ پیاوړی کړی او هغوی یې د خدای پرستۍ په لياره کې برابر کړي؛ بلکه د هغوی ولسي جوړښت یې هم په سیاسي اړخ یعنې نیشنلېزم کې ډېرو لوړو پوړیو ته ورڅېړولي او ژبه یې نړۍ واله ژبه ګرځولې ده. د بېلګې په توګه د موسی علیه السلام د بعثت نه پخوا بني اسرائیلو په مصر کې د مریي توب ژوند لاره، ځانته هېواد یې نه درلود، د یو ملت په توګه نه پیژوندل کېدل، خپلواکه نه وو، او په فرهنگي اړخ کې هم نړیواله پیژندګلوي یې نه لرله. موسی علیه السلام د روحانیت او معنویت

په جامه کې د لوی خدای (ج) د ارادې په بنسټ بني اسرائيلو ته د مصريانو له مرييې توبه ژغورنه ورپه برخه کړله، بني اسرائيل د موسی عليه السلام په لارښوونه د سینا ټاپو وزمې ته راغلل او د پرله پسې جگړو په ترڅ کې يې ټول فلسطين تر خپل واک لاندې راوست. همدغه مهال و، چې بني اسرائيلو په لومړي ځل د ځمکې پر مخ خپل اسرائیلي خپلواک ملت او دولت جوړ او د یو خپلواک هېواد خاوندان شول، کوم، چې په بادشاهانو کې يې د داود عليه السلام او سليمان عليه السلام نومونه په سر کې راځي. له دې امله د موسی عليه السلام دین په سلو کې سل یو سوچه نشنلیمز گنجل کېدای شي، چې د هغې د پلي کېدو سره سم د ځمکې پر مخ د اسرائيلو ملت او حکومت د منځته راتلو امکانات برابر شوي دي. کله، چې اسرائیلي دولت او حکومت د تاریخي پېښو له امله ړنگ او دغه ولس د روميانو مريان وگرځېدل، بیا هم د لوی خدای (ج) له لوري دغه ولس ته عیسی عليه السلام د یو بل سترناجي په توگه وېښل شو. د عیسی عليه السلام لارښوونې نه یوازې دا، چې د روحانیت اړخ لاره، او خدای پرستي يې تبلیغ او بني اسرائيل يې هم لمسول او هغوی ته يې جرئت باښه، خو د روميانو له مرييې توبه ځانونه آزاد کړي، کوم چې په همدې گناه هم عیسی عليه السلام د خپلو یو شمېر حواریونو سره د روميانو له خوا صلیب ته وڅېړول شو. د عیسی عليه السلام کوم شمېر حواریون، چې د صلیب له وېرې د یونان په لوري تېښتېدلي وو هغوی په یونان کې د تاریخي شواهدو پر مخ د عیسوي دین او یهودي فرهنگ په خپرولو کې ډېر زیات بریالیتوبونه ترلاسه کړل، چې په نتیجه کې يې د خپلو دیني او فرهنگي تبلیغاتو اډه روم ته ولېږدوله، او روم يې د خپلو دیني تبلیغاتو مرکز وگرځاوه، لکه چې له همدې ځایه بیا د فلسطين د بیا نیولو د موخې لپاره صلیبي جگړو ته دیني او مذهبي رنګ ورکول کېده. د دغو پېښو تر مخه مور وویلی شو، چې لوی خدای (ج) د یو خپلواک ملت او خپلواکې ژبې د لرلو پلوي دی. که چا په دې لپاره کې کوم گام او چټکي، نه یوازې دا، چې خدایي بری ورپه برخه شوی، چې په خپله هم د ولس د سترگو تورگرځېدلی دی. په دې اړخ کې که د عربي ولس تاریخ ته ځیر شو نو په خورا روښانه توگه څرگندېږي، چې د عربو ولس د اسلام د پیغمبر حضرت محمد (ص) له بعثت نه پخوا یو بدوي او صحرايي ولس و، په خپله سیمه کې يې تاریخي خپلواک ملت او حکومت نه لاره، لوی خدای (ج) پر دوی مهربانه شو او د اسلام د دین استازی حضرت محمد (ص) يې دوی ته وېښه تاریخي پېښې به ټولو ته روښانه وي، چې حضرت محمد (ص) د خپل عربي ولس د یو موټي کولو او د هغوی نه د یو لوی او خپلواک ملت او حکومت جوړولو په هڅو کې څومره رېږې او تکلیفونه گاللې دي. د اسلامي دین لارښود د عربي ولس نه یوازې روحانیت او معنویت خوندي کړ؛ بلکې ژبې او فرهنگ ته يې هم ابدی بڼه ورکړله. اسلام د عربو ژبه د ټولو عجمیانو په ژبه کې، چې په اسلام مشرف شول، ورننوستله. اسلام د عربو فرهنگ يې د هغو ټولو عجمیانو فرهنگ وگرځولو، کوم چې په اسلامي امت کې شامل شمېرل کېږي، او اسلام د عربو څخه د نړۍ پر مخ هسې یو خورا ستر روحاني، فرهنگي، اقتصادي، سیاسي او نظامي ځواک جوړ کړ، چې په خپل مهال کې يې هېڅ ساری نه درلود. که چېرې لوی خدای (ج) عربو ته د اسلام دین نه وای ورښلی عرب به هم د داسې یو غښتلي او جاودانه فرهنگ خاوندان نه وو گرځېدلي کوم، چې اوس هم د اسلام د دین د روښانه وړانگو په لمنه کې د نړۍ هر گوټ ته بې له هېڅ خنډ او ځنډه ځان رسوي؛ نو ځکه بیا هم مور وویلی شو، چې دین په خپل بنسټ کې نشنلیمز دی او دغه نشنلیمز هم د لوی خدای (ج) اراده ده. راځئ، چې د لوی خدای (ج) اراده په دواړو

سترگو و منو او په دواړو لاسونو يې عملي کړو. لوی خدای (ج) کوم عاجز ذات نه دی او موږ يې هم څه عاجزان نه يو پيدا کړي، لږه پوهه او لږ غوندې عمل پکار دی. لکه څرنګه، چې لوی خدای (ج) عربي ژبه، پارسي ژبه، انگليسي ژبه او داسې نورې ژبې پيدا کړې دي، پښتو ژبه يې هم پيدا کړې ده. يعنې پښتو ژبه هم د لوی خدای (ج) مخلوق دی او خدای (ج) ددغې ژبې د خاوندانو په توګه موږ هم را پيدا کړي يو. که چېرې موږ خپله پښتو ژبه، چې موږ ته او موږ پښتانه يې پښتو ژبې ته پيدا کړي يو، ونه وايو او هېره يې کړو، دا به موږ نه يوازې له خپله ځانه سره دښمني کړې وي؛ بلکې له لويه خدايه سره به مو هم غټه دښمني او خيانت کړی وي. دا په دا، چې لوی خدای (ج) دومره عاجز نه دی، چې موږ پښتانه يې پښتانه پيدا کړي يو. هغه خدای (ج) کولای شوای، چې موږ يې د کومې بلې ژبې ويونکي پيدا کړي وای؛ خو د خدای (ج) حکمت، اراده او مشيت دا و، چې پښتانه، د پښتو ژبې ويونکي او د پښتو ژبې ساتونکي واوسو.

له دې کبله که غواړو، چې له ځانه سره، له خپلې ژبې سره، له خپله ولسه سره، له خپل هېواده سره او له خپل تاريخه سره دوستي وکړو، که غواړو، چې خپل لوی خدای (ج) او خپل دين او مذهب سره دوستي وکړو؛ نور اځئ، چې خپله ژبه خپله کړو، پښتو ووايو، پښتو وليکو او پښتو ژبه په سيمه او نړۍ کې څنګه، چې د لوی خدای (ج) رضا او اراده ده، له نورو ژبو سره سياله کړو.

دغه کار هغه مهال کېدای شي چې:

- (1) موږ ټول پښتانه په يو مرکز راټول شو.
- (2) يو موټی او خپلواک ملت او حکومت ولرو.
- (3) په خپلواک ملت او حکومت کې مو يوازې پښتو ژبه د تعليمي، فرهنگي او دفتري ژبې په توګه منل شوي وي.

موږ هېواد لرو، ولس لرو، حکومت لرو، مګر واک يې نه لرو. موږ ژبه لرو، فرهنگ لرو، تاريخ لرو، مګر ناپېژندلې پاتې دي. که غواړو، چې د خپل هېواد، د خپل ولس، خپل حکومت د خپلې ژبې او د خپل فرهنگ خاوندان شو؛ نور اځئ، چې خپلو تعليمي، فرهنگي او دفتري مؤسساتو کې يوازې پښتو ژبې ته ځای ورکړو، څو په دې توګه په سيمه او نړۍ کې له نورو ولسونو سره سيال، تاريخ ته سر لوري او د راتلونکو نسلونو د ستاينې وړ وګرځو. که نه نو د تل لپاره به د پرديو ژبو او فرهنگ په اغېز کې لټار پاتې يو.

مبارز خاڼی، بن جرمني

د دعوت خپرونه د 1380 کال د مرغومي مياشت پرله پسې گڼې 132-133

نیشنلزم هېڅکله هم د هېڅ دین بنسټ نه دی

یوه ورځ یو غربي ژورنالست د خلق د دیموکراتیک گوند د عمومي منشي، د وزیرانو د شوری رئیس، د وسله والو ځواکونو د سر اعلی قوماندان، د شرق سر خورلی نابغه او خلاق رهبر ملگري نور محمد (نور محمد تره کي) څخه پوښتنه وکړه، چې دا گونگوسی څومره رښتیا دي، چې ته له حفیظ الله "امین" سره ژور اختلاف لري؟ "نو هغه لومړی په کرس کرس وخنډل او د تالو ژبې څېرمه د سرو زرو دوه غاښونه یې هم و برېښېدل؛ نو ځواب یې ورکړ، چې: "تاسې امپریالیستان په مورې پسې پرو پاگند کوئ، زه چې ملگری "امین" هر ځل گورم من من غوښه اخلم او په جامو کې نه ځایېږم."

د تره کي دروغ رښتیا؛ خو بیا د هغه په خوله د بخمل بالښت په اېښودلو څرگند شول؛ خو زه په رښتیا، چې د هر شریف، با درده او با احساسه افغان په خوښۍ خوښېږم او په جامو کې نه ځایېږم او هغه، چې بیا زما د قوم "صافي" بچی وي؛ نو بیا خو غورې لا غور... وړمه ورځ مې د یو دوست په کور کې د "دعوت" جريدې یو سلو دوه ویشتمه گڼه، چې غالباً همدا وروستی شماره ده تر نظره شوه. ټول عنوانونه مې په منډه منډه له نظره تېر کړل، چې واقعاً ډېرو په زړه پورې مطالبو ته په کې ځای ورکړل شوی و، چې د هغو له جملې څخه یو یې د بناغلي مبارز "څاپي" په ښکلي قلم په اتم مخ کې (د هر دین بنسټ نیشنلزم دی.) تر عنوان لاندې یو مضمون ولوست. هغه د چا خبره، چې په لومړي ځل؛ خو مې پرې سر خلاص نه شو. او د خپل عادت پر خلاف د دویم ځل لپاره مې بیا ولوست. دا مضمون، چې نیمه اکاډیمیکه بڼه لري د پرگرافونو تر او او ارتباط یې منظم او د لیکنې ژبه یې خوږه او سلیسه ده او لیکوال د علمي پس منظر د څرگندونې په څنگ کې ددې غمازي کوي، چې مبارز صاحب د خپلې ژبې او کلتور ودي او پراختیا ته څومره لېواله او د څومره ژور احساس درلودونکی دی کوم، چې د شاباس مستحق او د همکارۍ وړ دی؛ خو له بده مرغه مضمون نه یوازې دا، چې یو شمېر تاریخي غلطۍ او تېروتنې لري او د اسماني ادیانو په هکله یې معلومات ډېر کمزوري دي، بلکې د پیغمبرانو د بلنې او دعوت له اصلي جریان سره چندان ډډه نه لگوي.

زه نه ملايم، چې د زېر کتاب د متن، حاشیې او نکتې په رڼا کې ددې مضمون شرعي اړخ وڅېړم، چې د اسماني ادیانو او د خدای تعالی د رښتینو او معصومو پیغمبرانو د حرمت او تقدس حریم په کې څومره محفوظ یا په کوم کچ پایمال شوی دی؟ نه خو د پوهاند صېب کاکړ په شان د تاریخ پوهنې له

باریکو سره اشنا یم او نه هم پخپله د مبارز صاحب غوندي د لیکوالی له فن سره بلد یم، چې مقاله یې له سره چان او غلبیل کړم او د ریسرچ او کره کتنې له میکروسکوپ څخه یې پاس کړم. البته یو تخنبدلی احساس لرم، چې د انتقاد او گوت څنډنې په ځای د یو هدفمند اصل لپاره ځینې کمزورۍ په گوته کوم، ترڅو بناغلی "څاپی" او ممکن درانه لوستونکي ورڅخه گټه واخلي او ځینې تاریخي حقایق له نظره تېر کړي، او زما یقین دی، چې موږ د غرب نمک خورو افغانانو که ډېر معنوي او فرهنگي ارزښتونه له لاسه ورکړل؛ نو د اروپا او امریکا د دیموکراسۍ په سیوري کې مو یو ډېر مهم شی تر لاسه کړ او هغه په واقعي ډول د ژبې، مذهب، لیکنې او نظر خپلواکي ده، چې د زغم او برداشت په څنگ څنگ کې یې زموږ سینې پراخه او حوصلې لوړې کړې، او هم مو د عربي الفاظو په ځای د پښتو تورو ته مخه شوه، چې دا دی زموږ د قوم ځینې تعلیم یافته ځوانان د "صافي" د کلیمې په عوض "څاپی" لیکي، چې ځکه ص، ف اصلي عربي الفاظ دي؛ خو، پ پښتو ټکي دي. ترڅو په دې ډول د عربي فرهنگ سره فاصله ونیوله شي او خپلې ژبې ته وده ورکړل شي. خیر دا د هر چا د مزاج او انتخاب خبره ده او حقوق یې له خاوندانو سره خوندي دي. اوس راځم اصلي مطلب ته او بهتره به وي، چې له عنوان څخه پیل وشي.

1- مبارز صاحب لیکي ((د هر دین بنسټ نیشنلېزم دی)) که چېرې دا نظریه دده شخصي اند او فکر وي؛ نو دا په ده پورې اړه لري؛ خو که خبره د واقعیت او اصولو وي؛ نو بیا حقیقت بل شی دی. ځکه د ټولو اسماني ادیانو بنسټ په درې شیانو ولاړ دی (خدای پرستي او د هغه وحدانیت، د پیغمبران او رسولانو استازیتوب او معصومیت او درېیم یې د قیامت راتگ او نېکانو او بدانو ته د هغوی د عمل مناسب پاداش دی. مبارز صاحب ته به معلومه وي، چې د اسلامي نړۍ د شپږ پنځوسو هېوادونو څخه یوازې دوه ویشته یې عربي ژبي دي یا په بله مانا د یو میلیارد مسلمانانو څخه یوازې دوه سوه میلیونه یې عربان دي، او پاتې له نورو قومونو او ولسونو څخه دي. د عیسویت دین یوازې د رومیانو په منځ کې منحصر پاتې نه دی؛ بلکې د کاتولیک، پروتیسټانت او ارتودوکس په میلیونو میلیونو پیروان د نړۍ په گوت گوت کې خواره دي. یهودیت یوازې په یورشلم او تل ابیب کې بند نه دی، د حبشې او اریتریا فلاشا هم یهودان دي. همدارنگه غیر اسماني ادیان لکه بودیزم یوازې په تبت او بوتان کې معتقدین نه لري؛ بلکې د دلایلاما د مشرۍ لاندې درې سوه شپېته میلیونه بودیستان نن د نړۍ تقریباً څلورم دیانت شمېرل کېږي. د رام، سیتا او گیتا عبادت کوونکي یوازې هندو برهمنان نه دي؛ بلکې د نچلې ذات "کم اصله" هندوانو دین هم دی، چې مختلفې ژبې او قومیتونه لري. په داسې حال کې، چې د دین په نسبت د نیشنلېزم زاویه ډېره کوچنۍ او هېڅ د مقایسې وړ نه ده. او بله دا، چې نیشنلېزم؛ خو د یو سیاسي مکتب په صفت همدا څو لسیزي وړاندې راڅرگند شو او په پخوانیو زمانو کې یې فقط د یوې روحیې بڼه درلوده او بس.

2- نوموړی په خپل مضمون کې لیکي: (حضرت محمد (ص) له قریشو سره تر هغې د بنسټي کوله تر څو، چې قریش په اسلام نه وو مشرف شوي...) د دې جملې په لیکلو دې بناغلي پخپله خبره د بطلان کرښه کش کړه، یعنې دا، چې د حضرت پیغمبر دوستي او د بنسټي د دین په خاطر وه نه د عربي ژبې او عربي قومیت لپاره. او ځکه؛ خو حبشي نسله بلال له روم څخه راغلی صهیب او فارسي نژاد سلیمان د اسلام د ستر پیغمبر یاران او ابو لهب او ابو جهل، چې د هغوی د خپلې کورنۍ او تېر غړي وو، ستر

دبسمان وو، او دا ددې څرگنده بېلگه ده، چې د دین بنسټ پر نیشنلېزم باندې نه دی ولاړ؛ بلکې عقیده، ریاضت او روحانیت د دین بنسټ جوړوي، چې د خالق له لوري ورباندې مخلوق ته هدایت شوی وي، او یا دا، چې په خپله د انسان تخلیق وي؛ لکه بت پرستي او نور، چې هېڅکله او هېڅ چپرې د یوې ځانگړې ډلې، ژبې او قبیلې په انگرې کې قید نه دی پاتې شوی او مختلفې پرگنې، ولسونه، رنگونه، ژبې، سمتونه او اړخونه یې په بر کې نیولي او زه فکر کوم، چې تاسو هم په دې کې د شک لپاره ځای نه لرئ.

3- مبارز صاحب فرمایي: ((د موسی علیه السلام دین سل په سلو کې سوچه نیشنلېزم گڼل کېږي)). خو زه وایم که نوموړی یو ځل بیا د ادیانو په هکله لږه سرسري غونډې مطالعه وکړي؛ نو دا به راسره ومني، چې دا یوه افترا ده ځکه کله، چې موسی علیه السلام ته د پیغمبرۍ لومړنی اسماني پیغام راغی؛ نو هغه دا و، چې ته ولاړ شه او فرعون ته د سمې لارې بلنه ورکړه او دا هغه حقیقت دی، چې د اخري سپارې د سورت نازعات په اولسم، اتلسم او نولسمو ایاتونو کې ورته په صراحت اشاره شوې ده. او دا ددې مانا لري، چې دا پیغمبر یوازې بني اسرائیلو ته نه دی راغلی بلکې لومړی دعوت یې قبطیانو ته و، چې د فرعون قوم و؛ خو کله، چې د فرعون د ایمان څخه نا امیده شونو خپل قوم ته یې وویل، چې اوس باید له مصر څخه کډه وکړو ترڅو د فرعون له غلامۍ آزاد او یوازې د خدای (ج) بنده گڼي وکړو. همدا رنگه که بساغلی څاپی په دې نظر وي، چې د حضرت موسی (ع) دین سوچه نیشنلېزم دی؛ نو بیا دې مهرباني وکړي او دا دې په ډاگه کړي، چې په دې صورت به د یو اسماني رسالت او د گاندي او غفار خان د سیاسي غورځنگ تر منځ څه توپیر وي؟

4- نوموړي د خپل مضمون په بله برخه کې لیکلي: ((محمد(ص) د خپل عربي ولس د یو موټي کولو او د هغوی (عربانو) لپاره د یو خپلواک ملت او حکومت د جوړولو په هڅو کې څومره رېږې او تکلیفونه گاللي دي...)) خو حقیقت دادی، چې د اسلام ستر پیغمبر د مکې معظمې د حرا له سمخې واخله د وفات تر ورځې، یعنی د پیغمبرۍ په ټول درویشت کلن عمر کې هېڅکله، هېڅ چاته، هېڅ چپرې د عربیت او عربي امت او عربانو لپاره د خپلواکۍ او عربي قوم د حکومت خبره په خوله هم نه ده یاده کړې؛ بلکې تردې، چې یوه ورځ د هغه په وړاندې د عربیت خبره وشوه؛ نو د هغه مخ سور شو او هغه سړي ته یې وویل، چې په تا کې لا اوس هم د جاهلیت خوی پاتې دی. په حج الوداع کې، چې تر نژدې یولک اصحاب د عرفات په غونډۍ باندې د حضرت پیغمبر(ص) په شاوخوا کې راټول او چوپ ولاړو؛ نو د نبوت وروستی پیغام و: ((ما په تاسو باندې خپل نعمتونه تمام کړل، تاسو یو د بل وروڼه یاست. ستاسو وینه، مال او ناموس یو پر بل حرام دی او اسلام مې ستاسو لپاره غوره او منلی دین در استولی دی)).

کله، چې د اسلام دویم خلیفه عمر بن خطاب(رض) د بیت المقدس د فتحې او تسلیمې په مراسمو کې د گډون لپاره ورغی؛ نو هلته ځینو فاتحینو او قوماندانو ورته وویل، چې امیر المؤمنین ته په اوبن سپور شه او غلام دې را کوز کړه او بله دا، چې قیمتي جامې او چین واغونډه، که نه؛ نو بیا به د یهودو او عیسایانو مشران خاندي، چې د عربو مشردا څرنگه سړی دی؟ نو هغه ورته وویل: دا عزت او دبدبه خدای پاک(ج) ماته د اسلام له درکه راکړې که نه؛ نو په مکه کې؛ خو په ما باندې خپل پلار او بنان هم نه ساتل، خبره د عربیت نه ده د اسلام ده.

5- په بل پرگراف کې مبارز څاپی صاحب داسې وایي: ((موسی علیه السلام، چې کله بني اسرائيل د خوسي په عبادت اخته ولیدل...؛ نو هغوی یې ټول ووژل)). داسې ښکاري، چې مبارز صاحب د مکې په ځای ترکستان ته تللی دی او خبره یې بېخي سرچپه لیکلې ده. ځکه کله، چې الله تعالی نژدې او یا تنه بني اسرائيل په خپل عذاب هلاک کړل؛ نو موسی علیه السلام سخت خپه شو او د گیلې په ډول یې وویل، چې یا ربه دا خلک به دې بل ځای هلاک کړی وای اوس؛ خو دوی له ما سره راغلي وو... موسی علیه السلام هېڅکله هم د پیغمبرۍ په وخت کې څوک نه دي وژلي البته مخکې له دې، چې پیغمبر شي، یو قبطني یې په بوکس وهلی و او هغه ترېنه مړ شوی وو. له دې واقعي پرته هېڅ اسماني کتاب، نه کوم مستشرق، نه کومې انسایکلوپېډیا ((دائر المعارف)) نه اسلامي او یهودي مورخ لیکلي، چې حضرت موسی علیه السلام دې د خپل امت او قوم خلک وژلي وي.

6- مبارز صاحب د خپلې مقالې په پای کې غالباً د وړاندیز په ډول وایي چې: رځئ له پښو سره پښتو وکړو، هغه د نورو ژبو سیاله کړو او دا هله ممکن ده، چې پښتو زموږ د ملک او حکومت یوازې رسمي ژبه شي؛ خو زه په خپل وار، چې یو ساده او شپږ پښتون یم د لږ څه اختلاف د اجازې تر څنګ دده ملاتړ کوم او دعا کوم، چې خدای (ج) دې د افغاني نشنلیستانو دا بنده بېرې روانه کړي، چې د طلبای کرامو نه وروسته په کابل کې د دوی حکومت راشي. ځکه شرمېدلو کمونستانو او ازار گټلو اخوانیانو، چې د انقلابي سرو او شنو شعارونو په سیوري کې یې خپل وطن برغښه برغښه کړ او د ملت ملي جوړښت، قبایلي دود دستور او عنعنوي او فرهنگي اډانې یې لتارې کړې، ډېره ممکنه ده، چې نشنلیستان هغه له سره ترمیم او په پښو ودروي او هم به له دې څخه په الهام د کوزې پښتونخوا قوم پرستان وټوانېږي، چې خپل نصب العین او موخې ته ورسېږي. ځکه ومو لیدل، چې غلام احمد بلور او افضل لالاد نواز شریف او بې نظیر بوتو په فیدرالي حکومتونو او د فرید طوفان او بشیر بلور د مشرۍ لاندې یو درجن وزیرانو د صوبه سرحد ((پښتونستان)) په کابینه کې نه یوازې دا، چې د خپل ایالت د نوم په بدلولو کې ناکام راغلل؛ بلکې د پېښور د تلویزیون هغه دوه ساعته تلویزیوني پښتو خپرونه یې بېرته فعاله نه کړای شوه، چې افتاب "شېرپا" و "پیل کړې وه. په هر حال د مبارز صاحب مبارزه که د پښتو په ځای افغان شموله شي دا به بهتره وي، ځکه ددې واقعیت تر اړخه، چې پښتانه د افغانستان اکثریت دي دا هم حقیقت دی، چې تاجکان، هزاره، بلوچ، ازبک، ترکمن، قزلباش او پشه یان هم ددې ملک گډ وارثین دي او زموږ اساسي قانون د هغوی حقوق ټاکلي دي او که نه؛ نو هغه د شینواري خبره به شي، چې ما دې دور بابا ووهي که یې راڅخه شل کړي."

دا وه د ښاغلي سرباز "صافي" نیوکه، چې د دعوت له خپروني څخه کټ مټ ولیکله شوه. ددې نیوکې په ځواب کې، چې ما څه لیکلي، هغه د دعوت خپروني په 138-139 پرله پسې گڼې کې په 1381 کال کې خپاره شوي دي، چې گران لوستونکي یې د لاندې لوستلی شي.

بیا هم وایم، چې هر دین په خپل بنسټ کې نیشنلیزم دی

بناغلي سرباز "صافي"، چې بنايي صافي شوی "ساپی" وي، د دعوت د بنکلي خپروني په 132 گڼه کې د "نشنلیزم د هېڅ دین بنسټ نه دی" تر سریزې لاندې یوه بنکلي او استادانه لیکنه خپره کړې ده، نوموړې، چې د مضمون د سبک څخه یې برېښي بنايي د سید قطب او حسن البناء له مکتبه راوتی وي، په دې لیکنه کې زما د هغه مضمون پر عنوان او محتویاتو گوت نیونه کړې کوم، چې د دعوت د گرانې خپروني په 122مه گڼه کې د "هر دین په خپل بنسټ کې نیشنلیزم دی" تر عنوان لاندې خپور شوی و. مخکې تردې، چې د بناغلي سرباز "صافي" د انتقاد په هکله څه ولیکم غوره گڼم د دین د کلیمې د تعریف په هکله کتاب ته مراجعه وکړم.

د پښتو اریانا دائراً المعارف پینځم ټوک په 986یم مخ کې ددې په هکله داسې وایي:

دین: *Religion* د پوهانو په نزد، دین الهی وضع ده، چې د ذوالعقولو لپاره له دې جهتته راغلی دی، چې هغه ومني او عمل پرې وکړي. او د دوی د دنیايي چارو د سمون او په آخرت کې د فلاح باعث شي، او دا دوی خواوې لري: یوه د عقیدې خوا، بله د عمل خوا. د دین نوم د عقیدې او عمل په هر سیستم اطلاقېږي؛ خو د مذهب او د امامانو په نزد، د دین کلیمه یوازې د اسلام پر دین دلالت کوي؛ لکه، چې په قرآن کریم کې راغلي دي:

((رَبِّ الدِّينِ عِنْدَ اللّٰهِ الرَّسْلَامُ)) یعنی دین د خدای (ج) په نزد اسلام دی. دین ځکه خدای (ج)

ته مضافوي چې له ده څخه راغلی دی. او له دې جهتته یې پیغمبر ته مضافوي، چې د هغه په واسطه څرگند شوی دی، او له دې جهتته یې حکومت ته نسبت ورکوي، چې: دوی په دین گروهبډلي او هغه یې منلی دی. وایي، چې دین او ملت یو مفهوم لري او په خپل ذات کې یو له بله اختلاف نه لري، او ددې دوه وو تر منځ اختلاف د ځینو اعتباراتو په وجهه دی؛ لکه شریعت ته، چې له دې جهتته دین وایي، چې د اطاعت وړ دی، او له دې سببه یې ملت بولي، چې پرده باندې خلک راغونډېږي، او وایي، چې د دین، مذهب او ملت تر منځ توپیر دادی، چې: دین الله (ج) ته منسوب دی، ملت پیغمبر ته منسوب دی او مذهب مجتهد ته منسوب دی.

د دین او ملت تر منځ توپیر فقط یو اعتباري توپیر دی او په ذات کې سره اختلاف نه لري، یوازې په اصطلاح کې شریعت او ملت پیغمبر ته مضافوي او دین خدای (ج) ته مضافوي.

د دین دغه پورتنی تعریف کت مت هغه تعریف دی، چې اسلامي پوهانو او عالمانو وړاندې کړی او د پښتو اریانا دائراً المعارف په پینځم ټوک 986یم مخ کې په کال 1354 کې په کابل کې چاپ شوی دی. ددې تعریف په مخ په روښانه توگه څرگندېږي، چې دین او ملت سره یو مفهوم لري او د هغه په ذات کې کوم توپیر نشته. کوم توپیر، چې ددې د پلي کېدو نه په وروستیو زمانو کې رامنځته کېږي، هغه ته اعتباري توپیر وایه شي، چې لا پرې هم د دین اصطلاحی سیستم واکمن شوی وي. ښه به دا وي، چې د اصطلاح د کلیمې په تعریف هم پوه شو. د اصطلاح کلیمه د پښتو- پښتو تشریحي قاموس د لومړي ټوک په اوایا یم مخ کې داسې تعریف شوی ده:

اصطلاح: "يعنې داسې ژبنی ترکیب، چې په هغه کې ټولې کلیمې په خپلو اصلي معناوو نه استعمالېږي، او د ټولو کلیمو د معناوو د ترکیب څخه داسې یو واحد مفهوم لاس ته راځي، چې په جلا جلا ډول د هرې کلیمې د اصلي معناوو سره مستقیم ارتباط نه لري."

د اصطلاح ددې پورتنې تعریف له مخې به ښاغلي سرباز "صافی" ته روښانه شوې وي، چې دین او ملت په خپل ذات کې سره یو دي، او دا به هم راسره ومني، چې ما ویلي دي، چې هر دین په خپل بنسټ کې نشنلیم دی، مګر دا مې نه دي ویلي، چې نشنلیم د دین بنسټ دی. بیا هم په خپلې خبرې ټینګار کوم او وایم، چې: دین د ملت د جوړونې ذاتي جوهر دی، چې د لوی خدای (ج) د سپېڅلې ارادې او مشیت له مظاهرو څخه یې ګڼلې شو، او همدا سبب دی، چې اسلامي عالمانو او پوهانو هم د دین په تعریف کې د ملت او دین ترمنځ کوم توپیر نه دی لیدلی. له دې امله موږ هم ویلی شو، چې که چېرې د نویو سیاسي علومو په چوکاټ کې نشنلیم د ملت جوړونې مفکوره ګڼله کېږي؛ نو دین د عقیدې سره جوخت د ملت جوړونې مفکوروي سیستم هم په خپل ذات کې د ځانه سره لرلی دی، چې په پورته توګه د دین په تعریف کې اسلامي پوهانو او عالمانو ورته اشاره کړې ده.

په دې توګه کله چې ملت په خپل ذات کې د دین سره کوم توپیر ونه لري؛ نو د ملت جوړونې مفکوره یعنې نشنلیم هم، چې په ملت پورې اړه لري په خپله د دین د بنسټ سره وصلت مومي؛ لکه، چې ما هم په خپل پخواني لیک کې ورته اشاره کړې او هغه مې د لوی خدای (ج) سپېڅلې اراده، مشیت او رضا ګڼلې دی، د اوسنیو نویو مروجو علومو له مخې هم هغه ته د نشنلیم بنسټ ووايو.

د عقیدې او عمل پر هر سیستم باندې د دین د نامه اطلاق په نننیو مذهبي حاکمو شرایطو او حالاتو کې نه یوازې دا، چې په دین کې خورا زیات اعتباري توپيرونه رامنځته کړي، چې په عملي سیستم کې یې هم ډېر زیات اصطلاحی توپيرونه رواج کړي دي. کوم، چې اوس اوس اسلامي نړۍ ټول په ټوله کې د مجتهدینو د رامنځته کړو مذاهبو په وسیله د دین په اصطلاح مینه مسلمانې دودیزه شوې ده. د مثال په توګه:

1- ښاغلی سرباز "صافی" که چېرې په خټه "ساپی" وي؛ نو "ساپی" پښتون دی او پښتون که موږ وغواړو او که ونه غواړو او مرو افغان دی؛ نو دغه ښاغلی به څنګه وکولای شي د افغان په نامه له پښتو او پښتونولۍ نه ووځي؟ له دې سره جوخت دا هم د پوښتنې وړ برېښي، چې ښاغلی سرباز که په رښتیا سره "ساپی" وي؛ نو د ساپیانو له دې څلورو قبیلو نه به له کومې قبیلې وي؟ ګوربز دی؟ وډیر دی؟ مسید دی؟ او که ګنداری دی؟ یعنې ددغو قبیلو څخه له کومې قبیلې دی؟

کله، چې ښاغلی سرباز پوه شو، چې "ساپی" دی او د ساپیانو له دې څلورو قبیلو نه له یوې قبیلې څخه دی؛ نو بیا څنګه کولای شي ځان ته "صافی" ووايي؟ معلومه ده، چې نوموړی د دین په اصطلاحی سیستم کې له "ساپی" توبه وتلی او "صافی" شوی دی. او دده دغه په اصطلاح کې فرهنگي بدلون د دین په ذات پورې هېڅ اړه نه لري.

دغه ټکي ته هم باید پام وساتل شي، چې هېڅکله هم په هېڅ دین کې داسې نه دي راغلي، چې انسانان دې باید د دین له امله له خپلې ځانګې او قبیلې نه بېګانه شي. په قرآن کریم کې په څرګنده توګه راغلي دي، چې لوی خدای (ج) انسانان قبیلې قبیلې او ځانګې ځانګې را پیدا کړل خو سره

و پېژندل شي. په قرآن کریم کې دا هم راغلي دي، چې لوی خدای (ج) هر قام ته د هغه قام په ژبه هادي استولی دی. تاسې وگورئ، چې د هادي او پیغمبر تر منځ خومره توپیر موجود دی؟ هادي خو لارښوونکي ته وایي، چې لا اجرائي واک او ځواک هم لري؛ خو پیغمبر یوازې استازی یا پیغام رسوونکي ته وایي، چې له اجرائي واک نه لرې ښکاري. په قرآن کریم کې دا هم راغلي دي، چې لوی خدای (ج) انسانانو ته مختلف ادیان و استول خو پرې وازمپیل شي. که لوی خدای (ج) غوښتي وای، چې ټول انسانان په یوه واحد دین کې راغونډ کړي دا کار د هغه ذات د ارادې په مخه کې هېڅ مشکل نه لاره. ښایي همدغه خبره به وي، چې د مجتهدینو له خوا د دین په فروعاتو کې دومره زیات اعتباري توپيرونه رامنځته شوي، چې اوس اوس هېڅکله هم د ایران مسلمانان د پاکستان مسلمانانو، او د سعودي عربستان مسلمانان د مصر د مسلمانانو سره په یو واحد اسلامي سیستم باندې نه شي راټولېدلی. او په افغانستان کې، چې د طالبانو ځواک د ټولو اسلامي هېوادونو د عملي سیستم په خلاف زعامت لاره.

2- په کال 1998 میلادي کې د پېښور د قصه خوانۍ بازار د دانش په کتاب پلورنځي کې ناست وم، چې یو "صافی" شوی طالب راغی او په کتاب پلورنځي کې له مورې سره کپناست. د پېژندگلوی نه وروسته د ږیرې پر مسئلې باندې، چې په هغو ورځو کې ډېره توده وه بحث او خبرې پیل شوې. هغه محترم طالب، چې ځان یې د طالبانو په تشکیلاتو کې د کابل د طب د انستیتیوت رئیس هم گانه، په ږیرې باندې کلک ولاړ و، او ویل یې، چې د ږیرې ساتل او اوږدول فرض دي. دا ځکه، چې د اسلام پیغمبر د عمر تر اخره پورې ږیره ساتلې ده. ما ورته وویل ستا خبره رښتیا ده پیغمبر (ص) ږیره ساتلې وه؛ خو په هغه مهال کې د پیغمبر (ص) ستر دښمن ابو جهل، ابو لهب او ابو سفیان هم ږیرې لرلې. طالب وویل، چې موسی علیه السلام هم ږیره لرله. ما وویل منم، چې لرله یې؛ خو فرعون هم ږیرور و. نوموړی هېڅ قانع نه شو او ټینگار یې کاوه، چې که پیغمبر کوم عمل په همپشه توگه کړی وي، هغه پر مورې فرض دی. ما ورته وویل: پیغمبر (ص)؛ خو چيلتار هم تاره، هغه وویل، چې مورې هم باید چيلتار و ترو. ما ورته وویل، چې پیغمبر (ص)؛ خو عرب هم و؟ هغه وویل، چې مورې هم باید عربان شو.

دغه بحث د څلورو گپنتو نه وروسته بې له کومې نتیجې پای ته ورسېده. دا په دا، چې په کومو ټکیو، چې طالب ټینگار لاره، هغه زما په اند د دین په اعتباري توپیر کې نه، چې د دین په اصطلاحی سیستم پورې اړه لرله او همدا خبره وه، چې طالبانو د اسلام په خاطر غوره گڼله، چې عربان هم شي. کوم، چې زما په نظر د هغوی داسې هلې ځلې د اسلام د دین په ذات پورې وصلت څه، چې لار جعت هم نه لاره.

3- په 2000 میلادي کال کې د طالبانو د روغتیا وزیر ښاغلی ملا عباس اخوند المان ته په سفر راغلی و، نوموړي په هغه غونډه کې، چې د کولن ښار په مربوطاتو کې د یو شمېر افغانانو له خوا ورته جوړه شوې وه، گډون کړی و، چې زه هم په هغه غونډه کې وم. نوموړي وزیر د خپلو اوږدو خبرو په پای کې د یوه افغان د پوښتنې په ځواب کې د ږیرې په هکله وویل، چې: ږیره فرض ده او مورې به دغه فرض په زوره عملي کوو. یعنې پر خلکو په زوره ږیرې اوږدوو. "ما ورته وویل، چې ښاغلی وزیر صاحب د اسلامي دین د فقهي کوم کتابونه، چې ما له خلاصې نه د مستخلص تر اخره پورې لوستلي دي، په هېڅ یوه کې داسې نه دي ویل شوي، چې ږیره دې پر خلکو باندې په زوره اوږده شي، تاسې، چې دا کار

کوئ، داسې برېښي، چې له پيغمبره مخکې منلې وهی."

بناغلي ملا عباس اخوند په ځواب کې ماته وويل، چې: ته د لويديځې نړۍ تر فرهنگي اغېز لاندې راغلی یې او په دې هکله پوره پوهه او معلومات نه لري. په هغه فتاوي کتاب کې، چې د قاضي د پرېکړو د صادرولو لپاره ليکل شوی پوره او واضح هدايت شته.

دغه و د طالبانو په عملي سيستم کې د مذهب واکمنه گروهه. طالب د دين په اصطلاحي سيستم د مجتهد په مذهب دومره د دين له پولې اوښتی و، چې د سنتو او فرضو تر منځ توپير لا څه، چې سنتونه به يې د فرض په څېر لمانځل، او په دې نه پوهېدل، چې سنتونه؛ خو د زمانې په اوښتلو سره تغير مومي. لکه د مثال په توگه: د پيغمبر(ص) په زمانه کې د عربانو په شمول په ټوله نړۍ کې د جگړې اسيران به د وينځو او مريانو په څېر ساتل کېدل او دغه عمل د هغې زمانې له سنتونو څخه شمېرل کېده؛ خون ورځ په ټوله نړۍ کې غندل کېږي، چې لا منعه شوي هم دي."

بناغلي سرباز "صافي" په خپل زعم زما د مضمون د ځينو برخو په تاريخي پېښو کې هم ځينې تېروتنې په گوته کړې دي، چې زما په نظر هغه ټول د موضوع په فروع او پورې اړه نيسي. دا، چې د موضوع د بنسټ په هکله په پورته توگه زما تله درنه ښکاري؛ نو فکر کوم، چې همدومره به بناغلي ته بس وي، او په فروع او ټولو کې به څه حاجت نه وي، چې سره لا پسې وڅېړو.

راغلو د پښتو او افغاني سياست په هکله: دلته غواړم لږ غوندي تم شم. په دې ټکي زه پوره باور لرم او دا حقيقت هم دی، چې هر پښتون افغان ديکه په تورنتو کې هم اوسي؛ خو هر افغان پښتون نه دی که په افغانستان کې هم اوسېږي. سربېره پر دې دغو تېرو دوه درې لسيزو هم وښودله، چې که په افغانستان کې پښتون نه وي؛ نو اوس به افغانستان هېڅ نه و. دا د پښتون برکت دی، چې افغانستان لا شته او د بناغلي سرباز "صافي" په څېر بناغلي هلته په تورنتو کې هم ځانونو ته افغان وايي. که نه؛ نو په افغانستان کې مېشتو "صافي" شويو افغانانو به دغه نوم هم لا دمخه له هغوی څخه اخیستی و. که چېرې بناغلي سرباز "صافي"، چې بنايي "ساپی" وي، ځان پښتون وگڼي، دا به ورته ډېره غوره وي ځکه، چې "ساپی" پښتون دی او پښتون د افغان ذات نوم دی. دا يوازې پښتون نه دی، چې دوه درې نومونه او صفتونه لري پارسيان هم په يو ځای کې پارسي، په بل ځای کې "دري" او په بل ځای کې ځان تاجک معرفي کوي، چې دا درې واړه سره يو دي. همدارنگه چېرته، چې زه اوسېږم د هغه هېواد د خلکو هم درې نومونه دي، چې بهرنيان ورته جرمن او الماني وايي؛ خو دوی په خپله ځان ته دوچ او خپل هېواد ته دوچ لاند وايي.

بناغلي سرباز "صافي" د خپل ليک په پای کې د لرې پښتونخوا او د هغه ځای د ځينو پېښو په هکله د يادونې سره جوخت د ځينو سياسي اشخاصو نومونه هم په گوته کړي دي. په دې هکله بايد ووايم، چې په لره پښتونخوا کې د طالبانو په څېر داسې څواکونه او شخصيتونه شته، چې د دين په اصطلاح مينه مسلمانان دي او هر څه د دين تر نامه څاروي، حتی خپله ژبه هم له دغو کسانو څخه يو هم مولانا حسن گل دی؛ لکه څرنگه، چې ماته ويل شوي دي، نوموړی مولانا حسن گل صاحب د طالبانو په واکمنۍ کې د ننگرهار پوهنتون محصلينو ته د خپلو اسلامي ارشاداتو په ترڅ کې دا هم ويلي وو، چې: عربي ژبه د جاهلانو ژبه ده، پښتو ژبه د کافرانو ژبه ده، او اردو ژبه د مسلمانانو ژبه ده، ځکه چې

دغه ژبه په اسلامي ټولنه کې زېږېدلې او رالويه شوې ده. له دې امله تاسې محصلين بايد د پښتو او عربي ژبو پر ځای د اردو ژبه زده کړئ، چې يوه سوچه اسلامي ژبه ده. " وگورئ په يوه ټولنه کې، چې داسې کسان شته والی ولري او د ځواک خاوندان هم وي؛ نو څوک به وکولای شي هلته د ملت جوړونې يوه وړه غونډې هڅه هم په لياره واچوي؟ سره ددې، چې داسې هڅې به د دين له ايجاباتو څخه هم گڼل کېږي.

لره پښتونخوا؛ خو د پاکستان په برخه شوې څوک، چې پاکستانی سياست کوي هغه به ارومرو اردو ژبه وايي؛ لکه څنگه، چې په بره پښتونخوا کې تر اوسه پورې دود او معمول دی، څوک، چې افغاني سياست کوي؛ نو خامخا به پارسي ژبه وايي. دارنگه عملي سيستم، چې هغه هم کاملاً د انساني حقوقو او اسلامي دين د بنسټيزو ارشاداتو په خلاف د يوې تحميل شوې پېښې او حادثې نه زيات نور څه ارزښت نشي لرلی؛ نو څوک به ورته درناوی وکړي او وبه يې مني؟

راغلو په افغانستان کې د مېشته و لږکيو قومونو په هکله.

لږکي؛ خو په هر هېواد کې شته، چې ښاغلي سرباز هم په خپل ليک کې ورته گوته نيولې ده. په قوانينو کې هم د هر چا حق او حقوق خوندي شوي وو، زه هم وایم، چې دا کار شوی لا، چې زما او ستا حق او حقوق هم په قوانينو کې تثبيت شوي وو؛ خو سرباز به افغان وگڼم، چې په رښتيا سره د افغانستان په ټولو فرهنگي او اداري ارگانونو کې د خپل حق په تناسب خپله ژبه وکاروي؟ دا کار ځکه نه شي کولی، چې په افغاني اصطلاح مين او له افغاني بنسټه، چې پښتونولي ده جلا شوی دی. همدې ښاغلي وړانديز کړی، چې د پښتني سياست په ځای که افغاني سياست ته مخه وشي دا به ښه و. "زه هم وایم دا ښه کار دی؛ خو په اوسنيو حاکمو شرايطو او حالاتو کې هغه هم په داسې افغانستان کې، چې لکه د امريکايي فوټ بال د لوبې د پنډوس په څېر کله د پاکستان او کله د ايران په لاس کې رغړي، دالا څه، چې اوس له پولې نه بله خوا هغه خوارکي تاجکان هم برېتونه تاوه وي او افغانانو ته خپل زور ښيي، افغاني سياست کول به د ټولو انساني حقه حقوقو په چوکاټ کې کله ممکن وېرېښدلای شي؟ چې د افغانستان د اصیلو وارثانو له لاسه د افغاني سياست اصیله وسله هم د هغوی د ښمنانو په لاس ورغلې او هغه وسله هم شېبه په شېبه په ماتېدو ده. افغانستان خو پښتنو جوړ کړی، او دا پښتانه دي، چې افغانستان به ساتي.

په پای کې به د "ځايي" د توري په هکله هم څه ووايم :

ما د "ځايي" توری، چې د پښتو ژبې د "څپې" د توري د مصادرو څخه يو اصیل توری دی غوره کړی، چې هېڅکله هم د دين په خلاف کار نه دی. دا په دا، چې د داسې توريو په کارولو سره څنگه، چې ددې ليکنې په پورتنیو برخو کې ورته اشاره وشوه، هېڅکله هم په دين کې خلل نه پرېوځي؛ بلکې د دين د اصیل بنسټ پر مخ د ملت جوړونې په هڅه کې يو پياوړی گام گڼل کېږي. که د ښاغلي سرباز "صافي" هدف دا وي، چې د عربي توريو پر ځای د پښتو توريو کارول به د عربي فرهنگ سره ښمني وي، آیا دې ټکي ته يې هم کله پام اوښتی، چې د پښتو توريو پر ځای به د عربي توريو کارول هم د پښتني فرهنگ سره ښمني وي او که نه؟ په دې ځای کې زما انگېرنه داده، چې: کوم اسلام، چې په مکه او مدينه کې نازل شوی، هغه په مدينه کې خاورو ته سپارل شوی؛ خو کوم اسلام، چې مورته را رسېدلی، دا د عربو فرهنگي يلغار دی، چې د حضرت معاويه له زمانې نه را پدېخوا به د اسلام تربيرغ

لاندې هرې خوا ته صادرېده.

گنې اصیل اسلام او هغه، چې به پیغمبر(ص) ته وحې کېدله او پیغمبر(ص) به تبلیغ او هېڅکله هم د کوم ولس د الفبا د توریو سره ضدیت نه لاره، او نه هم د کوم ولس د الفبا توري اسلام ته صدمه رسوي لا چې اسلامي دین ته پراختیا بخښي.

هره ژبه د لوی خدای(ج) مخلوق دی؛ نو له دې امله هېڅ یوه ژبه پر بلې ژبې غوره والی او سپېڅلتیا نه لري. کومې ژبې، چې اوس اوس د عربي ژبې په شمول د تقدس وړ برېښي، هغه خو یو اعتباري تقدس دی، چې په اصطلاح کې د هغې ژبې د مجتهدینو له خوا ورته ورکړل شوی.

دا وه زما ځوابیه لیکنه هیله ده بناغلی سرباز "صافی" تر هر څه دمخه په هره پېښه، هره موضوع او د هرې مسئلې په بنسټ کې خپر نه وکړي، او بیا دې د هغه په فروعاً توکې د فکر او سوچ نیلی وځغوي. دا که په ادیانو پورې هم اړه ولري. ځکه، چې دغسې کړنه د پوهانو لپاره یواځنی لپاره ده، چې د رښتیاو په لوري ورباندې تللی شي.

مبارز خاپی

27/3/2002 بن، جرمني

دغه ځوابیه لیک د دعوت د خپرونې په 138 او 139 گڼه کې، چې په 1381 کال کې خپره شوې خپرو شو. ددې ځوابیه لیک په ځواب کې بیا یو چا د زلمی "مومند" په نامه د دعوت د خپرونې په 141 مه گڼه کې خپله اوږده نیوکه خپره کړله، چې گران لوستونکي یې کټ مټ داسې لوستلی شي:

د دعوت خپرونه د 1381 کال پرله پسې گڼه 141 - پینځلسم مخ

"چې آیا هر دین په خپل بنسټ کې نیشنلېزم دی؟"

په لنډه ډول غواړم یو څو حساسو ټکو ته، چې مبارز څاپي د هغې یادونه د دعوت په 138 او 139 گڼو کې کړې ده اشاره وکړم او تر څنګ یې دا باید په ډاګه شي که چېرې مبارز څاپي دغه لیکنې اشتباهاً کړې وي او یا د احساساتو لاندې یې خپل نیشنلېزم داسې سترګې ورپټې کړې وي، چې له یوه اړخه د دین په تعریف او قرآني آیتونو کې نغښتې د زهر وگولې. د دعوت لوستونکو ته وړاندې کړي، او په دې ترتیب یې هڅه کړې تر څو یې خپل نیشنلېزم په خلکو کې په دغه ډول تزریق کړي. او له بله اړخه هغه د توهین نه ډک کلیمات، چې د دین، شریعت او د هغه پورته یې د اسلام د ستر پیغمبر (ص) په هکله کړې باید الله ته توبه وکارې.

دین او مذهب:

دین او مذهب یوه عقیده او عملي لاره ده، چې د انساني ټولني د بهبود او لارښوونې لپاره د الله له اړخه وضع شوې او د پیغمبرانو او انبیاءو په واسطه انساني ټولني ته وړاندې شوی. دین په خپله یوه عقیده او د یو ژوند یو سیستم دی، او ملت د انساني ټولني یو ټولې ته، چې په یوه ځانګړې جغرافیایي پوله کې ژوند ولري ویل کېږي. څرنگه، چې دین د ټولې انساني ټولني لپاره نازل شوی په دې اساس اسلامي امت د یوې خاصې او ځانګړې ټولني او یا جغرافیایي پولو پورې محدود نه دی؛ بلکې د ټولې انساني ټولني سره سرو کار لري. که چېرې انساني ټولنه نه وي؛ نو بیا د دین مانا به څه وي؟ په دې اساس دلته د دین او ملت تر منځ د توپیر او تضاد سوال نه پیدا کېږي. تضادات او توپیرونه تل د دوو هم مثلو او همرنگه موجوداتو تر منځ پیدا کېږي، نه د عقیدې او انسان تر منځ. په یو څیز نه یو څیز عقیده درلودل د انسان یو طبیعي او حتمي ضرورت دی او د نړۍ په هېڅ ګوټ کې به داسې انسان ونه موندل شي، چې په یوه شي نه یو شي عقیده ونه لري؛ نو څرنگه، چې دین او مذهب یوه عقیده او د ژوند یو سیستم دی او ملت د انسانانو ټولنه ده؛ نو په دې اساس دغه دواړه یو د بل لازم او ملزوم دي او یو د بل تکمیل وونکي هم.

دا، چې تاسې کښلي، چې نیشنلېزم د ملت جوړونې مفکوره ده او په خپله د دین د بنسټ سره وصلت مومي کېدای شي ستاسې خپل دید وي. اما دا، چې هڅه مو کړې، چې نیشنلېزم په دین پورې وتړي،

ډېر په خطا ياست. او دا په دې خاطر، چې دين په خپل اصل کې د نشنليزم په خلاف مبارزه ده. اصلاً نشنليزم د تل لپاره په کوچنيو مليتونو کې را څرخېږي او ددغې مفکورې په اساس هر يو مليت د خپلو نشنليستي ځانگړتياوو په نظر کې نيولو سره په بل باندې د تفوق او برترۍ ادعا کوي. د مليتونو تر منځ د شخړو او نه حل کېدونکو لانجو سبب گرځي. د نظامونو په جوړښت کې حق او ناحق د داسې څه غوښتنې کوي، چې په هېڅ صورت به يې وړ نه وي. ددې نه اخوا په نشنليزم او نشنليستي ټولنه کې بيا په خپله د هغې ټولنې د وگړو او قبيلو تر منځ يو پر بل د قوميت او پلرني ميراث په بنسټ جگړې او شخړې راپورته کېږي او هر يو ځان د بل څخه يو من پورته گڼي، او نور هم له ځانه ټيټ.

دا مسئله کورنيو ته او بيا په کورنيو کې افرادو او وگړو ته رانښکته کېږي، چې هر يو په خپله کورنۍ کې خپل ځان د بل نه پورته گڼي، چې مثالونه يې نن په ټولو نشنليستي خوځښتونو کې زيات ليدل کېږي. اما په دين کې ددغه سياست نه يوازې سخت مخالفت شوی؛ بلکې ددې سياست موجد يې شيطان گڼلی؛ لکه د سورا بقرآد 30 آيت په اخر کې، چې راغلي او وايي، چې شيطان آدم (ع) ته د سجدې کولو نه انکار وکړ. دغه انکار د شيطاني سياست لومړنی بنسټيز اصل جوړوي. دا ځکه، چې هغه د شرعي قانون د فوقيت څخه انکار کړی او د خداي (ج) د امر څخه يې مخ اړولی و. شيطان لويي وکړه، يعنې خپل ځان يې د نورو څخه لوی وگاڼه او د خپل ځان لپاره يې لوړوالی او مطلق العنانيت اختيار کړ. او هغه د کافرانو د ډلې څخه و، يعنې د مسلمانانو په پرتله يې کافرو ته ترجيح ورکړه او د هغو د ډلې سره يو ځای شو. شيطان وويل، چې زه د آدم (ع) نه ډېر ښه يم او دا ځکه، چې زه د اور په پيدا شوی يم او آدم (ع) د خاورې څخه. دا ټول هغه خصوصيات دي، چې د نشنليزم بنسټ پرې ولاړ دی. د شيطان دغه وينا دا په ډاگه کوي، چې د نشنليزم يا قوم پالنې او نژاد پالنې موجد او لومړنی داعي شيطان دی، هغه به ويل، چې عقل هېڅکله دا نه قبلوي، چې د اعلى نسل او نژاد پر ځای ښکته او ادنی نژاد ته د ځمکې د خلافت او سياست امور وروسپارل شي. ددې تر څنگ شيطان سوگند وکړ، چې که مهلت ورکړل شي؛ نو د نېغې لارې څخه به خلک خپلې يعنې د گمراهۍ د لارې په لور سوق کوي او دا د هغه کر نلاره وه؛ لکه څنگه يې، چې د آدم (ع) او د هغه د ماندینې سره وکړل. او د هماغې پاليسۍ دوام دی، چې په نننيو ټولنو کې د نشنليزم، قوم پرستي، ژبني تعصب، د خپل ځان د علويت ښوولو او تل خپل قوم او ولس ته پرته له موازينو په نورو ترجيح ورکول او خپله هره غلطې توجیه کول او د بل هر نېک عمل د ذهني تنگ نظري او قومي تعصب په اساس محکومول. د خپل قوم او ولس د برترۍ په خاطر د نورو ولسونو نفې کول، هغوی له خپلو کورونو او وطنونو نه شړل..... په څېر سر راپورته کوي. هتله د خپل جرمن قوم د غلبې او په نوره نړۍ باندې د هغوی د حاکميت په خاطر د ميليونونو انسانانو په وژلو هم صرفه ونکړه، مگر نتيجه يې برعکس وخته او تر نيمایي زيات جرمنيان په خپله د روس په غلامۍ کې راگېر شول. لېنن که څه هم د يوې ايډيالوژۍ خاوند و؛ خو د خپلو نظرياتو تر څنگ يې د سپينو روسانو د غلبې او حاکميت په خاطر په ميليونونو انسانان تر تبغه تېر کړل او پاتې يې په دې عصري دور کې د کمونيزم د غلامۍ په ځنځيرونو کې راوغاړل؛ خو د خپلو منحطو نظرياتو سره يو ځای دا دی د زوال کندی ته پرېوت. امريکا او انگليس د خپلو سپين پوټکو د تفوق، برترۍ او علويت په خاطر او هغوی ته د اسانتياوو د پيدا کولو په خاطر د افريقايي نړۍ ټول تور پوټکي د غلامانو په څېر په ځنځيرونو کې وتړل او د اجباري کار د نه کولو په صورت کې د سپين پوټکو د سپيو خوراک

وگرځېدل

نن په دغه معاصره نړۍ کې همدا اوس امریکا، چې په نوره نړۍ کې د بشر د حقوقو د ساتلو لپاره خپل ټیټر وهي په خپل هېواد کې د تور پوټکو او سرو پوټکو یا ریډ انډ پنز د بشري حقوقو په هکله چوپه خوله پاتې دي. د امریکا په زیاتو برخو کې هوټلونه اوس هم په خپله دروازه دا لیکنه لري، چې دلته د سپي او تور پوټکي راننوتل منع دي. په سپینه روسیه کې سور او تور پوټکي اوس هم د جايداد د اخیستلو حق نه لري. په زمبابوې کې د انگلیسي سپین پوټکو لږکیو حکومت په تور پوټکو باندي د ظلم او تېري بې مثالې د استانونه لري او اوس برعکس. انگلیسانو په زمبابوې کې د خپلو ورلېږل شویو سپین پوټکو، چې د هغه هېواد زراعتي فارمونه یې غصب کړي وو، د دفاع په خاطر او د خپل قومي نشنلیستي خصوصیاتو او د خپل ځان د علویت په خاطر د هغه ځای د تور پوټکو د نظام په خلاف په کومو کومو کارونو او دسیسو لاس نه دی پورې کړی.

اسرائيلي نشنلیزم د خپل اسرائیلیت د علویت په خاطر د فلسطین په ولس کوم ناتار نه دی راکوز کړی. په هند کې د قومي عصبيتونو او یو په بل د برتری لپاره هره ورځ څومره کسان وژل کېږي او هلته د پورته او بنکته طبقې او د اعلی او ادنی نسل په نوم څومره بې گناه انسانان په بې رحمانه توگه وژل کېږي او په همدې ترتیب په گران هېواد افغانستان کې د روسانو د ماتې د مخه او د کمونیست رژیم د ړنگېدو تر څنګ روسانو د قومي تعصباتو د راپارولو لپاره له کومو کومو تاکتیکونو څخه کار وانه خیست؟ آیا ټول اقوام یې یو د بل په خلاف د قومي عصبيت په اساس ونه جنگول؟ که څه هم په افغانستان کې قومي تعصب ته لمن وهل اصلاً د انگلیسانو او د هغې وروسته د روسانو له خوا د خپلو مستعمرو د خوندي ساتلو او د خپل اقتدار د دوام په خاطر پیل شوه؛ خو په افغانستان کې دغه اور ته لمن د کمونستو عناصرو له خوا د روسانو او کې چې بې په مرسته هله زور واخیست، چې کمونیزم او روسي لښکرو په مجاهد او مسلمان افغانستان کې نا باوره ماتې وخوړه. دوی، چې ویې نه شوای کولای د خپل ټول ترور او وحشت له لارې او هم د خپلې منحطې ایډیالوژۍ له لارې د افغان ولس مجاهدانه مقاومت ورمات کړي؛ نو د نژادي تعصب د راپارولو لار یې اختیار کړه. یو قوم یې د بل په مقابل کې ورواچاوه، ازبک او هزاره یې د پښتنو سیمو ته او همدا راز د پښتنو ملېشه یې د هغو سیمو ته د قومي او ژبني د بنمنۍ د را پیدا کېدو او فساد په خاطر ورلېږل. روسانو د خپل همدغه کار لپاره په تاجکو کې په مسعود، په ازبکو کې په دوستم، او همدا راز په هزاره او ځینو خاصو وگړو باندي سرمایه گذاري وکړه او بالاخره یې د کمونیست گوند د له منځ تللو په صورت کې د تاجکو د قوم په نوم د احمد شاه "مسعود" او د ازبکو د قوم په نوم د کلم جم "دوستم" په څېر څېرې په خپل لاس کې واخیستې. او په هغو یې سرمایه گذاري وکړه، د هغو په واسطه یې په شمال کې قومي تعصبات راوپارول او هغوی یې دې ته وهڅولې، چې د خپل حاکمیت لپاره راپورته شي. "مسعود" یې تر پوزې پورې تقویه کړ، تر څو د تاجکو قوم په ټولو حاکم کړي، او د خپل قوم برتري او علویت پرې رامنځته کړي. مسعود هم د مجاهد او مسلمان په لباس کې د 1982 کال را وروسته د عصبيت دغه اور ته لمن ووېله، او کله چې روسانو کابل وروسپاره؛ نو په هغه وخت کې یې یو ځل بیا د دوهمې سقاوی خوب ولید او په دې هڅه کې شو، چې کابل د نورو ټولو قومونو څخه پاک او یوازې د تاجکو په لاس کې ورکړي، چې په نتیجه کې د زرگونو هېوادوالو په وژلو، د هېواد په وړاندو او د نظام په له منځه تللو

منتج شوه؛ خو د خپل ټول نشنليستي او ژبني تعصب دا خوب يې له ځانه سره گور ته يوړ. او ځای يې طالبانو ونيو؛ لکه څنگه، چې د طالبانو زياته شمېره پښتانه وو. او دوی هم د اسلام په لباس کې هڅه وکړه چې نور اقوام نفې کړي او يوازې د اسلام تر نامه لاندې د طالبو پښتنو حاکميت په ټول هېواد قايم کړي؛ خو نژدې پينځه کاله په پرله پسې توگه په ژبني او قومي تعصب کې راگېروو طالبان دا خوب د خپل ځانه سره اوس د تورو غرونو په تورو سوږو کې پټ گرځوي.

همدا راز نشنليستي عصبیت د قدرت لېواله رباني دې ته وهڅاو، چې د خپلې اسلامي مقدسې ايډيالوژۍ په خلاف د نورو اقوامو په نفې کولو لاس پورې کړي او د خپلو ټولو تعهداتو په خلاف د واکمنۍ کرسۍ تر خپلې ملا کلکه وټري. د يوې باوري سرچينې له مخې کله، چې رباني د خپلې سياري واکمنۍ په وخت کې د ايران له يوه هيئت سره په ايران کې خبرې کولې؛ نو د هغوی ددې پوښتنې په ځواب کې، چې په کابل کې څومره پښتانه اوسي؟ او هغه ددې پر ځای، چې خپله سنگيني د يو افغان مشر په خبر ايرانيانو ته په ډاگه کړي برعکس ورته وايي، چې زما سره تعاون وکړئ، تر څو دوه کاله نور هم په کابل کې پاتې شم؛ نو دا پاتې پښتانه به هم له کابل وکارم. او يا د همدې سرچينې له مخې په ازبکستان کې د يو ازبک هيئت د سوال په ځواب کې، چې د پښتنو تاريخ د کومه ځايه پيل کېږي؟ نو ددې په ځای، چې ووايي پښتانه اصلاً د زرگونو کلونو تاريخ لري او ددې خاورې اصلي بچيان دي او په دې ترتيب هغوی ته خپل ولس دروند او عزت مند معرفي کړي، نشنليستي او نژادي تعصب يې داسې سترگې ورپټې کړې وې، چې په ډېره بې شرمۍ سره وايي، چې دا يو قوم دی، چې اصلاً د هندوستان څخه مهاجر شوی او د افغانستان په غرنیو سيمو کې يې ځای نيولی... او دا په دې خاطر، چې هغوی ته ځان نژدې کړي او تاييد يې ترلاسه کړي او يو څو ورځې نور هم خپلې دغې کاذبې واکمنۍ ته دوام ورکړي؛ خو بالاخره ترې امریکايانو داسې واخيسته، چې ان شاء الله بيا به يې په عمر کې هم ونه ويني. مگر دا، چې کوم نوی بادار پيدا کړي "وَتِلْكَ الْاَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ".

اسلام نه يوازې د يوې سپېڅلې ايډيالوژۍ په توگه بلکې د انساني ټولنې د پرمختيا او د هغوی د لارښوونې لپاره يو مکمل نظام رامنځته کړی. دغه نظام د انسانانو په يوې ټولنې، مليت، ژبې، قوم او... پورې تړلي نه دي؛ بلکې د ټولې انساني ټولنې لپاره راغلی د ژوند سيستم دی. انساني ټولنې ته د اسلام غږ د عربو يا عجمو کومې قبيلې ته غږ نه؛ بلکې د "يَا أَيُّهَا النَّاسُ" غږ دی. په همدې خاطر قرآن کریم په ډېرو ځايونو کې د اسلامي ټولنې په جوړښت کې لومړی د انسان او بيا په مجموعي توگه د انساني ټولنې جوړښت تر بحث او څېړنې لاندې نيولی. ځکه قرآن کریم وايي چې: تاسې مې ډلې ډلې او قبایل را پيدا کړي ياست تر څو يو له بله سره وپېژنئ؛ خو تر څنګ يې دا هم فرمايلي، چې په تاسو کې بهتر او غوره هغه دی، چې ډېر متقي او د الله (ج) نه وېرېدونکی وي. ددې تر څنګ د اسلام ستر پيغمبر (ص) فرمايلي دي، چې خبر اوسئ، چې ستاسې عرب په عجم او عجم په عرب يا تور په سپين او سپين په تور هېڅ ډول برتري نه لري. ټول د يو آدم (ع) اولاد ياست او آدم (ع) له خاورې څخه پيدا شوی دی. په تاسو کې بهتر هغه دی، چې ډېر متقي او د الله (ج) نه وېرېدونکی اوسي. ددې تر څنګ د اسلام ستر پيغمبر (ص) د تعصب او عصبیت نه، چې نن د اقوامو تر منځ د برتري او علويت لپاره مطرح دی سخت نفرت کړی او فرمايلي يې دي، چې: هر څوک عصبیت "ژبني، قومي نژادي... وکړي زموږ نه،

نه دی، همدا راز فرمایي څوک، چې په عصبيت کې و مر هغه زموږ نه، نه دی... البته په دې هکله ډېر شمېر آياتونه او احاديث شته، چې دا صحفه يې د نشر توان ممکن ونه لري. د اسلام يو ستر عالم ليکلي، چې نننۍ تهذيب، چې پرې د ځينو ټولنو، ټولنيز، سياسي او اقتصادي نظامونه چلېږي په درې بنسټيزو اصولو ولاړ دی، چې عبارت له دنيا پالنې (سيکولريزم) "نشنلېزم" قوم پالنې او ديموکراسۍ. يعنې د خلکو حکومت څخه دی؛ خو ددې په مقابل کې د اسلامي تهذيب فکري، سياسي او اخلاقي اصول کاملاً د هغې پر خلاف دي، ځکه اسلام د سيکولريزم په مقابل کې د خداي (ج) د بندگي او اطاعت "طبيعي" ده، چې ددې څخه هدف د الله (ج) له اړخه رالېږل شويو او د هغه د پيغمبر له اړخه د تبليغ شويو ټولو قوانينو مراعات دي.

د نشنلېزم يا قوم پالنې په مقابل کې انسانيت پالنې او په يوې محدودې ډلې تپلې کې د رانغښتو په ځای د ټول انسانيت خدمت کول او درېم د خلکو په مقابل کې د الهي حاکميت موضوع مطرح ده. په دې اساس د اسلامي امت بنسټ او اساس په دغه درې اصولو، چې عبارت له توحيد يعنې د الله (ج) حاکميت، رسالت يعنې د رسول الله (ج) قيادت او درېيم نيابتي حکومت يا خلافت باندې اېښودى دى. د غرب د سياسي نظريې په اساس جمهور په خپله بادشاه دى، چې پخپله به قانون جوړوي؛ خو د اسلام سياسي نظريه په جمهوري خلافت ولاړه ده. ځکه په دې نظام کې د هغه شريعت په اساس تلل کېږي، چې د الله له اړخه د هغه رسول اسلامي امت ته وړاندې کړي دي. "اسلامي سياست (187، 189) مخونه".

پيغمبر(ص)، نبي او هادي:

همدا راز هر پيغمبر او نبي چې د الله (ج) له اړخه راغلى د پيغام رسونې تر څنگ يې اجرائيې ځواک هم درلود. شاه ولي الله په دې هکله ليکلي، چې نبوت درې ارکان لري، چې عبارت دي له: حکومت او سياست، علم او حکمت، رشد او هدايت څخه په نبي کې دا درې واړه ارکان په پوره توگه موجود وي. هغه د حکمرانۍ او سياست واک هم لري، که څه هم هغه ته عملاً د منظمې حکمرانۍ وخت په لاس ورنشي. 184 یم مخ.

اما دا بايد په ډاگه شي، چې هادي او لارښوونکی يوازې الله (ج) دی او پيغمبران ټول د هغه په هدايت او لارښوونې باندې نورو انسانانو ته د ښوونکو په څېر مقرر کړل شوي. په قرآن کریم کې په دې مسئله ډېر زيات بحث او څېړنه شوې. په خپله الله (ج) قرآن د هدايت او لارښوونې کتاب گرځولى او ويلې يې دي، چې "هدى للمتقين... او يا دا، چې مسلمان په خپل لمانځه کې وايي: اهدنا الصراط المستقيم.. او يا دا، چې فرمايي: لنهديتهم سبلنا.. او قاما يدتيناكم مني هدى". په دې اساس هادي او هدايت کوونکی يوازې او يوازې الله (ج) دی؛ خو هغه خپل پيغمبران د همدغه هدايت سره يوازې پيغام رسوونکی نه؛ بلکې د اجرائيوي قوت او ځواک خاوندان هم گرځولي دي. د انبياوو په تاريخ کې داسې کوم مثال نه پيدا کېږي، چې يو نبي دې يوازې په تبليغ اکتفا کړې وي؛ بلکې د هغه سره په جنگ کې د تقنيني او حکمي کارونو په تر سره کولو هم مکلف وو.

د مسلمانانو د يووالي موضوع:

دا چې ولې د ايران مسلمانان د پاکستان د مسلمانانو سره او يا د سعودي مسلمانان د مصر د مسلمانانو سره په يوه واحد اسلامي سيستم کې نه شي راټولېدای، د دين په فروعاتو کې د مجتهدينو له خوا په اعتباري توپيرونو پورې قطعاً اړه نه لري. ځکه لومړی دا چې د مجتهدينو ترمنځ په فروعاتو کې دغه توپيرونه هماغه وخت هم موجود وو، چې ټوله اسلامي نړۍ د يوه خلافت لاندې اداره کېده او په فروعاتو کې دغه توپير اوس هم شته؛ خو ددې سره سره بيا هم مسلمانان تر يوه چتر لاندې ژوند کوي. د مثال په توگه په پاکستان کې د اسلام تر نامه لاندې د ټولو مذاهبدو خاوندان که شيعه دي او که سني، يو ځای ژوند کوي، همدا راز په ايران کې هم، په گران افغانستان کې همدا، اوس شيعه او سني ټول د يو چتر لاندې پرته له کوم مذهبي تبعيض نه د ورورولۍ په فضا کې ژوند تر سره کوي، او د سعودي او مصر د مسلمانانو ترمنځ؛ خو مذهبي توپير او جدا والی هم نشته او په دې کې هېڅ شک هم نشته، چې که چېرې په اسلامي نړۍ کې د اوسنيو غاصبو نظامونو پر ځای، چې د صليبي حکماوو په مستقيم او يا غير مستقيم تعاون واکمنۍ ته رسگيدلي دي په اسلام پوه او د پرديو کرپو څخه ازاد عناصر حاکميت ترلاسه کړي؛ نو بيا به دا جغرافيايي پولې په کومو کې، چې اوس دغه ملتونه رابنکېل دي بې کاره وي.

که تاريخ ته وکتل شي؛ نو د اسلامي امت تجزيه او ټوټې ټوټې کېدل؛ خو د صليبي او کليسايي جنگونو نه وروسته صورت ونيو. دا هغه وخت و، چې کليسا او صليب د اسلام په مقابل کې هغه وخت يرغل پيل کړ، چې اسلام د اروپا په دروازه کې استقرار موندلی و، او بشریت، چې د کليسا د ظلم او استبداد نه په تنگ راغلی و، او تر څنګ يې نژاد پالنې او نشنليزم دې حد ته وده کړې وه، چې په نوم د اعلي نسل انسانانو د بنکته نسل انسانانو ته د بشر په سترگه هم نه کتل، اسلام د خلکو ترمنځ يو نوی منل شوی حقيقت و، او خلک د اسلام لور ته ډلې ډلې راروان وو. کليسا خپل ځان په حرج کې وليد او د اسلام په خلاف يې يلغار پيل کړ. د بله لوري کليسا، چې خپل ځانته يې يو نظام درلود او حاکمو سياسي نظامونو سره په اختلاف کې اخته و، د اسلام د مکمل سياسي، مذهبي او اخلاقي واکمنۍ نه په وېره کې وه؛ نو په دې يې بسنه ونه کړه او د خپل فرهنگي يلغار په جريان کې يې د قومونو ترمنځ د تفريق او اختلاف روحیه تزريق او ترويج کړه په هغوی کې يې د قوم پالنې او يو د بل په خلاف د ملي گرايۍ تر عنوان لاندې ددغو موضوعاتو تخم و شينده او ددغه تخم او به خور اوس هم کوي، تردې حده، چې اوس يې راټولېدل گران؛ بلکې ناممکن بنکاري. ددې تر څنګ يې په داسې حال کې، چې د خپلو ځانونو او ولسونو لپاره د ديموکراسۍ لاره اختيار کړه؛ خو په اسلامي امت او اسلامي هېوادونو کې يې د خپلو جاسوسي شبکو له لارې او خپل مادي تعاون او کومک په واسطه د يو شمېر مزدورو او پلورل شويو عناصرو په واکمن کولو سره هڅه وکړه ترڅو په اسلامي امت کې دغه اختلاف نه يو ازې په خپل ځای وساتي؛ بلکې نوره هم وده ورکړي. په دې اساس دا اند په خپل ځای بلکل غلط دی، چې ووايو، چې د اسلامي نړۍ مسلمان وگړي د فقهي فروعې اختلافاتو په اساس تر يوه سيستم لاندې ژوند نه شي کولای؛ بلکې بايد داسې وويل شي، چې د اسلامي نړۍ واکمنان د اقتدار په لېونتوب کې د کليسا او صليب په جالونو کې داسې راگېر شوي، چې اسلامي امت ورڅخه د خلاصون

لار نه شې پيدا كولى. ددې تر څنگ يې د قوم، نژاد، ژبې او... په داسې ناروغيو ككړي، چې د خلاصون لار ميندل يې گران دي او كه څوك په كې د خپلې آزادۍ لپاره غږ پورته كړي؛ نو غږ يې هملته په يوه نوم او بل نوم خفه كېږي.

د زيرې موضوع:

د زيرې په هكله، چې د كوم توهين نه ډك بحث يادونه "خايي" كړې، هغه په هېڅ صورت منطقي نه ده. حقيقت دادى، چې د الله (ج) له اړخه څومره پيغمبران، چې راغلي هغوى ټولو زيرې درلودې طبيعي ده، چې د مكې مشر كينو هم د اسلام نه دمخه په يوه مذهب پورې تړاو درلود. هغه كه ابو جهل و او كه ابو لهب ټول د اسلام نه دمخه د پخوانيو مذاهبو پيروان وو، چې وروسته يې بيا د الله (ج) د عبادت په ځاى د تيرو او بتانو پالنه او عبادت پيل كړ او په همدې خاطر، چې هغوى د الله (ج) سره په واكمنۍ، عبادت او ټولو نورو شرعي امورو كې نور خلك شريك گڼل او لكه د نن په څېر د همداسې بت پالنې، قوم پالنې، تفوق او اعلى نسل په ناروغيو اخته وو؛ نو ځكه ورته مشركان وايي؛ خود د پخوانيو مذاهبو له مخې يې زيرې هم درلودې. بايد په دې وپوهېږو، چې يو مسلمان د الله (ج) عبادت او د هغه د احكامو د منلو او پلي كولو او اطاعت نه اخوا بله لار نه لري. كه څوك په كې بله هره وړه يا غټه لار پيدا كول غواړي؛ نو هغه ته نوبت يا بدعت ويل كېږي، او بدعت په خپله په شرك منتج كېږي. د پيغمبرانو سره د مشر كينو په يوه تله كې اچول په خپله په شرك منتج كېږي. په دې هكله بدني عبادت او روژې نيول او يا نور عبادات هېڅ ځاى نه نيسي. د اسلام د دين فقهاوو دا خبره په كلكه كړې، چې ټول هغه اعمال، چې د اسلام پيغمبر (ص) په تد اوم سره كړي په يو مسلمان موكد سنت او واجپ گرځي. زيره يو د هغو سنتو څخه ده، چې د اسلام پيغمبر يې په كلكه سپار بنسټنه كړې. څرنگه، چې په هغه وخت كې يهود او نصاراوو، او مشر كينو هم زيرې او برېتونه او ږدول؛ نو ددې لپاره، چې د مسلمانانو او د هغوى تر منځ فرق وشي؛ نو حكم وشو، چې تاسو برېتونه وخرېئ او زيرې پرېږدئ. تر څو د نورو قومونو سره مو فرق وشي؛ خو هغوى، چې په دې هكله كمزوري بنسودله او يا يې د برېتو په خربيلو كې لږ څه سستي كوله؛ نو د خداى (ج) پيغمبر (ص) د داسې خلكو په هكله وفرمايل، چې: **مَنْ تَشَبَهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ** "يعنې څوك، چې د كوم قوم سره ځان مشابه كړي هغه د هغوى څخه دى. او دا حديث د هماغه وخته څخه را پدېخوا د ټولو مسلمانانو لپاره تنبيه ده. برعكس كله، چې صليب او كليسا وليدل، چې مسلمانانو زيرې او ږدې كړې؛ نو د كليسا رهبانانو خپلو پيروانو ته حكم وكړ، چې زيرې لرې كړئ. او په ځاى يې برېت پرېږدئ. همدا راز كليسا د مسلمانو بنسټو د پردې په خلاف داسې تبليغاتي كمپاين پيل كړ، چې په نتيجه كې يې د بنسټ ټول هغه بشري كرامت له منځه يووړ، چې بايد درلوداى يې. نن بنسټ په اروپايي او امريكايي ټولنو كې د نارينه وو د لاس يوه د لوبو اله ده او د نارينه وو د شهواني غريزې د پوره كولو لپاره په هر ځاى كې لكه د حيواناتو په څېر استعمالېږي. كليسا غواړي د خپل همدغه تهذيب په لور اسلامي نړۍ هم راتاوه كړي. په دې خاطر د فرهنگي يلغار تر عنوان لاندې ټول هغه څه، چې د اسلام په خلاف يې لري، اسلامي نړۍ ته صادروي، او تر څنگ يې د اسلامي نړۍ مسلمان كم پوهه وگړي په خپل تهذيب او كلتور كې داسې راگېر كړي دي، چې خپل كلتور او تهذيب يې ترې بلكل هېر كړى. مگر دا، چې په هره غونډه او ټولنه كې، چې كېنېني نو حتماً به د خپل كلتور د

ساتنې لپاره تېروهي. اما نه په خپله په ده کې او نه؛ خو به يې په فاميل کې د خپل کلتور اثرات ليدل کېږي.

لباس:

اما هغه څه، چې د پيغمبر(ص) د لباس په هکله يې "خاپی" اندېښمن کړی، بايد عرض شي، چې په دې هکله هېڅ ډول حرج او اصرار نشته. ځکه د اسلام پيغمبر(ص) د مختلفو رواياتو له مخې چلتار هم ترلی، لونگی يې هم پر سر کړې. سرتور سر يې هم لمونځ کړی، وېښتان يې خړبيلي هم دي او پرېښي هم... په دې اساس په دې کې مسلمانانو فقهاوو کوم څه توضيحات نه دي ورکړي؛ خو که چېرې کوم کس وغواړي ټول هغه عبادات، چې د اسلام ستر پېشوا درلودل خپل کړي او ځان د هغې سره مشابه کړي؛ نو طبيعي ده، چې خیر به بيا مومي. ځکه، چې د پيغمبر(ص) د حديث سره سم يې عمل کړی دی.

د غلامی مسئله:

دا بايد په ياد ولرو، چې اسلام د هماغه لومړۍ ورځې څخه د غلامۍ د سيستم کړۍ ورماتې کړي او د هغه جاهلي زمانې دود، کلتور او تهذيب يې په دې هکله ورمات کړ. که چېرې په ابتدايي وختونو کې د غسې څه موجود هم وو؛ خو د بهترينو عملونو څخه يو عمل هم دا و هر مسلمان، چې مالي استطاعت ولري او وکولای شي، چې يو غلام آزاد کړي؛ نو بهترينه صدقه يې کړې؛ خو کله، چې هلته په مدينه منوره کې اسلامي ټولنه جوړه شوه؛ نو بيا د دغې ټولنې د حاکميت په اساس د غلامانو د غلامۍ ځنځيرونه هم ورمات کړل شول. د همدغه ځايه ده، چې اسلام ټولو انسانانو ته د غلامۍ نه د آزادېدو درس ورکړی، د هغه جاهلي زمانې سنتونه؛ خو اسلام ورمات کړل، بنځې او نريې ټول مدنيت ته رهنمايي کړل، ټول انسانان يې آزاد وگڼل. د ټولو حقوق يې يو په بل يو شان رايج کړل او ټولو ته يې د ظلم، زور، ستم، بې عدالتۍ او محکوميت په خلاف د خلاصون او نجات لاره وښودله، غلامي په هماغه وخت کې، چې څومره محکومېده، نن په اصطلاح په مهذبه نړۍ کې هغومره نه محکومېږي. نن؛ خو په دغه مهذبه نړۍ کې غلامي د هر وخت نه زياته او د هر وخت نه توهين آمېزه ده، منتها د غلامۍ شکل تغير موندلی، يوازي په دغه عصري قرن کې د تور پوټکو د غلامولو او د افريقا د لويې وچې څخه په لومو کې د انسانانو د انتقالولو فلمونه همدا اوس زړه بورېدونکې منظرې رامنځته کوي، او همدا اوس په ټوله غربي نړۍ کې د تور پوټکو د غلامۍ پېښې لکه د پخوا په څېر موجودې دي؛ خو تر څنګ يې د اقتصادي غلامۍ مرحله خپل اوج ته رسېدلې. نن د اسيا او افريقا د لويې وچې زيات هېوادونه د غربي نړۍ د داسې اقتصادي پورونو د بار لاندې کارې شوي، چې د هېوادونو غاصب واکمنان به يې د غلامۍ پرته بله لار ونه لري. نن د درېيمې نړۍ څخه خام مواد (چې د انسانانو تعليم يافته طبقه هم په کې شامله ده) غربي هېوادونو ته په ډېر ارزان قيمت باندې صادرېږي. او بيا بېرته همدغه پاڅه مواد په ډېر ستر قيمت و اردوي، او هغه هم د پورا او سود په شکل کې. اسلام هر ډول غلامۍ محکوموي او آن تـرـدې، چـې د ظـالم

حکمران تر مخه د حق کليمه ويل يا رښتيا څرگندول جهاد بولي.

د افغانستان موجودیت:

د څاپي دا خبره په هېڅ ډول درست نه ده، چې که چېرې پښتانه نه وای؛ نو افغانستان به نه و؛ بلکې په افغانستان کې ددې هېواد د آزادۍ لپاره د انگلیسي ځواکونو تر روسي سرو ځواکونو پورې ټولو افغانانو تاریخي رول په لږ څه کم او زیات سره لوبولی. د روسانو په خلاف په ستر اسلامي ملي قیام کې ټول افغانان د ایمان او شهادت په جذبې سره، پرته له قومي، نژادي او توکمي توپیر سره د جهاد په یوه سنگر کې جنگېدلي. واضح ده، چې پښتنو به د نورو په نسبت زیات رول لوبولی وي، او زیات وگړي به یې په شهادت رسېدلي وي؛ خو افغانستان د ټولو افغانانو واحد او گډ کور دی او ټول افغانان په کې د اسلامي ورورگلوۍ د اصل په اساس د پتمن ژوند خاوندان دي. او داسې پتمن ژوند لپاره دې ته اړتیا لري، چې په افغانستان کې ټول مېشته اقوام که لږکي دي او که ډېرکي. خپل ځانونه افغان وگڼي او یو په بل باندې د برترۍ او علویت لپاره د ژبې، قوم او نژاد د جاهلي خصلتونو په ځای د علم، پوهې او یو بل ته د خدمت د برترۍ او علویت شعار خپل کړي. هېڅ یو قوم او ژبه د نشنلیم د شعار لاندې علویت نه شي تر لاسه کولای. تر څو، چې د هغه قوم وگړي په علمي، اقتصادي او سیاسي ډگرونو کې د هغې د ودې لپاره کار ونکړي. د همدې زیار نتیجه ده، چې نن انگلیسي، عربي، فرانسوي او فارسي ژبې یا خو په ټوله نړۍ او یا هم په سترو سترو منطقو باندې حاوی دي. د اسلام دین د ژبوزده کړه د اسلام د ستر پیغمبر د حکم په څېر معرفي کوي او خپلو پیروانو ته حکم کوي، چې د نورو اقوامو ژبې زده کړئ، تر څو د هغو سره د ښه تفاهم لپاره لاره پرانستله شي.

آیا د اسلام دین رښتیا هم د عربو فرهنگي یلغار دی؟ د "څاپي" دغه لیکنه، چې وایي د اسلام اصلي دین، چې په مکه او مدینه کې نازل شوی و هغه په مدینه کې خاورو ته سپارل شوی او دغه اوسنی دین د عربو فرهنگي یلغار دی. کاملاً د هغه په جهالت او ناپوهۍ باندې دلالت کوي. ځکه له یوه اړخه هغه د همدغه دین له مخې د خپلې لیکنې په لومړیو کړنو کې استدلال کړی او بیا یې وروسته په ټول دین د بطلان لیکه رابښکلې ده. لوستونکي نه پوهېږي، چې ددې جملې څخه مقصد څه دی؟ د اسلام دین؛ خو هماغه دین دی، چې په مکه او مدینه کې نازل شوی او بیا یې په مدینه کې د لومړنۍ اسلامي ټولنې بنسټ کېښودل شو. او د هغې وروسته نورې نړۍ ته په خپله د اسلام د ستر پیغمبر په وخت کې او هم د هغې وروسته د هغې د خلفاء راشدینو او نورو مسلمانانو له خوا ټولې نړۍ ته ورسېد. نن د اسلام د دین رڼا په گرده نړۍ کې خپره ده، په دې هکله مسلمانو او غیر مسلمانو علماوو خپل تحقیق او څېړنو ته دوام ورکړی او د اسلام دین د حقانیت او علمیت په هکله نوي انکشافات کوي. او گڼ شمېر هغه انسانان، چې په اصطلاح د متمدن غرب د اخلاقي زوال نه زړه بدې شوي او د انساني کرامت او حرمت په لټه کې دي، د خپل ځان لپاره د خلاصی لاره اسلام گڼي. یو کوچنی مثال یې د هغې بنسټیزه ژورنالستي دی، چې د طالبانو د زوال په وروستیو ورځو کې په جلال آباد کې لس ورځې زنداني شوې وه او هلته یې د اسلام په هکله لومړنۍ مطالعه په هغه لږ وخت کې تر سره کړې وه، او بیا په لندن کې یې د پوره تحقیق او څېړنې وروسته د اسلام دین قبول او خپل ځان یې مسلمان اعلام کړ او همداسې د اسلام دین داسې یوه پدیده ده، چې د انسانانو تر اړخو وگړي پورې به د ځمکې په مخ موجوده وي، او دا ځکه، چې ددې دین رالېږونکی او جوړوونکی الله (ج) دی او الله (ج) تل پاتې، ژوندی او حی او قیوم

دی.

که چېرې ددې جملې څخه ستاسو مقصد د پیغمبر(ص) وفات وي او فکر کوئ، چې د پیغمبر نه وروسته دین پاتې نه دی، او آیا دا، چې ستا د خلاصې نه تر مستخلصه پورې په کتابونو کې داسې څه له نظره تېره شوې وي؛ نو دا ستا د نظر تنگ والی، د علم او پوهې کمښت او د پوځو او میان تهې نظریاتو په تنگنا کې د اسلام د دین په هکله سوچ او فکر او بالاخره د اسلام څخه په مکمله توګه لرې والی او عقده ښيي، چې ته یې دې ته وهڅولې ترڅو د دین په هکله داسې کلیمات استعمال کړې. الله(ج) فرمایي، چې نن مې ستاسې دین تاسې ته تکمیل کړ او په تاسې مې خپل نعمت "د اسلام دین" تمام کړ او تاسې ته مې د اسلام دین غوره کړ. ددې آیت له مخې د اسلام دین د الله(ج) له اړخه پیغمبر(ص) راوړلی، په خپله پیغمبر(ص) ددغه دین د پلي کولو، عملي کولو، تشریح کولو او خلکو ته د رسولو ستر رسالت په غاړه درلود؛ خو په خپله پیغمبر ددې دین موجد او خالق نه دی؛ بلکې ددې دین خالق الله(ج) دی د پیغمبر د وفات نه وروسته د الله(ج) کتاب او د پیغمبر(ص) سنت په پرله پسې توګه په انساني ټولنه کې گردش کوي او د زده کړې او تحقیق لپاره یې د ریسرچ ستر ستر مرکزونه، نه یوازې په اسلامي نړۍ کې؛ بلکې په غربي نړۍ کې هم، کلونه کلونه راهیسې پرانستې او کار کوي؛ خو تر اوسه پورې د غربي پوهانو د ډلې څخه، چې د اسلام په مطالعه مصروف دي یوه هم دغسې نظر لکه تاسې، چې د نشنلیزم د تنگنا نه راوېستلی نه دی ورکړی.

دا وه د ښاغلي "مومند" لیکنه، چې کټ مټ ولیکل شوه. ددې لیکنې په ځواب کې ما هم یو څه ولیکل او د دعوت خپرونې ته مې واستول؛ خو په دعوت کې لا تر اوسه پورې نه ده خپره شوې. هغه څه، چې ما لیکلي دا دي گران لوستونکي یې په لاندې ډول مطالعه کولی شي:

آيا هر دين په خپل بنسټ کې نشنلېزم دی؟

د پورتنی سرلیک لاندې بناغلي زلمي "مومند" د دعوت خپرونې په 141 گڼې کې زما د "هردين په خپل بنسټ کې نشنلېزم دی" لیکنې پر خلاف په خپلې انتقادي لیکنې کې نشنلېزم ته ډېر زیات بد او رد ویلي او زه یې هم بنکنځلی یم، چې گڼې ما به نعوذ بالله کفر ویلی وي او باید توبه وباسم. " د خدای بخښلي ملنگ جان وینا ده:

څوک به په رښتینه د رښتینو طرفدار شي مه وایه رښتیا راباندې سر به مې په دار شي

تر دې دمخه، چې زه د رښتیا دغه دار ته ودانگم او زلمي "مومند" ته څه ولیکم، غواړم د گناهونو په هکله څه ووايم: یو انسان که هر څومره له گناهونو پاک او سپېڅلی هم وي؛ خو د لوی خدای (ج) په وړاندې مجبور دی توبه وباسي او بخښنه وغواړي. همدغه سبب دی، چې لا پیغمبران او انبیاء هم همپشه د لوی خدای (ج) په وړاندې له شیطان نه پناه او له گناهونو څخه ژغورنه او بخښنه غوښتله زه، چې یو ډېر کوچنی انسان او یو ډېر ستر گناهگار یم، ولې به توبه نه وباسم او له لویه خدایه به بخښنه نه غواړم؟ له دې امله په هر لمانځه کې له لویه خدایه غواړم، چې ماته د سمې ليارې هدايت وکړي، د شیطان له وسوسو مې وژغوري او گناهونه مې راوبښي. او په هر لمانځه کې هم د لوی خدای (ج) پر محبوب استازي درود استوم. د لمانځه سره جوخت د روژې فریضه هم ادا کوم؛ خو د نصاب خاوند نه یم، چې زکات ورکړم. حج راباندې هم فرض شوی نه دی، ځکه، چې شتمن نه یم؛ خو د ثواب لپاره نیت لرم یو ځل د مبارکې کعبې زیارت ته ورشم. له فرایضو او وجایبو نه وروسته په حسناتو او صدقاتو کې هم هلې ځلې کوم، چې له چانه وروسته پاتې نه شم. قاتل نه یم، د چا حقوق مې نه دي غصب کړي. د چا پر ناموس مې بلوسه نه ده کړې. وطن پلورونکی نه یم، او ولس مې پر چانه دی پلورلی. دروغ مې نه دي ویلي، او څوک مې نه دي دوکه کړي. خدای (ج)، قرآن او پیغمبر ته مې خیانت نه دی کړی. د اسلام په نامه هېڅکله او هېچرته ناوړه استفاده مې نه ده کړې. پر خپل لاس مې گتلي او په خپله مې خوړلي، چې خپل دغه ټول کره وړه مې د اسلام د مبارک دین د احکامو سره سم گڼلي دي. هڅه مې کړې، چې په دغه لياره کې د لاپسې پراخې پوهې او کرني خاوند هم شم. ځکه، چې پوهه او د پوهې سره جوخت سمه کړنه د اسلام د دین له اصولو څخه شمېرل کېږي؛ نو زړه مې پر بناغلي زلمي "مومند" باندې وسوځېده، چې عاجز د مذهبي تعصب د افراط له امله که څوک، چې پر خره سوروي او خر نه ويني هم د نشنلېزم غندنه کوي او هم ځان زلمي "مومند" معرفي کوي. که چېرته نشنلېزم دده په گروهه دومره بد او د غندنې وړ وي؛ نو بیا ولې یې پر خپل ځان د پښتو نوم ایښی او ځان یې د پښتون په تېر کې شمېرلی؟ هغه ته؛ خو د هغه د گروهې له مخې لازمه وه، چې د پښتون د نوم پر ځای د عربي نوم غوره کړي او د پښتون د تېر پر

ځای کوم عربي تېر ته يې ځان منسوب کړی وای.

ځکه، چې د زلمي "مومند" په څېر د متعصبو مذهبي ډلو په گروهه عربي نوم، عربي ژبه، عربي فرهنگ او عربي تېر خود اسلام د دين بېخ او بنسټ گڼل کېږي لکه، چې په دې هکله د زلمي "مومند" نه مخکې د سرباز "صافي" په نامه هم يو چا زما د نامه د "ځايي" پر توري نيوکه کړې او هغه يې د عربي ژبې او فرهنگ سره په دښمنۍ کې گڼلی و.

په هر حال مانه غوښتل د زلمي "مومند" د نيوکې په هکله څه وليکم ځکه، چې هغه راته د هغې د ليکنې له مخې د پرزيات افراطي متعصبه مذهبي و برېښده، چې متعصبه مذهبيان د دې حق چاته نه ورکوي خو خپل ديني نظر هم ووايي. دلته مې يو متل را په ياد شو:

يو سړي له يو چا نه وپوښتل، چې نوم دې څه دی؟ هغه وويل: خدای، پوښتونکي ورتوب کړل او له ستوني يې کلک ونيو او په مرگ يې تهديد کړ، چې ته لا ځان ته خدای هم وايي؟ هغه سړي ورته وويل: نه وروره داسې نه ده، تر بيردي خو مې پرېږده. زما نوم خدای نه دی؛ بلکې خدای بيردي دی.

د متعصبه افراطي مذهبيانو عادت هم همدغسې وي، چاته تر بيردي چانس نه ورکوي؛ خو کله، چې مې د زلمي "مومند" د ليک دغې کرښې ته پام شو، چې دين او مذهب ته يې په کې په يوه سترگه کتلي دي او دا دواړه يې د لوی خدای (ج) له اړخه گڼلي، د پارسي ژبي شاعر دغه وينا را په ياد شوه، چې وايي:

اگر بينی که نايينا و چاه است

وگر خاموش بنشینی گناه است

ځان مې مجبور وگانه، چې يو څه ورته وليکم. بناغلي زلمي "مومند" د خپل ليک په مقدمه کې داسې ليکلي دي: دين او مذهب يوه عقیده او عملي لاره ده، چې د انساني ټولني د بهبود او لارښوونې لپاره د الله (ج) له اړخه وضع شوی او د پيغمبرانو او انبياوو په واسطه ټولني ته وړاندې شوی.

دا وه د بناغلي زلمي "مومند" د ليکنې کټ مټ يوه برخه نومېږي په روښانه توگه دين او مذهب دواړه د لوی خدای (ج) له اړخه گڼلي او په خپل اوږده ليک کې يې لا څو څو ځايه هم مذهب ته د دين په سترگه کتلي دي. بناغلي زلمي "مومند"، چې په خپلې ليکنې کې په اسمانونو کې د آدم عليه السلام او د ابليس لعين قصه په خوږه ژبه وړاندې کوي؛ خو په ځمکه کې د دې توان نه مومي خود دين او مذهب تر منځ توپير وويني. سره د دې، چې زما په پخوانۍ ليکنې کې د دين، ملت، امت او مذهب په هکله د اسلامي نړۍ د علماوو دريځ هم وړاندې شوی و. په هغه ليکنه کې مې روښانه کړې وه، چې دين په لغوي معنی عقیده او ملت ته وايي، او همدارنگه په کې ويل شوي وو، چې: دين لوی خدای (ج) ته ملت او امت پيغمبر ته او مذهب مجتهد ته منسوب دی. "زلمي" "مومند"، چې مذهب لوی خدای (ج) ته منسوبوي بنايي د هغه به خپل ابتکار وي؛ خو زه غواړمه په دې ځای کې د لاسپسي روښانتيا لپاره نور هم تم شم.

ښه مې په ياد دي کله، چې د شپږو کلونو شوم، د پلار له خوا د جومات ملا صاحب ته وروستل شوم، چې لمونځ زده کړم. ملا صاحب راته لمونځ او د لمانځه قواعد را زده کړل او بيا يې په غوږونو کې راته دغه څو ټکي هم راننوستل چې:

که چا درنه وپوښتل، چې بنده د چا يې؟ ووايه، چې بنده د لوی خدای (ج) يم. که چا درنه وپوښتل، چې په ملت د چا يې؟ ووايه، چې په ملت د ابراهيم خليل الله يم. که چا درنه وپوښتل، چې په امت د چا يې؟ ووايه، چې په امت د محمد مصطفی يم. که چا درنه وپوښتل، چې په مذهب د چا يې؟ ووايه، چې په مذهب د امام اعظم ابو حنيفه رحماً الله عليه يم. که چا درنه وپوښتل، چې ولې په مذهب د ابو حنيفه يې؟ ووايه، چې په دغه مذهب کې افراط او تفريط نشته او يوه منځنۍ لاره ده؛ خو ملا صاحب ماته دا ونه ويل، چې په مذهب د لوی خدای يا د پيغمبر يې. يوازې دومره يې وويل، چې بنده د لوی خدای (ج) يې او بس. کله، چې را لوی شوم؛ نو ما د دغو پورتنیو څو ټکيو په هکله، چې د گروهي بنسټ گڼل کېږي. د لاپسې پراخې پوهې د لاس ته راوستو په لياره کې د توان په اندازه اسلامي فقهه ولوستله بيا مې اسلامي تصوف او اسلامي تاريخ کې مطالعه او ورپسې مې د نړۍ د اديانو په هکله د خپلې مطالعې لړۍ اوږده کړله، چې اوس اوس دې ځای ته را رسېدلې يم، چې ووايم:

لوی خدای (ج) په خپلې ازلي ارادې سره د ابراهيم خليل الله حنيف ملت په دغو درېو امتونو وېشلی دی: موسوي امت، عيسوي امت او محمدي يا اسلامي امت. کوم مذهب، چې په دغو امتونو کې د هغوی د لومړيو لارښوونکيو نه په وروسته زمانو کې راتوکېدلی او لا تر اوسه موجودیت لري. هغه د هغه امت د علماو له خوا د ځينو ټولنيزو او سياسي شرايطو له مخې په شريعت کې د اجتهاد له ليارې رامنځته شوی دی. يعنې: امت د ملت له بدن څخه د لوی خدای (ج) د هدايت له مخې او د وحې له ليارې را جدا شوی دی. وگورئ د المائدآ سورا 48 آيت او د النحل سورا 123 آيت او داسې نور. مگر مذهب د امت له بدن څخه د مجتهدو علماو له خوا را جدا شوی؛ نو ځکه مذهب مجتهد ته منسوب دی، نه لوی خدای (ج) يا پيغمبر ته. د المائدآ سورا د 48 آيت د صراحت له مخې د امتونو تر منځ يوازې اختلاف روا دی نه د بنسټي. مگر په دغو امتونو کې، چې کوم مذاهب راتوکېدلي دي هغوی د امتونو تر منځ د اختلاف په ځای ډېره ستره د بنسټي او مخاصمت پيل کړی، چې دغه چال چلند د دې درې و اړو امتونو په منځ کې داسې جدا والی رامنځته کړی، چې د يوه ملت په څېر د بيا رامنځته کېدو هډو هېڅ سوچ او فکر هم نه تر سترگو کېږي. يهوديان فلسطينيان وژني او فلسطينيان يهوديان. همدارنگه د عيسوي امت متعصبه مذهبي ډلې، چې همدا اوس يې په سر کې بوش ودرېدلی د اسلامي امت متعصبه مذهبي اسامه په بهانه لگيا دی د اسلامي امت بې گناه وگړي وژني، چې اسامه هم د عيسوي امت پر بې گناهو وگړو مرگاني حملې کوي. په دې جريان کې هېڅ يو يې د خدای (ج) د هدايت سره سم، چې اختلاف بايد د خبرو له ليارې حل شي په اختلاف معتقد نه دي او لگيا دي د مخاصمت او جگړې له ليارې غواړي ابراهيمي ملت، چې درې گونې امت دی محوه او نابود کړی. مذاهب، چې له بنسټه د سياست له خپتې راز بېرېدلي، د تاريخ په اوږدو کې هم تل د سياست د خوباړي په توگه استعمال شوي دي. تېرې پېرې به پرېږدو او همدا په افغانستان کې د جهاد د دوران څو کلونو ته به نظر واچوو.

1- افراطي متعصبه مذهبانو په افغانستان کې په زرگونه افغاني ځوانان يوازې په دې گناه ووژل، چې دعای قنوت يې نه وه زده. بنايي زلمي "مومند" به هم اورېدلي وي.

2- افراطي متعصبه مذهبانو د ننگرهار د خېوې ولسوالۍ بنځې او نجونې د جنگي غنيمت په نامه او په دې دليل، چې پيغمبر هم همدا سې عمل کړی دی پاکستان ته وروستل او د وينځو په څېر يې وپلورل، چې بنايي زلمي مومند به هم اورېدلي وي.

- 3-** افراطي متعصبه مذهبيانو د تورخم يو ټولې امنيتي عسکر، چې کمونيستي حکومت نه اوښتي او مجاهدينو ته تسليم شوي وو، هم ټول ووژل او مړي يې د تورخم پر سرک واچول.
- 4-** کله، چې طالبانو په کابل کې د عبدالعلي مزارې د قوماندانۍ مرکز ونيو، له هغه ځايه يې يو شمېر زياتې لوڅې او برېښې ښخې او نجونې راووبستلې، چې دغه مرکز هم د افراطي متعصبه مذهبيانو مرکز و. ښايي زلمي مومند به هم اورېدلي وي.
- 5-** افراطي متعصبه مذهبيانو د کابل په ښار کې د ډېرو بې گناهو انسانانو پر سرونو مېخونه ټک وهل او د ډېرو بې گناهو ښځو تيونه يې پرې کړل او د ډېرو بې گناهو انسانانو د مړيو د نڅا فلمونه يې هم جوړ کړل، چې ښايي زلمي مومند به هم اورېدلي وي.
- 6-** همدا اوس هم داسې متعصبه افراطي مذهبيان شته، چې هېڅکله د خدای (ج)، د خدای (ج) د رسول او د قرآن شفاعت نه مني؛ خود علي، حسن يا حسين نوم، چې ورته واخلي له سر او مال، ننگ او ناموس نه به هم در تېر شي.
- 7-** مذهبيانو د شبرغان د ليلې په دښته کې زرگونه طالبان ژوندي تر خاورو لاندې ښخ کړل، چې ټوله نړۍ ترې خبره ده.
- 8-** مذهبيانو، چې همدا اوس پر افغانستان باندې د "حکومت اسلامي" په نامه هم واکمن دي، په زرگونه طالبان د کندز، مزار او شبرغان په لاره کې په کانتینرونو کې ووژل. داسې او دارنگه نور ډېر افراطي مذهبيان شته، چې زلمي مومند يې مذهب لا د خدای (ج) له اړخه گڼي. وگورئ لکه څرنگه، چې دغه ټول مذهبيان د سياست له خپتې زېږېدلي دي، د دوی له مذهب نه هم سياسي خوباري جوړ شوی دی. څرنگه، چې هغوی له دين نه څه وقف نه لري، دين هم د هغوی له مذهب سره څه اړخ نه لگوي. په افغانستان کې مو وليدل، چې تر يوې زمانې پورې افراطي متعصبه مذهبيان د يوه سياسي واحد خوباري په توگه وکارول شول؛ خو، چې کله د سياسي واکمنانو گټو، روا وگڼله پر هغو خوبارو باندې د خراپي نوم کېښودل شو او د شر او فساد د عاملينو په توگه سپک شول. دويمې ډلې، چې د طالبانو په نامه د هغوی ځای ونيولو هغوی هم د خوباري په توگه کار پيل کړ. د خراپو او د خوبارو لاندې لارونه وه، چې ستر سياسي واکمن په غمبا شو او چينغې يې کړلې، چې: خوباري؛ خو نور خوباري نه دي؛ بلکې غوباري دي، چې زموږ غوايان چيچي او بايد نابود شي. هماغه و، چې په غوباريو پسې راغلل او داسې يې وټکول، چې پاغوندي يې لا د کيو با تر گونتانامو پورې هم ورسېدلې. مگر ځای يې هماغو پرونيو د شر او فساد خراپو ته وسپارلو، چې د ډېرې خواشيني ځای دی.
- وايي چې: "د تارو بې کيزه وي، د هغه آس به څه مزه وي؟".
- د خراپو د واکمنۍ دويمه دوره، چې امريکايي بي 52 ډوله الوتکو په کې مارشال او قهرمانان زېږولي بيا هم د افراط او تفريط، د شر او فساد نه ډکه دوره وختله.
- په هر حال د افراطي مذهبيانو د جهاد نتيجه؛ خو اوس په همدې ځای او په همدې توگه د نړيوالو تر سترگو کېږي. وبه گورو، چې په راتلونکو مياشتو او کلونو کې د اوسني اسلامي دولت له خوباري نه به ستر واکمن بله بده بلا جوړه کړي او که نه؟ زما خبره دلته داده، چې داسې نظامونو ته نه زه ديني نظام ويلى شم او نه هم د اسلام دين هغه ته اسلامي نظام وايي. ځکه ددې نظام هر واکمن په زرگونه بې گناه

مسلمانان په قصدي او عمدي توگه وژلي دي. کوم، چې د قرآني آيت د صراحت په مخ چا، چې کوم مؤمن مسلمان په قصدي او عمدي توگه وژلی وي، هغه هېڅکله د لوی خدای (ج) له خوا د بځنبلو وړ نه دي او د جنت مستحق نه کېږي. څوک، چې د جنت مستحق نه وي؛ نو هغه به څنگه ددې وړتیا ولري، چې اسلامي نظام جوړ کړای شي لا، چې د مسلمانانو په وژلو هم بوخت وي؟ هیله ده، چې ښاغلی زلمی مومند او د هغه ملگري به د بصیرت په سترگو د دین او مذهب تر منځه توپیر وویني.

ښاغلي زلمی "مومند" په خپلې لیکنې کې طالبان د ناسیونالیستانو په نومونو نومولي او د هغوی ټول کره وپه یې ناسیونالیستي گڼلي دي، چې زه یې ددې لاندې ټکیو پر بنسټ ردومه:

1- یوه ډله، چې د مذهب پر اساس یو لوی ملک د ږیرې په نامه یرغمل ونیسي او پر خلکو په زوره ږیره اوږده کړي؛ نو هغه به څنگه ناسیونالیستان وي؟

2- یوه ډله، چې په هر گام کې یې ناسیونالیستان ټکولي دي، هغوی به څنگه ناسیونالیستان وي؟

3- په ایران کې خمیني د اسلام نارې وهلې؛ خو کله، چې یې ولیدل ایران ته خطر متوجه دی، اسلام ته یې شا کړله او ایران ته یې مخ مگر په افغانستان کې طالبانو د خطر په مهال کې وطن ته شا کړله او مذهب ته مخ. آیا ناسیونالیستان داسې وي یا که هغسې؟

4- وگورئ پیغمبر (ص) هغه بتان مات کړل، چې عبادت یې کېده. مگر د عربو په خاوره کې لا تر اوسه پورې ډېر ستر بتان پاتې دي، چې چا ورته د دښمنۍ په سترگه لاڅه، چې د مخالفت په سترگه هم نه دي کتلي. عربانو خپل بتان د پیغمبر (ص) په قول د عبرت نښې وگڼلې او ویې ساتلې. مگر زموږ د سیمې زاړه او متروکه بتان یې تل د کفر او جهالت نښې وگڼلې او زموږ د سیمې پر متعصبو افراطي مذهبیانو یې ماتې کړلې.

دغه او داسې نور اعمال دي، چې په روښانه توگه ښيي څه، چې طالبانو غوښتل او کول هغه نه یوازې د اسلام په دین پورې اړه نه لرله، چې په ناسیونالیزم پورې یې هم څه تړاو نه لاره. خود عربو د فرهنگ د تعمیم په لاره کې سوچه مذهبیانه وو. داسې ډلې لا په تېرو زمانو کې هم زموږ په سیمه کې رامیدان ته شوې وې، او په راتلونکو زمانو کې به هم ددې امکان ډېر زیات وي، چې په بیابیا توگه په مختلفو نومونو او شکلونو رامنځته شي.

دا یوازې افغانستان نه دی، چې د دارنگه پېښو شاهد گرځېدلی دی؛ بلکې په ایران کې هم د خمیني نظام د مذهب پر بنسټ وکارول شو، چې ډېر ښه وکارول شو.

دین پراخه لمن لري؛ خو مذهب لکه څرنګه، چې په ایران او افغانستان کې وازمپیل شو د ډېرې تنګې حوصلې او متعصبې سینې خاوند دی. کوم جنایتونه، چې د شیعیه او سني په نامه لا زموږ د سترگو په وړاندې په ایران، افغانستان او پاکستان کې همدا اوس اوس په تکرار سره پېښ شوي او لا به هم پېښ شي، د مذهب او مذهبیانو کار دی، چې هېڅکله په دین او دین مینو کسانو پورې تړاو نه لري.

ښاغلي زلمی "مومند" په خپلې لیکنې کې د ږیرې په هکله هم ښې خوږې خبرې کړې دي؛ خو ددې متل په اساس چې: "دوست دې ژروي او دښمن دې خندوي". ما د دوست په جامه کې د ږیرې په هکله په هماغه وخت کې ترخې خبرې کړې وې، چې لا زموږ زلمی "مومند" یې هم وژړاو، هماغه ښک او معقول حرکت، چې زلمی "مومند" په خپلو خوږو خبرو کې ورته اشاره کوي د عمل په ساحه کې هېڅ نه

ليدل کېږي. ځکه؛ نو د ږيري مسئله ډېره پېچلې ده. که مو په ياد وي د جهاد په دوران کې په پېښور کې هېچا دا حق نه لاره، چې بې له ږيري د شمشتو کمپ ته ورشي. داسې پېښې هم وشوې، چې د کوم مهاجر نژدې خپلوان به په شمشتو کې مړ و؛ خو هغه به د ږيري د نه لرلو له امله پر جنازه نه شو سوېدلی. بيا، چې کله د طالبانو واراغی، هغوی؛ خو د افغانستان هغو ټولو برخو ته، چې تر واک لاندې يې راغلې وې، هېچاته دا حق نه ورکاوه، چې بې له ږيري ورشي. موږ د جهاد په دوران کې دغو مذهبي ډلو سره هم په دې هکله ډېر زيات په لانه کې وو. هغوی به چاته، چې ږيره نه لرله، لا د کافر خطاب هم کاوه. مگر خوښي په دې کې ده، چې "زمانه" خپل کار کوي او هېڅوک په يوه حال کې نه پرېږدي. داسې مهال هم راغی چا، چې مسلماني يوازې په ږيره گڼله او غوښتله، پر هغوی نور د ږيري په نامه ډالري او کلداری بندي شوې، مجبور شول، لکه د نورو بې ږيرو په څېر کار وکړي او د کار له ليارې نفقه پيدا کړي. دا، چې کار والاو به ږيرو ته کار نه ورکاوه؛ نو هغوی هم مجبور شول د نفقې د پيدا کولو لپاره له خپلو ږيرو تېر شي. په دې توگه په ډېره لږه موده کې د ږيرو مسلمانونو خپلې ږيري وبايللې او لکه موږ غوندې بې ږيري شول. نور؛ نو زموږ وارو او ورته به مو ويلې، چې څه شوه هغه د ږيري مسلماني؟ د هغوی ځواب يوازې دا و، چې: موږ نه پوهېدو، او اوس پوهېږو، چې مسلماني په ږيره نه په ږيره.

دلته زه د زلمي "مومند" خبره خپله گڼم، چې ږيره لرل له حسناتو څخه ده. ما هم په خپل يو شعر کې لا پخوا داسې ويلي وو:

ږيره که گانه د سړيتوب مسې ده
مه وايه چې لنډه يا اوږده يې کره

جبر او اکراه، زجر او تکليف، بند او ځنځير له سيئاتو څخه شمېرل کېږي، چې طالبانو له دغې ليارې پر خلکو ږيري اوږدولې. زما په اند د سيئاتو له ليارې د حسناتو رواجول به هم په هېڅ يوه دين کې روانه وي. زموږ بد مرغي په دې کې ده، چې پر موږ باندې افراطي مذهبيانو تل د سيئاتو له ليارې حسنات رواج کړي دي.

د ږيري په هکله د طالبانو نيت متعصبه مذهبي نيت و نه د مينې نيت. کله، چې په نيت او عمل کې جبر او اکراه ځای ولري حسنات هم په سيئاتو بدلېږي؛ لکه، چې هماغسې هم وشول. طالبانو پر خلکو د سيئاتو له ليارې، چې: وهل، ټکول، بند او ځنځيرو، ږيري گاوردې کړلې؛ خو، چې کله د طالبانو واکمني ږنگه شوه، هغه په زوره اوږدې شوې ږيري هم د تنفر او کرکې په سيند کې لاهو شوې. په پای کې د روان بحث لمنه په دې ټکيو کې رانغاړم:

1- دين په لغوي معنی کې عقیده او ملت ته وايي، هغه مذهبيان، چې عقیده مني او ملت ردوي، يا هغه ملت غوښتونکي، چې ملت مني او عقیده ردوي، په روښانه توگه په غلطه او خطا تللي دي. زما په اند دغه دواړه خواوې دې په خپلو تگلارو کې نوې کتنه وکړي، او ځانونه دې د دين په بنسټ، چې عقیده او ملت دي، عيار کړي. ځکه، چې عقیده او ملت يعنې: "دين" د انسان د معاد او معاش بنسټ دی کوم، چې بې له معاد او معاشه ژوند څه ارزښت نه لري. نېکمرغه به هغه کسان وي، چې هم معاد ولري او هم معاش، چې دا دوه توکي يوازې د دين د اصولو په خپلولو سره

خپلېدای شي او بس.

2- د ابراهیمي حنیف ملت د امتونو تر منځ، چې کومې د بنمنی رامنځته شوي او ابراهیمي ملت یې د انهدام د خطر سره مخامخ کړی دی، دا د هغو مذاهبو د چال چلند نتیجه ده، چې په دې امتونو کې راتوکېدلې او واکمنه شوې ده. زما په اند د ملت د تحفظ په خاطر ضروري ښکاري، چې د ملت د امتونو څخه د دین په اصولو مینو پوهانو او عالمانو یوه غښتلې جرگه جوړه شي، خو دغه جرگه د امتونو تر منځ هغه ټول اختلافي موضوعات، چې پرې د بنمنی او جگړې روانې دي، د خبرو له ليارې په سوله ییزه توګه حل او فصل کړي او د افراطي متعصبه مذهبي ډلو د جگړه ییز سیاست مخه دې ونیسي. ځکه، چې همدا اوس د افراطي متعصبه مذهبي ډلو جگړه ییز سیاست د نړۍ سولې او امنیت ته سترګواښ پېښ کړی دی.

په نړۍ کې د سولې او هوساینې په هیله.

مبارز "خایی"

12/12/2002 بن، جرمني

زما دغه پورتنۍ ځوابیه لیکنه، چې ما د دوه زرم کال د دسمبر په میاشت کې د دعوت د خپرونې په پته استولې وه، سره ددې، چې زه ډاډه یم، چې هغوی ته رسېدلې ده؛ خو تر اوسه پورې د دعوت په خپرونه کې خپرونه نه شولې؛ نو غوره مې وګڼله، چې د موضوع د لاپسې روښانتیا په هیله لاپسې خپرنیزې څرګندونې وشي او هغه خبرې لاپسې سپینې شي، چې لاهم څرګندې شوې نه دي او په سیمه کې د واکمن ذهنیت له وېرې د هېرې په تیارو ګوتونو کې د پېښو د ډبلو برستونو لاندې پراته دي.

دویمه برخه

نیشنلیزم، ناسیونالیزم: یا ملت غوښتنه، ملت روزنه، ملت پالنه او ملت جوړونه د قرآن کریم له نظره

الف: ژبه: د الروم سورا په 22 آیت کې داسې لولو:

ترجمه: "او ځنې له نښو د قدرت د دغه الله پیدا کول د اسمانونو او پیدا کول د ځمکې او اختلاف دی د ژبو ستاسې او بل اختلاف دی د رنگونو ستاسې. بېشکه په دغه اختلاف کې خامخا پرې نښې د قدرت دي لپاره د عالمانو پوهانو."

تفسیر: گرد "قول" انسانان یې له یوه مور او پلار څخه پیدا او سره یې مخلوط او مېشته او د ځمکې پر ټولو نقاطو کې یې خپاره "خواره" کړل، د هر یوه ژبه او وینا یې سره بېله کړه. که د یوه مملکت سپری بل ملک ته ورشي د ژبې په اعتبار محض پردی او اجنبي ښکاري بیا وگورئ، چې د دنیا له شروع څخه تر نن ورځې پورې خومره بېشماره انسانان پیدا شوي دي، مگر هېڅ یوه داسې جوړه انسانان نه پیدا کېږي، چې د هغوی شونډې، ژبې، لهجې، تلفظ، د تکلم طرز او نور خصایص سره یو شان وي. هم هغسې، چې د هر انسان شکل او صورت او رنگ او نور سره جلا "جدا" او ممتاز دي، غږ او شونډې او لهجه یې هم بېخي سره بېل دي، هېڅ یو داسې دوه انسانان نه پیدا کېږي، چې د دوی په غږ او رنگ، هیئت او وضعیت کې کومه بېلوونکې علامه او نښه نه وي. د عالم له ابتدا څخه تر نن ورځې پورې نوي نوي صورتونه، او د وینا او تکلم نوي نوي حالات لیدل کېږي او سره له هغه د الله تعالیٰ خزانه هم هغسې ډکه پرته ده. په واقع کې دغه د الله تعالیٰ له لوی قدرت څخه خومره یوه لویه نښه ده. **فَتَدَّكْرُوبًا**

أولى الألباب.

ددې آیت د حکم پر مخ په ژبو کې اختلاف د لوی خدای (ج) د قدرت د ځینو عجیبو خلقتونو په لړ کې یوه عجیبه د خلقت د نښې په توگه پېژندل شوی دی؛ نو ځکه ویلی شو، چې: که څوک د کوم ولس د ژبې سره د ښمې کوي، هغه نه یوازې، چې د هغه ولس د ښمن گڼل کېږي؛ بلکې د لوی خدای (ج) د یوه ستر خلقت د نښې د ښمن هم دی. دا په دا، چې ژبه لکه د اسمانونو، لکه د ځمکې او لکه د انسانانو د رنگونو په څېر د قدرت د لویو او مهمو خلقتونو د نښو په لړ کې یو ستر او مهم او له ارزښته ډکه د قدرت د عجایبو نښه گڼله شوې او په رښتیا چې دغه د قدرت د عجایبو لویه نښه د انسانانو او د نورو ذی روهو حیواناتو تر منځ د توپیر او پېژندنې د ساتلو سره جوخت د انسانانو تر منځ هم د بېلابېلو څانگو او قبیلو د وېشلو سره یو ځای د وگړیو او ټولنو د ځان پېژندنې لامل او د مختلفو دودونو، رواجونو او فرهنگونو د رامنځته کولو مور هم ده.

له دې امله ده، چې پوهان وايي: "که چېرې ژبه ووژله شي، ولس مړی دی." دغه دلیل دی، چې د ژبې قاتل ته د ولس قاتل او د ولس قاتل ته د لوی خدای (ج) د ښمن ویل کېږي. په دې ځای کې دی، چې باید ومنل شي، د ژبو سره د ښمې که د هر دین او آیین لا، چې په هر نامه هم وي د جنایت په څېر مردود او

محکوم دی. مور تر اوسه پورې په رڼو سترگو وینو او په اورېدونکیو غوږونو اورو، چې زموږ پښتانه د پردیو په لمسه ژبې ته یوازې د افهام او تفهیم د ارزښت نه پرته بل څه درنښت نه دی ورکړی او لا په دې هم بسیا نه کوي او وايي، چې په پښتو ژبه کې؛ خو ډوډی نشته.

مگر له قرآن کریم نه پرته هېڅکله او هېڅ خبره کوم پښتانه عالم دا خبره ونه کړه، چې ژبه لکه د اسمانونو، لکه د ځمکې او لکه د انسانانو په رنگونو کې د اختلاف په څېر د لوی خدای (ج) د قدرت د پنځونې له مهمو نښو څخه ده او هېچا ته دا اجازه نشته، چې ژبې ته په سپکه وگوري یا له هغې سره دښمني وکړي. لکه څنگه، چې هېچا ته واک نشته له اسمانونو سره، له ځمکې یا د انسانانو له رنگونو سره دښمني وکړي، همدارنگه دا هم د هېچا په واک کې نه ده ورکړله شوې خود انسانانو د ژبو سره دښمني وکاندي، که څوک د دښمنۍ په لپاره ځي هغه خو اړومرو د ابلیس په لپاره تللی دی، چې ابلیس د انسان اصلي دښمن دی.

ب: ځان پېژندنه:

د الحجرات سورا په 13 آیت کې داسې لولو:

ترجمه: اې خلکو مور پیدا کړي یې تاسې ټول اصلاً له یوه سړي، چې "آدم" او له یوې ښځې، چې "حوا" ده، او گرځولي یې مور تاسې ځانگې ځانگې او قبیلې قبیلې، لپاره ددې، چې وپېژنئ یو له بله سره بېشکه، چې ډېر مکرم او معزز دی له تاسې څخه په نزد د الله (ج) ډېر متقي ادب لرونکی ستاسې. بېشکه، چې الله (ج) ښه عالم، ډېر خبردار دی.

تفسیر: زیاتره د غیبت، طعن، زم او عیب لټولو منشاء کبر او غرور دی، چې آدمي خپل ځان لوی گڼي او نورو ته په حقارت او سپکه گوري؛ نو ځکه الله تعالی دلته دا رابښي، چې انسانانو سره نه ښايي، چې په خپل اصل او نسب او لویي او عزت باندې مغرور شي. بلکې ودې پوهېږي، چې د انسان اصلي لویي او عزت په دې کې دی، چې ښه روش او ښه خصلتونه ولري، او تل له الله تعالی ووبرېږي، موډب او پرهېزگار وي. تر څو ددې ښو صفاتو په مېچ او اندازه د الله تعالی په دربار کې معزز او مکرم او محترم شي. د نسب حقیقت؛ خودادی، کې گرد "ټول" نارینه او ښځې له "آدم" او "حوا" علیهم السلام څخه پیدا شوي دي. سیدي، عثمانی، فاروقی، صدیقی، انصاری، شیخي، خاني، زویتوب او نور صفتونه د ښه علم، عمل او تقوی په مقابل کې هېڅ دي. او دا خاندانونه، صفتونه او ستاینې پرته له دې څخه، چې خلق پرې پېژندل کېږي او په تعارف کې کار کوي، بل کوم قدر او قیمت نه لري. اصلي قدر او قیمت د هر سړي په دې کې دی، چې متقي، پرهېزگاره او پوه وي. بلاشبهه هر څوک، چې الله تعالی په کومه شریفه، لویه، معززه او ښې کورنۍ کې پیدا کړی وي، هغه خو یو مهذب شرف دی لکه، چې ځینې کسان یې ښکلي "خوبصورت" جوړ کړي دي؛ خو یوازې هم هغه ښکلیتوب د ناز او فخر وړ "لايق" نه دی، او نه د کمال او فضیلت معیار گانه شي، او نه د هغه له امله نورو ته په سپکه سترگه کتې شي.

هو! شکر دې وکړي، چې الله تعالی بلا اختیار او کسب مور ته دا نعمت را مرحمت کړی دی. دا هم په شکر کې داخل دي، چې د غرور او تفاخر څخه ځان وژغوري، او هغه نعمت دې په هغسې

رتلیو روشونو، بدو اخلاقو او خرابو خصلتونو سره خراب نه کړي. لنډه یې دا، چې د مجد، شرف، عزت او فضیلت اصلي معیار نسب نه؛ بلکې تقوی او طهارت دي. متقی سړی نورو ته هېڅکله په سپکه سترگه نه گوري.

دا وه د قرآن له نظره د ځان پېژندنې په لپاره کې د انساني خلقت اصلي هدف. وگورئ د لوی خدای (ج) له لوري انسان په څانگو او قبیلو وپشلی شوی خو پر خپلو منځونو کې یو بل سره وپېژني او په دې توگه د لوی خدای (ج) په نزد د انسان لپاره لومړنی ضرورت پېژندنه او پېژندگلوې ده، چې په څانگو او قبیلو سره ممکنه شوې. او دا څانگې او قبیلې دي، چې انسانان په کې په خپل جلا هویت ژوند کوي، چې په اوسنۍ نړۍ کې په مختلفو هویتونو د مختلفو ملتونو او سپدل یو روښانه دلیل گڼل کېږي؛ خو تقوی او پرهېزگاري د انسان لپاره په ټولنه کې دویم ضرورت دی، چې د هغه له امله نه یوازې د لوی خدای (ج) په نزد مکرم او معزز کېږي؛ بلکې په خپلو څانگو او قبیلو او لاهم د سیمې او نړۍ په کچه د اعزاز او شرف خاوند گرځي. موږ نه شو کولای او لا، چې ددې اختیار هم نه لرو، چې د تقوی په نامه یا د تقوی د ضرورت له امله څانگې او قبیلې ړنگې کړو، یا بالعکس د څانگو او قبیلو د پاللو په نامه تقوی او پرهېزگاري نفې کړو.

څانگې او قبیلې د انسانانو د هویت د پېژندنې بنسټ دی؛ خو تقوی او پرهېزگاري د وگړو د اعزاز او شرف وسیله ده. دا ځکه، چې د خلقت اصلي موخه د خالق او د مخلوق تر منځ معرفت او پېژندگلوې ده، او تقوی د اعزاز او شرف د لاس ته راوړلو په لپاره کې د عبادت لوړ مقام دی. له دې امله لوی خدای (ج) د انسان تقوی او پرهېزگاري ته څه ضرورت نه لري، مگر دا انسان دی، چې د شرف او عزت د خپلولو لپاره تقوی او پرهېزگاري ته محتاج دی. همدغه خبره ده، چې پوهان وايي: ځان وپېژنه، چې خپل خالق وپېژني. دلته ده، چې انسان اړ کېږي خو لومړی ځان وپېژني او بیا خپله څانگه او قبیله وپېژني. د پېژندگلوې په لړۍ کې ده، چې انسان اړ دی د انساني نړۍ په ولسونو کې د یوې ځانته قبیلې یا څانگې غړی وي، او دا څانگې او قبیلې دي، چې ترې ملتونه او هېوادونه جوړ شوي دي، چې هره یوه یې بیا ځانته ځانته دیني، سیاسي، اقتصادي، ټولنيزې او فرهنگي موخې او گټې لري. د خلقت په دې رنگه اختلاف کې دی، چې د خالق او مخلوق تر منځ د ازمېښت پروسه په بري سره پر مخه درومي، او دغه ټولنيزه اړتیا ده، چې زه اړ یم ووايم په انساني ټولنه کې د ابراهيمي ملت وگړي، د اسلامي امت غړی او د افغاني "پښتني" ولس بچی یم. که ددغې ځان پېژندنې سره جوخت زه د تقوی او پرهېزگاري خاوند هم و اوسم؛ نو زما به اعزاز او شرف نه یوازې د لوی خدای (ج) په نزد؛ بلکې په افغاني ټولنه کې لا، چې په اسلامي امت کې ډېر زیات شي، او که نه؛ نو د خپل پښتني ولس یو ساده بچی به اوسمه، چې یم.

د ځان پېژندنې او د لوی خدای (ج) پېژندنې لپاره په هر ځای او هر مهال کې د لوی خدای (ج) له لوري د لارښوونکو په وسیله لارښوونې شوي دي، چې زموږ دیني کتاب لوی قرآن او زموږ د اسلامي دین لارښود حضرت محمد (ص) هم د یو ستر لارښود په څېر منل شوی دی، او د هغوی له خوا د خالق او مخلوق تر منځ د امر او نهې له لپاره د پېژندگلوې او عبادت "لما نځني" مزی په اصولي توگه ټینګ او مزبوت شوی دی. لکه، چې د ابراهیم سورا په 4 آیت کې داسې لولو:

ترجمه: او نه دی لېږلی موږ هېڅ رسول مگر خو په ژبه د قوم دده لپاره ددې، چې بیان کړي دوی ته

امر او نهې د الله (ج)؛ نو گمراه کوي الله (ج) هر هغه، چې اراده و فرمايي د گمراهي يې او هدايت کوي هر هغه ته، چې اراده و فرمايي د هدايت يې. او هم دی بنه قوي، غالب دی په انفاذ د احکامو، بنه حکمت والا، چې هر کار په تدبير او مصلحت سره کوي.

تفسير: يعنې همغسې، چې مور تاسې ته د خلکو د هدايت لپاره دغه عظيم الشان کتاب عطا فرمايلي دی، پخوا له دې نه هم په هره زمانه کې د هدايت وسايل خلکو ته ورلېږلي او رسولي دي. کله، چې له طبيعي ترتيب سره موافق د هر نبي پو مېني مخاطبين د هغه قوم خلق وي، چې په دوی کې هغه نبي مبعوثېږي؛ نو ځکه د هغه قوم په ژبه وحې لېږله کېږي، خو د الله تعالی د احکامو په پوهولو کې پوره سهولت او اساني وي. د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په امت دعوت کې اگر که د جهان گرد انسانان او پېريان شامل دي؛ خو بيا هم په هغه قوم کې، چې دوی مبعوث شوي دي، د هغوی ژبه عربي ده، او د طبيعي ترتيب په موافق د هدايت د شيعو همدغه يو صورت مقدر و، چې د دوی پو مېني مخاطبين او مقدم زده کوونکي په داسې سهولت او بنه والي سره په قرآني تعليماتو او حقايقو باندې وپوهېږي، چې بنه يې په ياد او محفوظ کړي، خو د دوی په ذريعه د عالم تمام اقوام او راتلونکي نسلونه درجه په درجه په قرآني رنگ سره رنگ کړي شي. لکه، چې همداسې هم وشول، عربو د خپل نبي په صحبت په قومي ژبې کې، چې له هغې سره دوی له حده زياته مينه او محبت درلوده پر قرآني علومو پوره علم او پوهه حاصله کړه، بيا دوی په مشرق او مغرب کې خپاره "خواره" شول او په روم او پارس کې د کلماً الله د اعلا لپاره خپاره "خواره" شول. په دغه وخت کې د الله تعالی قدرت په عجمي اقوامو کې داسې زبردست جوش او د الله تعالی د کلام د معرفت داعيه او په عربي ژبه کې د پوهې او مهارت حاصلولو داسې شوق پيدا فرمايلي و، چې له لږې مودې څخه وروسته دوی د قرآني علومو په شرح او تبين کې له خپلو معاصرو عربو څخه ډېر پر مخ ولاړل؛ بلکې عموماً د دينيه وو او ادبيه وو علومو مدار تر ثريا پورې الوتونکو عجميانو ته پاتې شو او په دې ډول سره د الله تعالی حجت پر بندگانو په اتمام ورسگېده، او وقتاً فوقتاً له قرآني آياتو څخه د مستفيد کېدلو اسباب به سره برابر کېدل. په هر حال د خاتم الانبياء عليه السلام د عربو په خاص قوم کې د مبعوث کېدلو که وجوه موجود دي او يقيناً شته؛ نو د همدغو وجوه په نتيجه کې د دې سوال ځواب راځي، چې د قرآن کریم نزول په عربي ژبه سره ولې شوی دی؟ د لوی قرآن د نزول څخه په عربي ژبه کې د عربو رعايت ولې فرمايل شوی؟ نو گمراه کوي له هر هغه، چې اراده و فرمايي د گمراهي يې. او هدايت کوي هر هغه، چې اراده و فرمايي د هدايت يې. او همدغه الله تعالی بنه قوي او غالب دی په انفاذ د احکامو. بنه حکمت والا دی، چې هر کار په تدبير او مصلحت سره کوي.

ج: په توحيد مليت کې د اسلام دين او اسلامي هدايت:

د الانبياء سورا په 92 او 93 آيتونو کې داسې لولو:

ترجمه: په تحقيق سره دا ملت د توحيد ملت او د اسلام دين ستاسې ملت يو دی، چې په دغه دين متفق دي ټول انبياء او زه رب ستاسې يم. پس عبادت و کوی زما خاص، نه د بل. او ټوټې ټوټې کړ دغو پخوانيو امتونو کار د دين خپل په منځونو خپلو کې، ټولې فرقې مور ته راتلونکې دي؛ نو جزا به ورکړو دوی ته.

تفسیر: یعنی الله تعالی یو دی او ستاسې د دین اصول هم یو دي. گرد انبیاء علیهم السلام هم د دین په اصولو کې داسې سره یو دي، چې هر هغه تعلیم، چې یو یې ورکوي، هغه بل هم د هغه تصدیق او تایید کوي. کوم اختلاف، چې په فروعو کې د زمانې او مکان د اختلاف له امله منځته راځي، هغه عین مصلحت دی. مذموم اختلاف هغه دی، چې په اصولو کې وي؛ نو ځکه لازمه ده، چې ټول سره په ګډه د خدای (ج) بندګي وکړي، او په کومو اصولو کې، چې ټول انبیاء سره متفق دي هغه ټول په یو طاقت ټینګ ونیسئ. موږ خو د اصولو په اعتبار ټولو ته یو دین ورکړی و؛ خو خلکو په کې په خپله اختلاف پیدا کړ او هغه دین یې سره ټوټې ټوټې کړ او په خپلو کې یې سره نفاق او شقاق پیدا کړ. یعنی کله، چې زموږ حضور ته راشئ؛ نو ټول اختلافونه به هلته سره فیصله شي، هر یو ته به د هغه د عملونو جزا ورکړی شي، چې تفصیل به یې په راتلونکي آیت کې راشي.

د العنکبوت سورا په 146 آیت کې له کتابیانو سره د مباحثې او جګړې په هکله داسې لولو:

ترجمه: او جګړه مه کوئ تاسې اې مومنانو له کتابیانو سره، مګر په هغه خصلت سره، چې هغه ډېر ښه وي. مګر هغه کسان، چې ظلم یې وکړ له دوی ځنې؛ نو ورسره په تورې مجادله کوئ.

تفسیر: یعنی د مشرکانو دین له اساسه غلط دی. د کتابیانو دین اصلاً حق او رښتیاو؛ نو له کتابیانو سره د مشرکانو په شان جګړه مه کوئ، چې له بېخه د هغوی خبرې باطلې او پرې کړي؛ بلکې په نرمې، متانت، خیر غوښتنې، صبر او تحمل سره په ضروري خبرو باندې دوی وپوهوئ. هو! هغه کسان، چې د دوی له منځه ښکاره بې انصافي، ظلم، عناد او سرتمبه ګي کوي، له هغوی سره په مناسب صورت د سختۍ او تشدد معامله کولی شئ. او له دې نه وروسته دوی په سزا هم رسولی شي.

تنبیه: پخوا د قرآن کریم د تلاوت حکم و، په زیاترو وختونو کې به منکرینو د هغه د اورېدلو ځنې په مباحثه او مناظره شروع کوله؛ نو دا یې راوښودله، چې د مباحثې په وخت کې د مقابله ډلې د علمي او دیني حیثیت خیال ولري، او د مناظرې په ځوښ کې د اخلاقو او صداقت له حده مه وځئ. او هر چېرې، چې څومره صداقت وي پرې اعتراف کوئ.

د: د موسی علیه السلام دین او له بني اسرائیلو نه د یوه ملت جوړونه:

ما په خپلې لومړنۍ لیکنې کې په دې ټکي اړخ لگولی و، چې: د موسی علیه السلام دین سل په سلو کې سوچه نیشنلیم دی؛ خو زما ددې خبرې سره ښاغلي سرباز "صافي" مخالفت وښوده او په خپلې نیوکې کې یې ولیکل، چې دغه خبره افترا ده. نوموړي په دې هکله د قرآن شریف د النازعات سورا په 17-18 او 19 آیتونو کې راغلي احکام روښانه دلایل وګڼل.

ددې لپاره، چې گران لوستونکي په پوره توګه پوهه ترلاسه کړای شي غوره ګڼم د النازعات سورا د 17-18 او 19 آیتونو د ترجمې او تفسیر پوره متن وړاندې کړم. دا هم د یادونې وړ ګڼم، چې ووايم د النازعات سورا په مکه کې نازل شوی په تلاوت کې (79 یم) او په نزول کې (81 یم) سورا دی؛ خو د ابراهیم سورا، چې ما پرې اړخ لگولی دی هم مکي دی. یعنی پرته له 28 او 29 آیتونو، نور ټول په مکه کې نازل شوي، چې په تلاوت کې (14م) او په نزول کې (72 یم) سورا دی. یعنی د ابراهیم سورا په مکه کې د النازعات له سورا نه مخکې نازل شوی، چې هم په نزول کې مخکې دی او هم په تلاوت کې. دا دی

د هغو دواړو پوره متن:

1- د النازعات سورآ 17-18 او 19 آیتونو ترجمه: لار شه "په رسالت زما" طرف د فرعون ته، چې بېشکه ده سر غړولی "تجاوز یې کړی دی" له احکام الله؛ نو ووايه ورته آیا مینه لري ته په طرف ددې، چې پاک شې له شرک او معاصي نه، او "رغبت لري دې ته، چې" لاره درو بنسیم تاته در ب ستا، پس ووپرېره ته "له عذابه".

تفسیر: یعنی که ته خپل بڼه والی او اصلاح غواړي؛ نو زه د الله تعالی په امر ستا اصلاح کولی شم. او داسې لاره در بنسیم، چې پر هغې باندي له تللو څخه ستا په زړه کې د الله تعالی وېره او د هغه کامل معرفت ټینګ شي. ځکه، چې د وېرې شته والی بې له پوره معرفت څخه متصور نه دی. بڼکاره شوه، چې د حضرت موسی علیه السلام له بعثت څخه مقصد د فرعون اصلاح هم وه، او یوازې د بني اسرائیلو نجات او ژغورنه "ساتنه" له قیده نه وه. پس موسی علیه السلام فرعون ته ورغی او هغه ترې معجزه وغوښته.

2- د ابراهیم سورآ په پینځم آیت کې داسې لولو:

ترجمه: او خامخا په تحقیق لېرلی و مورې موسی علیه السلام په بڼکاره وو معجزو زموږ، چې راو باسه قوم خپل له تیارو د جهالت او ضلالت څخه رڼا د علم او یقین ته او وریاد کړه پند ورکړه دوی ته په هغو سختو ورځو، حوادثو او غورو نعمتونو د الله بېشکه په دغو یادولو د سختیو او نعمتونو کې خامخا دلایل د قدرت دي لپاره د هر صبر کوونکي په زحمتونو ډېر شکر په نعمتونو.

تفسیر: یعنی د هغو معجزاتو له ورکولو سره مورې موسی علیه السلام لېرلی و، چې د تسعه وو آیتونو په نامه مشهور دي، یا به د تورات آیات مراد وي. او وریاد کړه او پند ورکړه دوی ته په هغو سختو ورځو د الله (ج). یعنی د هغو ورځو واقعات یې ور په یاد کړه کله، چې پر دوی باندي د شدايدو او مصایبو غرونه ولوېدل. بیا؛ نو الله تعالی دوی ته له هغو څخه نجات ورکړ، او خپله مهرباني یې پرې وفرمایله ځکه، چې د دواړو قسمو حالاتو له اورېدلو څخه صابرو او شاکرو بڼدگانو ته عبرت حاصلېږي او د مصیبت په وخت کې وېرېدل او د راحت په وخت کې مغرورېدل نه دي په کار. هغه خلکو، چې پخوا له دې نه په بري او کامیابی رسېدلي دي، یوازې په دې وو، چې هغوی په سختیو صابران او د الله تعالی په نعمتونو باندي شاکران وو. لکه څنګه، چې د الاعراف سورآ په 137 آیت کې راغلي دي: او پوره شوه کلیمه او وفاته ورسېدله وعده در ب ستا، چې نېکه ده دا احسان پر بني اسرائیلو په سبب د صبر کولو د دوی پر ظلمونو د فرعونیانو او خرابې کړې مورې هغه کلکې ودانۍ، چې ودانولې به فرعون او قوم دده او هغه پخې پخې ودانۍ، چې لوړولې به دوی هغه.

د ابراهیم سورآ په شپږم آیت کې بیا هم هغه مصایبو او شدايدو ته اشاره شوې، چې د فرعونیانو له لوري به پر بني اسرائیلو عملي کېدل. لکه: مریي توب، بېگار او د زامنو وژل او نور.

په دې توګه موسی علیه السلام د لوی خدای (ج) له لوري خامخا او په تحقیق سره خپل قوم ته یعنی بني اسرائیلو ته استول شوي و، چې څو خپل قوم له تیارو د جهالت او ضلالت نه د علم او یقین رڼا ته راوباسي، او د آزادۍ او خپلواکۍ په خوندونو یې ماړه کړي.

موسی علیه السلام د لوی خدای (ج) د امر اطاعت وکړ د خپل ورور هارون علیه السلام سره د

فرعون په لوري ورغی، چې د النازعات سورا د 17-18 او 19 آیتونو پر مخ فرعون د موسی علیه السلام بلنه ونه منله؛ خو د ډبرو معجزو له لیدلو نه وروسته یې موافقه وکړه خو موسی علیه السلام خپل قوم له مصر څخه وباسي. کله، چې موسی علیه السلام خپل قوم د سینا سیمې ته راوړس او دلته و، چې د موسی علیه السلام د غیابت په مهال کې ځینې بني اسرائیل بت پرست شول؛ نو کله، چې موسی علیه السلام راغی او ویې لیدل، چې ځینې د خوسې د بت لمانځنه کوي او د لوی خدای (ج) له لمانځنې نه اوبنتي دي. له دې امله ډبرزیات په قهر او غصه شو. ښه به وي، چې په دې هکله قرآني آیاتونو ته مراجعه کړو:

د البقرآ سورا په 54 آیت کې داسې لولو:

ترجمه: او یاد کړئ هغه وخت، چې وویل موسی علیه السلام خپل قوم ته ای قوم زما! بېشکه تاسې، چې یې ظلم کړی دی تاسې پر خپلو ځانونو په سبب د نیولو د تاسې خوسې لره په خدایي سره، پس توبه وباسئ ټول خالق د تاسې ته، نو ووژنئ ځانونه خپل. دغه ځان وژل ستاسې بهتر دي تاسې ته په نزد د خالق د تاسې. پس قبوله یې کړه توبه ستاسې. بېشکه الله (ج) هم دی ښه توبه قبلوونکی ښه مهربان دی په توبه کوونکو.

تفسیر: له قوم نه خاص همغه خلق مراد دي، چې هغوی خوسې ته سجدي کولې. یعنې هغه کسان، چې خوسې ته یې سجده نه ده ایښې. هغوی دې هغه کسان ووژني، چې خوسې یې خدای گڼلې او سجده یې ورته کړې وه. ځینې وايي، چې بني اسرائیل په درې برخو وېشلي شوي وو:

- 1- هغه ډله، چې یې خوسې ته سجده ونه کړه او هم یې نورو ته وویل، چې خوسې ته سجده مه کوئ.
- 2- هغه ډله چې په خپله دوی خوسې ته سجده ونه کړه، مگر نور یې د خوسې له سجدي نه منع نه کړل.
- 3- هغه ډله، چې په خپله دوی خوسې ته سجده وکړه.

په درېیمه ډله امر وشو، چې ټول دې ووژل شي. عالمان په دې خبره کې سره اختلاف لري، چې آیا همدا وژل کېدل توبه وه؟ او که د توبې تتمه وه؟.

دا وه د آیت ترجمه او تفسیر. له دې پېښې نه وروسته کله، چې موسی علیه السلام خپل قوم سره د شام ملک ته نژدې کېږي خپل قوم ته د وطن او په وطن کې د آزاد ژوند لپاره د جهاد امر کوي، چې په قرآن کریم کې داسې لولو:
د المائدآ سورا 20 آیت:

ترجمه: او یاد کړه ای محمد(ص) هغه وخت، چې وویل موسی (ع) خپل قوم ته ای قوم زما! یاد کړئ تاسې نعمت "احسان" د الله (ج) پر تاسې باندې کله، چې یې وگرځول په تاسې کې ډبر انبیاء او وگرځول "الله" په تاسې کې "یا له تاسې نه" باچایان او دريې کړ تاسې ته هغه، چې نه یې و، ورکړي هېڅ یوه ته له خلکو د زمانې ستاسې.

تفسیر: په "موضع القرآن" کې دي، چې حضرت ابراهیم علیه السلام د خپل پلار وطن "عراق"

پرېښود او د الله تعالی په لاره د شام ملک ته لاړ او هلته یې هستوگنه غوره کړه او تر یوې مودې پورې یې اولاد ونه شو. دلته الله تعالی پرې زېږی وکړ، چې زه ستا اولاد خپروم او د "شام" ځمکې به هغوی ته ورکوم او نبوت، دین، کتاب او سلطنت به د دوی په منځ کې ږدم. بیا یې د حضرت موسی علیه السلام په وخت کې هغه وعده پوره کړه او بني اسرائیل یې د فرعون له بېگاره وژغورل او قبطیان یې ډوب کړل، سبطیانو ته یې وفرمایل، چې له "عمالقه وو" سره جهاد وکړئ، او د شام ملک ځانته فتح کړئ. بیا د تل لپاره د "شام" ملک ستاسې دی. حضرت موسی علیه السلام هغه دولس تنه سړي، چې د بني اسرائیلو په دولسو قبیلو باندې سرداران مقرر کړي وو "شام" ته ولېږل، چې د هغه ملک حال احوال راوړي. کوم خبرونه، چې دوی د خپلو مطالعاتو په اثر راوړل له هغو ځنې دا څرگنده شوه، چې د "شام" په ملک کې خورا ډېر محاسن او ښېگڼې (فايدې) شته او د هغو "عمالقه وو" زور او قوت یې بیان کړ، چې دوی پر شاماتو او شامیانو مسلط او حاکمان وو. حضرت موسی علیه السلام دوی ته وویل، چې تاسې خپل قوم ته د "شام" محاسن بیان کړئ، مگر د دښمن د قوت ذکر مه کوئ. له دوی ځنې یوازې دوو تنو پر دغه حکم عمل وکړ او لسو تنو نورو یې ترې مخالفت وکړ. کله، چې نورو بني اسرائیلو دا خبرې واورېدې؛ نو بې زړه شول، او ویې غوښته، چې بېرته ستانه شي، پس مصر ته راشي. ددې تفصیر له امله تر څلوېښتو کلونو پورې د شاماتو په فتح کېدو کې ځنډ او تعطیل پېښ شو. په دې موده کې دوی په میدانونو کې سر بداله گرځېدل. کله، چې د هغه قرن او زمانې سړي مړه شول؛ نو د هغو دوو سړیو په لاس هغه فتح پوره شوه، چې موسی علیه السلام څخه وروسته دده خلیفه گان شوي وو.

"ادِّ جَعَلَ فِينَكُمْ اَنْبِيَاءً" کله، چې وگرځول الله تعالی په تاسې کې ډېر انبیاء یعنی ستاسې د اعلیٰ جد حضرت ابراهیم علیه السلام له زمانې راهیسې تر نن ورځې پورې څومره ډېر انبیاء علیهم السلام ساستې په منځ کې پیدا شوي دي، مثلاً حضرت اسماعیل، حضرت اسحاق، حضرت یعقوب، حضرت یوسف علیهم السلام او په خپله موسی علیه السلام او هارون علیه السلام او وروسته له دوی نه هم دا سلسله تر یوې اوږدې زمانې پورې قائمه پاتې وه، چې تاسې ته به دوی ارشادات کول او پرې مشرف او معزز کېدلئ به.

"وَجَعَلَكُمْ مَلُوكًا" او وگرځول الله تعالی په تاسې کې یا له تاسې نه باچایان. یعنی د "فرعون" له خورا ډېر ذلت، سپک توب او غلامۍ څخه یې آزادي درکړه، او د فرعونیانو په اموالو او املاکو مو مسلط وگرځولئ. او له دې نه وړاندې ستاسې له منځه مو حضرت یوسف علیه السلام ته څرنگه د مصر په خزاینو او سلطنت تسلط عطا فرمایلی و؟ بیا ورپسې مو حضرت سلیمان علیه السلام او نور انبیاء علیهم السلام او باچایان پیدا کړل. گواکې د دین او دنیا له دواړو لویو نعمتونو سره مو تاسې ته سر لوړې درکړه. ځکه، چې په دیني مناصبو کې خورا ډېر لوی منصب "نبوت" او په دنیا کې اخري اقبال آزادي او باچاهي ده، چې دا دواړه شیان الله جل جلاله تاسې ته ای بني اسرائیلو در عطا فرمایلي دي.

"وَأَتَاكُمْ مَا لَمْ يَرْتِ دَحْدًا مِّنَ الْعَالَمِينَ" او در یې کړ تاسې ته ای بني اسرائیلو هغه شیان، چې نه یې و ورکړي هېڅ یوه له خلکو د زمانې ستاسې ته. یعنی موسی علیه السلام ته یې دا خطاب وفرمایه، چې پر بني اسرائیلو باندې د دنیا له گردو خلکو څخه د الله تعالی زیاته مهرباني او لورینه شوې ده لکه: من، سلوی، د ورېځې سیوری، بهول د اوبو له تیږو "گټو" او د بحر خیرول.

د المائدآ سورا په 21 آيت كې داسې لولو:

ترجمه: اي قوم زما ننوځي ځمكې پاكي كړي شوې "بيت المقدس يا د شام يا د ايليا يا د اريحا" ته هغه ځمكه، چې مقرره كړې ده الله تعالى تاسې ته په لوح محفوظ كې "په شرط د ايمان ستاسې" او بېرته مه ځي په شا و خپلو "له جهاده" نو وبه گرځي تاسې زيان كاران "په سعې خپلې".

تفسير: يعني الله تعالى پخوا له دېنه له حضرت ابراهيم عليه السلام سره وعده فرمايلې وه، چې ستا اولادې ته به دا ملك وركوم، او هغه وعده هرومرو "خامخا" پوره كېدونكې ده، هغه خلق به نېكمرغه او بختوروي، چې په لاسونو او وسيله دغه پوره شي؛ نو "ننوځي" دې پاكي ځمكې ته او شامه گرځوي له جهاده كه نه سخت نقصان به وگالي "برداشت كړئ" يعني په جهاد في سبيل الله كې بې زړه توب، وېره او بې همتي مه كوئ، او د مريبي توب "غلامي" د ژوندون په لارې منډې مه وهئ.

د المائدآ سورا 22 آيت:

ترجمه: وويل دغو "بني اسرائيلو" اي موسى! بېشكه په دې ځمكه كې يو قوم دى ډېر زورور "چې موربې د مقابلې طاقت نه لرو" يعني ډېر قوي هيكل، مېرني، پياوړي او له رعبه ډك او وېرونكي دي او بېشكه مورب له سره نه ننوځو په دغې ځمكې كې تر هغو پورې، چې ووځي دوى له دې ځمكې نه؛ نو كه ووځي دوى له دې ځايه "بې له جنگه"؛ نو بېشكه مورب ننوتونكي يو.

تفسير: يعني د مقابلې همت په مورب كې نشته هو! بې د لاسونو او پېنو د خوځولو څخه پخه او تياره خورو. تاسې د خپلې معجزې په زور دوى وباسئ.

د المائدآ سورا 24 آيت:

ترجمه: وويل دغو "بني اسرائيلو" اي موسى! بېشكه، چې مورب له سره نه ننوځو دې ښار ته هېڅكله خو، چې وي دغه "عمالقه" په كې، پس څه ته او "ځي دې" رب ستا "يا ته او مشرورور او مريبي ستا چې هارون دى"؛ نو جنگ و كړئ دواړه بېشكه مورب دلته ناست يو له جنگه "په انتظار د بري ستا".

د المائدآ سورا 25 آيت:

ترجمه: وويل "موسى" اي ربه زما! بې شكه زه مالك نه يم "اختيار نه لرم" مگر د ځان خپل او د ورور خپل، چې هارون دى؛ نو بېلتون "جدايي" و كړه په منع زموږ او په منع د قوم د فاسقانو كې، چې د فرمان له وېرې نه وتلي دي.

د المائدآ سورا 26 آيت:

ترجمه: نو وفرمايل "الله تعالى" پس بېشكه دغه "مقدسه ځمكه" حرامه كړي شوي دي پر دوى باندي "ننوتل هغې ته" څلوېښت كاله، چې حيران، سرگردان به گرځي دوى په هم دې ځمكه كې نومه خپه او متاسف كېږه پر قوم فاسقانو "وتونكي له فرمانه".

په دې توگه د قرآني آياتونو د صراحت په مخ له څلوېښتو كلونو نه وروسته د شام ملك د بني اسرائيلو له خوا فتح شو او بني اسرائيلو و كولاى شول د لومړي ځل لپاره د ځمكې پر مخ خپل ملت او دولت جوړ كړي. څرنگه، چې گرانو لوستونكيو د پورتنيو آياتونو په ترجمو او تفاسيرو كې ولوستل. موسى عليه السلام ته د خپل قوم د ژغورنې په اړخ كې د لوى خداى (ج) له لوري دا وظيفه هم سپارل شوې وه، چې فرعون ته د ربښتيني ليارې بلنه وركړي. يعني لومړنى هدف د بني اسرائيلو ژغورنه وه،

چې هغوی ډېره اوږده موده پر مصائبو او مشکلاتو صبر کړی و. او بل دا، چې ابراهیم علیه السلام ته د لوی خدای (ج) له لوري دا وعده هم شوې وه، چې د هغه اولادې ته به د شام ملک ورکوي، او د هغه حنیف ملت ته به د ځمکې پر مخ وده او پراختیا بښي، چې د موسی علیه السلام دغه د بني اسرائیلو د ژغورنې او خپلواکۍ ته د رسولو کار په دې لپاره کې د ابراهیمي ملت جوړونې لومړنی بنسټیز پوځ گام گڼل کېدای شي.

او همدا رنگه په پورته تفاسیرو کې مو ولوستل، چې موسی علیه السلام د هغو بني اسرائیلو د وژلو امر هم کړی دی کومو، چې د خوسي بت ته سجدي کړې وې. په دې توگه چا، چې خوسي ته سجده کړې هغه د موسی علیه السلام په امر وژل شوی دی؛ نو له دې امله د بناغلي سرباز "صافي" خبره، چې وايي موسی علیه السلام؛ خو د پیغمبرۍ په مهال کې څوک نه دي وژلي، مگر وژلي یې دي، چې په دې لیکنې کې ولوستل شول.

د بناغلي سرباز "صافي" د پورتنیو دوو موادو د نیو کو په هکله بنايي همدغه لنډه لیکنه، چې په پورته توگه وشوه بسنه وکړي او بناغلي لوستونکي به هم په دې ټکي پوه شوي وي، چې د لوی خدای (ج) اراده وه، چې ابراهیم علیه السلام ته په زړښت کې زوی وبخښي او بیا د هغه په کورنۍ کې دومره لمسیان او کړوسیان راوینځوي، چې په سیاسي اړخ کې ځانته یو ملت شي او د عقیدې له پلوه دده او لاده بیا ځانته یو امت شي. دغه؛ خو هم هغه خبره ده، چې هېڅوک ترې سترگې نه شي پټولی او ترې نه شي منکرېدلی. یعنې "دین" د معنی له مخې هم عقیده او هم ملت دی، او دغه دواړه توکي د موسی علیه السلام په متیو په بني اسرائیلو کې تحقق وموند. په دې مانا، چې هم یې دین او هم یې دنیا ودانه کړله. یو خوا یې بني اسرائیلو ته پلرنۍ گروهه، چې د یوه خدای (ج) لمانځنه ده وښودله او په بله خوا کې یې هغوی ته د آزادۍ د بښلو سره جوخت د شام د ملک د نیولو امر هم ورکړ او هغوی یې وهڅول، چې د آزاد ژوند د لرلو لپاره باید د شام ملک د جگړې له لپارې ترلاسه کړي. آزاد ژوند یعنې څه؟ یعنې خپل وطن لرل او په خپل وطن کې د خپل واک خاوندان کېدل، چې نیشنلیزم هم همدا دوه توکي غواړي نه نور بل څه. بدمرغي په دې کې ده، چې که موږ ووايو ملت پالنه، ملت جوړونه، ملت روزنه او ملت ویښونه؛ نو گناهگارېږو او باید توبې وباسو. او که چېرې ووايو، چې "ناسیونالیزم یا نیشنلیزم" دا، چې دغه دواړه کلیمې یا غونډلې له اروپا نه راغلې دي پرې کافر کېږو. یعنې د تکفیر حکم ته باید غاړه کېږدو.

نه پوهېږم، چې دا ولې؟ د یونان د فلاسفه وو ټول علم د اسلامي واکمنانو په امر وژباړل شو او په اسلامي نړۍ کې خورشه؛ خو څوک پرې کافر نه شول. له لویديځې نړۍ نه موټرې، رېلونه، الوتکې او نور رنگ په رنگ تخنیکي سامان الات را وارد شول؛ خو څوک پرې کافر نه شول. تردې احوالو د اسلامي نړۍ د واکمنانو په شمول د ډېرو متنفذو افرادو او گروپونو په جېبونو کې د لویديځې نړۍ ډالري او پوندونه گرځول کېږي او لگیا دي د هغو په زور په اسلامي نړۍ کې سیاست او حکومت کوي؛ خو یو یې هم کافر نه شو. مگر که چېرې وویل شي، چې نیشنلیزم ملت پالنه ده، ملت جوړونه ده او دا د دین په بنسټ پورې هم ځان نښلوي. بیا نو د تکفیر غږونه را پورته شي هغه هم یوازې په افغاني ټولنه کې د پښتنو لپاره.

که محمد علي "جناح" د انگرېزانو په زور د خپلو اردو ژبیود واکمنۍ لپاره پاکستان جوړوي نه

کافر کېږي که عبد العزیز "ابن سعود" د انگرېزانو په زور د سعودي د کورنۍ د واکمنۍ لپاره د حجاز ټاپو وزمه د "سعودي" په نامه اړوي او سلطنت جوړوي نه کافر کېږي. که "مصطفی کمال" د انگرېزانو په زور نوې موډرنه ترکیه جوړوي نه کافر کېږي. که روح الله "موسوي خميني" د اسلام په نوم د شيعه گانو ايران جوړوي، يعنې د اسلام رسۍ د تشيع په موبږي کلکه تږي او په دې توگه په افغانستان، لبنان، پاکستان، عراق او نورو اسلامي هېوادونو کې مېشته وو شيعه گانو ته پيسې او وسلې ورکوي، چې سني مسلمانان وژني نه کافر کېږي. که په افغانستان کې د دعای قنوت د نه زده لرلو په گناه مسلمان ځوانان وژني نه کافر کېږي. که په افغانستان کې يو ږيره ور مسلمان بل ږيره ور مسلمان د دښمنانو په لمسه او پيسو وژني او خپل دا عمل لاهم روا گڼي نه کافر کېږي. که مسلمان، مسلمانان وژني او خپلې واکمنۍ باندې د اسلامي دولت نوم ږدي نه کافر کېږي؛ نوزه به هم د ږيرې خړيلو په تور هم هېڅکله کافر نه شم، او دا به هم زما په گناهونو کې شمېر نه شي، چې ما ويلي دي: "هر دين په خپل بنسټ کې نیشنلېزم دی" ځکه، چې دين په خپله اصلي لغوي مانا کې عقيدې او ملت ته وايي، هغه عقیده او ملت، چې د موسی عليه السلام د مبارزې اصلي زړی و.

هډاډيان د قرآن له نظره:

د الحج سورا په 67-68 او 69 آيتونو کې د اديانو د بنسټ په هکله او دا، چې هر امت ته جلا شريعت ورکړ شوی داسې لولو:

ترجمه: لپاره د هر يوه ملت مقررې کړې ده موږ يوه لاره د بندگۍ، چې ددې عمل کوونکي وي، د هغه نه پس نه بنایي جگړه وکړي، دا ځاوندان د اديانو خامخا تا سره په دې کار "دين" کې ځکه، چې محمدي دين حق او ظاهر دی او بلنه کوه د خلکو توحيد او عبادت د رب خپل ته، بېشکه ته يې خامخا په هغه سمه صافه لياره، چې برابره تللې ده حق ته. او که جگړه کوي په امر د دين کې کفار له تا سره؛ نو ووايه اې محمده (ص) دوی ته، چې الله (ج) ښه پوه دی په هغه جگړه او عناد، چې کوی يې تاسې. الله (ج) به حکم وکړي په منع ستاسې کې په ورځ د قيامت په هغه شي کې، چې وئ تاسې، چې په هغه کې مو اختلاف کاوه، چې د دين امر دی.

تفسير: ټول انبياء د دين په اصولو کې سره متفق دي. د هر امت لپاره الله تعالی د عبادت مختلف صورتونه په مختلفو زمانو کې ټاکلي دي، چې د هغوی سره سم، هغو امتونو د الله تعالی عبادت کاوه. لکه دې محمدي امت ته هم يو خاص شريعت لېږل شوی دی. لېکن د دين اصل تل تر تله يوشی و او دی. او پرته له الله تعالی څخه د بل هېچا او هېڅ شي لپاره عبادت نه دی مقرر شوی؛ نو ځکه په توحيد او نورو متفق عليه ديني مسايلو کې هېچا ته نه ددې لايق او نه د هغه له حاله سره مناسبت لري، چې څه اختلاف او څه جگړه وکړي. کله، چې کافران په داسې واضح او ښکاره شيانو کې هم دعوی او جگړې وکړي؛ نو تاسې د هغوی هېڅ پروا مه کوئ. تاسې په هم هغسې سمې صافې لارې باندې روان شئ، او نور خلق هم هغې ته راوبولئ، او د معاندينو د جگړې فيصله الله تعالی ته وسپارئ، چې هغه د دوی په گډو "ټولو" حرکاتو ښه پوه او خبر دی. د قيامت په ورځ به د دوی ددغو ټولو اختلافونو او جگړو عملي فيصله وکړي. ته د دعوت او تبليغ فرض ادا کړه او د دوی په فکر کې ډېر سر مه خوږوه، د داسې معاندينو علاج يوازې پاک الله (ج) سره دی.

تنبیه: د (قَلَّا يُنَازِعَنَّكَ فِي الدِّمْرِ) مطلب دا هم کېدای شي کله، چې د هرامت لپاره الله تعالی بېل دستور العمل مقرر کړی دی، چې په هغه سلسله کې دغه محمدي امت ته هم شریعت راغلی دی؛ نو بیا د جگړې سبب څه شی دی؟

"وَهَذَا قَبْلَ الْأَمْرِ بِالْقِتَالِ" ځینو مفسرینو د "منسک" معنی په ذبح او قربانی سره کړې ده. مگر اقراب هم هغه ده، چې مترجم اختیار کړې ده، والله اعلم.

ددې آیت د حکم او روښانتیا له مخې کولی شو ووايو، چې د ابراهیمي ملت لپاره، چې همدا اوس په درېو امتونو کې وېشلی ژوند کوي درې ادیانه یا درې شریعتونه ورکړل شوي دي؛ خو ددې وارو بنسټ یو دی، چې په توحیدي عبادت کې تنظیمېږي. کله، چې خبره په هر یوه ملت څرخي؛ نو بیا موضوع د ابراهیمي ملت نه بره نورو ملتونو ته هم رسېږي. دا، چې دا نور ملتونه څه نومېږي او چېرته او په کومې زمانې او مکانې حالاتو کې او سپدل او د هغوی د شریعت نومونه څه دي؟ په قرآن کې د المؤمن سورا د 78 آیت نه پرته نور څه په روښانه توګه ما نه دي لیدلي. د المؤمن سورا په 78 آیت کې؛ خو یوازې دوامره حضرت محمد (ص) ته ویل شوي دي، چې له تانه پخوا 124 زره انبیاء او رسولان استول شوي، چې د 29 تنو پیغمبرانو نومونه او قصې په قرآن کریم کې راغلي او د نورو په هکله توضیحات نه شته او دا هم نه ده څرګنده، چې د ابراهیمي ملت څښته؛ خو د سامي په نژاد کې اېښودل شوي آیا په هماغه مهال کې د انساني ټولني په نورو نژادونو کې هم کوم ملت، چې د مستقل شریعت خاوند و موجودیت لاره او که نه؟ په هر حال د ځینو عالمانو او پوهانو په قول همدا اوس، چې د ابراهیمي ملت نه پرته نور کوم ادیان شته دي او د هغوی تاریخ د اسلام له دین نه لا پخوا زمانو ته رسېږي بنایي په هماغو ملتونو کې وشمېرل شي، چې په قرآن کریم کې ورته اشاره شوې ده.

و: د اسلام دین که عربي فرهنگ:

ما د خپل لیک په یوه برخه کې د اوس مهاله اسلامي هېوادونو پر عملي سیستم نیوکه کړې او ویلي مې وو، چې هغه رښتینی اسلامي دین، چې په مکه او مدینه کې را نازل شوی و، په مدینه کې خاورو ته سپارل شوی دی او مورته، چې څه راغلي یا راځي دا د عربو فرهنگي یلغار نه پرته بل څه نه دي، چې ددغې خبرې په مقابل کې ښاغلی زلمی "مومند" د پرسیات پارېدلی او د پرسیات زورېدلی دی، چې ګنې خدای (ج) مه کړه ما به کفر ویلی وي، یا به زه کافر شوی اوسم. نه داسې نه ده شکر الحمد لله لا هم مسلمان یم او مؤمن مسلمان یم، یعنې یوازې لوی خدای (ج) ته مؤمن او مسلمان یم نه بل چاته. له دې امله په هر لمانځه لا په هر مهال کې لوی خدای (ج) نه پناه غواړم، چې د رټل شوي شیطان له وسوسو مې وژغوري. په دې هکله، چې څه ما لیکلي و او ښاغلي زلمی "مومند" له هغه نه څه انګېرلي دي؟ او بیا زما د دریغ دلیل او برهان څه دی؟ یو درېیم ګری کس غواړي، چې قضاوت وکړي، چې په دې لپاره کې پوره پوهه ولري او د سیاست له اړخه هم پوره ناپېیلی وي. که نه؛ نو تاریخ روښانه کړې، چې په عملي سیستم کې د پیغمبر لپاره د حضرت ابوبکر صدیق رضي الله تعالی عنه او د حضرت عمر فاروق رضي الله تعالی عنه له خوا په پوره امانت په پرله پسې توګه تعقیب شوه؛ خو د حضرت عثمان رضي الله تعالی عنه د کار له پیل نه تر نزع لاندې راغله څو، چې هغه حضرت شهید کړل شو. په همدې توګه د

حضرت علي کرم الله وجهه د کار له پیل نه هم همغه د خوکی لېونیانو د جگړې لپاره غوره کړله، چې په سلگونه سوچه مسلمانان لا، چې د حضرت پیغمبر اصحاب هم په کې ووژل شول؛ نو چې کله حضرت معاویه د واک په گدی کښېناست له دې نېټې نه دې وروسته بناغلی زلمی "مومند" ووايي، چې څه وشول؟ آیا د عربو فرهنگي یلغار پیل شو او کنه، که ووايي، چې نه؛ نو بیا د امویانو او عباسیانو کړکېښ یا تاریخ ته دې مراجعه وکړي او ودي گوري، چې دغو دوو په نامه اسلامي خلافتونو یوازې او یوازې د زلمي "مومند" له سیمې نه یې په کال کې څومره نجونې د وینځو په څېر او څومره هلکان یې د مریانو په نامه خپلو دربارونو ته وړې دي؟ په اسلام کې خو مریې توب له بېخه او بنسټه محکوم شوی او لغوه شوی و هغوی، چې د اسلام د خلافت دربار ته بې گناه انسانان د وینځو او مریانو په نامه غوښتل او په دربار کې به یې له هغوی نه ناوړه، غیر اسلامي او غیر اخلاقي استفاده کوله او په دې توگه به یې د اسلامي احکامو په خلاف په انساني ټولنه کې د مریې توب ناوړه سنت ته وده ورکوله لکه، چې د زلمي "مومند" د بصیرت له سترگو نه بهر پاتې دي او هېڅ یې نه ویني.

پیغمبر حضرت محمد (ص)، چې د اسلام د دین د عملي سیستم باني هم دی، په عملي سیستم کې د واکمنۍ لپاره یې د ځای نیونې په هکله له پوهې، تقوی او پرهېزگاری له خاوندانو نه پرته بل څوک نه دی وړ گڼلی، چې له همدې امله وه چې حضرت ابوبکر صدیق رضي الله تعالی عنه یې په خلافت کې وټاکل شو؛ خو چې کله معاویه واکمني تر لاسه کړله؛ نو اسلامي خلافت یې یوازې خپلې کورنۍ ته محدود او محصور کړ، او په دې توگه یې د عربو لپاره د اسلام په نامه او د اسلام تر بیرغ لاندې د عربو امپراتوري جوړه کړله.

لکه څنگه، چې د عملي سیستم د بحث په پخوانیو کړنو کې مو ولوستل او دا دی دلته یې هم لولو د معاویه د واکمنۍ د زمانې نه را په دېخوا د اسلام دین په دوو جلا پړاوونو کې پرمخ تللی دی، چې یو یې نظري پړاو او بل یې عملي پړاو دی. نظري پړاو لکه څرنګه، چې بنایي د دیني علماوو او پوهانو له خوا سره د ټولو اختلافونو، چې د مذاهبو له لپارې رامنځته شوي په بنه توگه او په اصولي بنه وروستني نسلونو ته رارسېدلي؛ خو عملي پړاو یې بیا د خواشینيو او غمونو نه ډک تاریخ لري. وگورئ پیغمبر (ص) او د هغوی راشدین خلفاء په دنیا کې فقیرانه ژوند لرلو او له دنیا نه یې هم په تشو او خالي لاسونو رحلت کړی دی؛ خو د هغوی نه وروسته نور؛ نو اسلامي واکمنانو د فرعونې د بدبې او قارونې شتمنیو سره یو ځای له دې دنیا نه تللی دي.

تېره هېره همدا اوس او په همدا اوسني افغانستان کې به وگورو. هغوی، چې ځانونه د اسلام د دین وارثان گڼي کله یې هم په خپلو لاسونو کار کړی دی؟ او کله یې هم چېرته خپل لاسونه تناکې کړي دي؟ چې هر یو یې میلیاردر دی. او هر یو یې هم د اسلام په نامه د ولس د واک مدعي دی؟ د شیعې گانو کار؛ خو لا بل منگه دی. دغه واکمنه عملي سیستم د دې سبب شوی دی، چې د اسلام د دین د اصولو د غوښتلو په لپاره کې هره هڅه نیمگړې او نیمه خواتې شي. موره ایران د اسلامي انقلاب په پلوی، چينغې ووهلې؛ خو هغه انقلاب د شیعې مذهب په تنگه سیمه کې د خمیني له خوا په یوه نه خوځېدونکي موري "مېخ" کلک و تړل شو.

موره په افغانستان کې د اسلامي انقلاب د جهاد په پلوی هر څه وښندل؛ خو په نتیجه کې څو تنه میلیاردره لېبران او پاتک لرونکي قوماندانان مو وگتيل، چې هر یو یې د واکمنۍ پر سر د بل د سر

پرېکولو ته شپې شماری هسې میلیاردران، چې د جهاد د زمانې نه مخکې د افغانستان په اسمان کې یې ستوری نه لاره او په ځکه کې یې سیوری. مگر اوس هر یو یې د جهاد له برکته شخصي ټوپکیان لري، پاتکونه یې جوړ کړي، لیاري شو کوي او جنایتونه کوي؛ خو مور افغانان لا اوس هم ناست یو له ځانو کتوري غواړو. زلمی "مومند" چې یقین دی لکه زما په څېر به لا هم له افغانستان نه بهر اوسي او افغانستان ته د تللو لیاري به هم پرې بندې وي؛ خو د خپلو دغسې د پردیو له خوا جوړو شویو میلیاردره اسلامي لېډرانو نه په اسلامي نړۍ کې اسلامي خلافت غواړي؛ نو پوښتنه داده، چې څرنگه خلافت؟ آیا د خلفای راشدینو په څېر؟ که د معاویه له خوا، چې کوم خلافت رامنځته شوی و؟ که چېرې ووايي، چې د خلفای راشدینو په څېر خلافت غواړي؛ نو دا هم باید ومني، چې د داسې اسلامي میلیاردره لېډرانو په لاسونو هم هېڅکله هسې اسلامي خلافت نه شي جوړېدلی او دا هم همغه خبره ده، چې وایي: ته چې له لال خان نه او به غواړې، تېری نه یې.

تر دې لا بر بنده جفا په فرهنگي اړخ کې ده، چې د دغو میلیاردرو له خوا لکه د مثال په توګه د بناغلي عبدالرب رسول سیاف په مستقیم امر او هدایت عملې شوې ده. وګورئ د نوموړي د تنظیم چاپي خپرونو ته، چې د جهاد په دوران کې په پېښور کې یې لرلې. هغو به په ډېره ناروا او غیر دیني توګه د پښتون پښتني نومونه غیر اسلامي ګڼل او پر هغوی به یې عربي نومونه اېښودل او بیا به یې د خوشالی د محفل په ترڅ کې هغه پښتون، چې له نیکونو نه راهیسې مؤمن او مسلمان و په نوي نامه سره نوی او سوچه مسلمان ګڼلو. آیا دغسې چال چلند د نورو ولسونو د فرهنگ په له منځه وړلو کې بر بنده فرهنگي یلغار دی او که نه؟ او نه پوهېږم، چې بناغلی زلمی "مومند" به دغسې کارونو ته د عربو فرهنگي یلغار وایي او که نه؟ که چېرې ځواب منفي وي؛ نو بیا دې لطف وکړي او ودې وایي د اسلام په نامه د نورو ولسونو د فرهنگ او کلتور نابودولو او محوه کولو کار د قرآن شریف د کوم آیت د حکم پر اساس جواز لري؟

بناغلي زلمي "مومند" خود اسلام په هکله د خپلو انګېرنو د تایید لپاره د یوې انګلیسي ژورنالیستي مېرمن "ریډلي" نوم هم اخستی او ویلي یې دي، چې د طالبانو له خوا څو ورځې په جلال آباد کې پندي شوې وه. زه هم وایمه، چې رښتیا ما هم اورېدلي و؛ خو د دعوت د خپرونې په همدغې ګڼې کې، چې د زلمي "مومند" نیوکه پکې خپره شوې دغه خبر هم په 14م مخ کې خپور شوی دی. نوموړې مېرمنې ویلي دي، چې د طالبانو له خوا ترغیب او تشویقه شوم څو د اسلام دین و منم. کله، چې له بنده را خلاصه شومه او لندن ته راغلمه، په لندن کې مې له یوه اسلامي عالم نه د اسلام د دین په هکله خپل معلومات بشپړ کړل او دا دی د اسلام دین مې ومانه. د دعوت خپرونه په خپل دغه خبر کې د نوموړې مېرمنې له خوا زیاته کړې، چې: په هېڅ یوه اسلامي هېواد کې د اسلام رښتونی سیستم نشته. هغې د طالبانو او همدا راز د سعودي په چارواکو ګوت نیونې کړې او ویلي یې دي، چې اسلام یې د خپلو اهدافو او کلتوري چارو لپاره ګرځولی دی.

دا وه د مېرمن "ریډلي" خبره، چې بیا هم پر عملي سیستم راڅرخي، او د زلمي "مومند" انګېرنو ته منفي ځواب وایي.

ز: مؤمن او مسلمان د قرآن له نظره:

د الحجرات سورا په 14 آيت کې داسې لولو:

ترجمه: وويل صحرايانو ايمان راوړی دی مور، ووايه محمد (ص): دوی ته له سره ايمان نه دی راوړی تاسې ليکن ووايي اسلام راوړی دی مور او له سره نه دی ننوتی ايمان په زړونو ستاسو کې.

تفسیر: دلته داراښي، چې ايمان او يقين کله، چې په پوره ډول "طريقه" په زړه کې راښخ شي او بېخ ونيسي؛ نو په هغه وخت کې غيبت، عيب لټول او نور خراب خصلتونه له سرې ځنې لري کېږي. هر هغه سرې، چې د نورو عیبونه لټوي او آزار ور رسوي؛ نو دی دې وپوهېږي، چې تر اوسه پورې يې ايمان په پوره ډول "طريقه" په زړه کې ځای نه دی نيولی. د ابن کثير رحماً الله عليه په اتم جلد 24 مخ کې يو حديث ليکلی شوی دی:

يا معشر من آمن بلسانه ولم يفيض الايمان الى قلبه الا تغتابو المسلمين ولا تتبعوا عوراتهم.

تنبیه: له دې حديث څخه د ايمان او د اسلام فرق ښکارېږي او هم دا خبره له حديث د جبرئيل او نورو څخه هم ثابتېږي په حديث مرويه د ابي هريره رضي الله تعالى عنه کې، چې په کتاب الايمان د مشکوآت کې راغلی فرق د ايمان او اسلام داسې فرمايي:

المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده، والمؤمن من آمنه الناس على دمائهم و اموالهم. "ترمذي" له اکثري نصوص څخه داسې معلومېږي، چې هغه څوک، چې په اسلام راوړلو سره دا نظر هم ولري، چې له شکنجې د مسلمانانو څخه مامون پاتې شي او يا داسې نور اغراض، چې کفر ته اړونکي نه وي، غوره کړي. داسې شخص مسلمان بلل کېږي، چې هنوز نور د ايمان دده په زړه کې نه دی کامل شوی؛ نو هم دا وجه ده، چې له غيبت کولو او عيب لټولو څخه ځان نشي ساتلی. او هغه څوک، چې بلا قيد او شرط او په خپل ذوق سره په اسلام کې داخلېږي دا هغه اشخاص دي، چې نور د ايمان د دوی په زړونو کې کامل شوی؛ نو خولې او ټول حواس يې نه غواړي، چې په غيبت او يا نورو باطلو باندې و خوځېږي.

د الحجرات سورا په 15 آيت کې په پرله پسې توگه لولو چې:

ترجمه: بې شکه، چې صادقان مؤمنان هغه کسان دي، چې ايمان يې راوړی دی په الله (ج) او په رسول ددغه "الله (ج)" باندې بيا شک نه کوي په ايمان کې او جهاد کوي دوی په مالونو خپلو سره، چې لگوي يې په اعلا د کلما الله کې او په ځانونو خپلو سره، چې جهاد کوي په لياره د الله (ج) کې دا کسان هم دوی رښتيني دي په دعوی د "ايمان" کې.

دا وه د مؤمن او مسلمان ترمنځه د تفکيک روښانه بېلگه او په دې توگه به مور وپوهېږو، چې مؤمن څوک دی او مسلمان څوک؟ او دا به هم ووايو، چې هغو کسانو، چې د جهاد په نامه د جهاد له اړخه ميلياردران شوي دي؛ نو هغوی به په کومې کټه گورۍ يا ډله کې راشي؟ ځکه، چې د هغوی اوصاف نه په مؤمن کې شته او نه په مسلمان کې. هغو، چې د جهاد په نامه او د جهاد له اړخه ميلياردران شوي او هريو يې ددغو شتمنيو په زور د ناروا نفوذ او وجاهت خاوندان شوي دي، ځانته ځانته ټوپکيان لري، ځانته ځانته په ليارو او واټونو کې پاتکونه جوړوي او په دې توگه شوکې او جنايتونه کوي، بې گناه انسانان وژني او خلق الله ازاروي. دغسې کسان، چې نه د مؤمن په ډله کې

راځي او نه د مسلمان په ډله کې آيا ددې وړتيا به هم ولري، چې د اسلامي ټولني د رهبرۍ او زعامت مدعيان واوسي؟

ح: د مؤمن مسلمان د قتل په هکله:

د النساء سورا په 93 آيت کې داسې لولو:

ترجمه: او هر څوک، چې مړ کړي کوم مؤمن په قصد سره او د مسلمان دغه قتل روا هم وگڼي؛ نو جزا دده دوزخ دی، په داسې حال کې، چې تل به وي دی دغه حلال گڼونکی د قتل په هغه دوزخ کې او غضب "قهر" کړی دی الله(ج) په ده باندې او لري کړی دی "الله(ج)" دا قاتل له خپل رحمت څخه او تيار کړی دی ده لره عذاب لوی.

تفسير: يعنې کوم يو مسلمان په غلطۍ سره نه؛ بلکې په قصد سره او سره له دې، چې ښه يې پېژني، چې مسلمان دی؛ وژني يې؛ نو دده لپاره په آخرت کې جهنم او لعنت او لوی عذاب دی او په کفار سره ترې نه خلاصېږي او دنيوي سزا يې همغه ده، چې په (2) جزء د البقره په (178) آيت (22) رکوع کې تېره شوه.

فايده: د گردو عالمانو په نزد "خلود في النار" هغه چا لره دی، چې د مسلمان وژل حلال گڼي. ځکه، چې د هغه په کفر کې شک نشته. يا بايد له "خلود" تل تر تله ځنې تر اوږدې مودې پورې په جهنم کې هستوگن وي. يا خو به داسې قاتل مستحق د همداسې لويې سزا وي. وروسته الله تعالی په خپله مالک او مختار دی او "خلود في النار" او "خروج عن النار" دواړه دده کار دی، هر څه، چې اراده يې وي همغسې کوي. والله اعلم.

يادونه: د البقره سورا "178" آيت د قصاص په هکله دی، چې بايد اصیل سړی د اصیل سړي په بدل، مريي د مريي په بدل او ښځه د ښځې په بدل کې قصاص شي.

په پورته توگه مو ولوستل، چې: څوک، چې د يو مؤمن مسلمان سړي په قصدي توگه وژل روا گڼي، د هغه په کفر کې شک نشته. ځکه، چې ښه يې پېژني مسلمان دی؛ خو وژني يې، او په دې توگه يو ناروا عمل، چې قتل عمدي دی روا گڼي. له دې امله د دوزخ، لعنت او د لوی عذاب مستحق گڼل کېږي. زموږ په هېواد کې دا پېښه ويشت کاله کېږي، چې د جهاد په نامه او د جهاد له اړخه ميليونر او ميلياردرو مشرانو په امر، چې هر يو يې ځانته مسلحه تنظيم لري د سوونو زرو مسلمانانو ويني تويې شوې او په لکونو کونډې، بورې، يتيمان يې تر مستقيم ظلم، زور او آزار لاندې ساتلي دي. لا، چې د اسلامي نظام د مشرتابه د واکمنۍ مدعيان هم دي. هغه د چا خبره، چې زه دې په پيرۍ کې شک لرمه، ته لا ځانته مريدان نيسي.

د قرآن کریم د روښانه آيت د حکم په اساس د دوی په مسلمانۍ کې شک دی؛ خو دوی د نورو مسلمانانو پر مسلمانۍ باندې نيوکې لري لا، چې هم په ډېره بې حياييۍ سره مدعيان دي او وايي، چې موږ د جهاد په لياره کې قربانۍ ورکړې دي او له دې امله د مشرتابه حق زموږ دی. مگر داسې چا هم له هغوی نه ونه پوښتله، چې وروره! مهرباني وکړه او ووايه، چې: تا د جهاد له دوران څخه مخکې څه لرل؟ او اوس څومره کورونه، ځمکې، اپارتمانونه، سرايونه او په داخلي او خارجي بانکونو کې ډالرې

لري؟ د غومره ډېره سرمايه دې له کومې ليارې پيدا کړله؟ که چېرې خبره د جهاد في سبيل الله وي؛ نو تا بايد د پيغمبر او د خلفاء راشدينو او نورو صحابه و و په څېر د لوی خداي (ج) د امر په اساس خپله سرمايه د جهاد په لياره کې لگولې وای او اوس دې هېڅ نه لرلای؛ خو ته په خلاف د هغوی لوی سرمايه دار يې او څوک ستا له لاسه په خپله سيمه کې يوه بسوه ځمکه هم د سر پناه د جوړولو لپاره نه شي پېرلې. دا ځکه، چې تا په ناروا توگه ډېرې پيسې تر لاسه کړې او هر چيرته، چې څوک خپله ځمکه، کور يا نور جايداد وپلوري ته يې په لوړه بيه رانيسې. په دې توگه په لومړي پړاو کې د جهاد له اړخه په ناروا توگه دې ځان د شتمنۍ خاوند گرځولی او په دې دويم پړاو کې په هماغه ناروا و و شتمنيو سره لگيا يې د بې وزلو انسانانو د ژوند سيمه تنگوي، او له دې امله پر خلق الله باندې ظلم او تېری کوي.

دا خو و زموږ په هېواد کې د جهاد د ميراث خوړو حالت. د اسلامي نړۍ په نورو عربي او غير عربي هېوادونو کې هم څه ناڅه په ډېر لږ توپير سره د واکمنۍ د مدعيانو حالت هم لا داسې دی.

ط: په نړۍ کې د يو واحد اسلامي عملي سيستم:

په افغانستان کې ځان ځاني او د شتمنيو لمانځنه مو په خپلو اسلامي ډلو او د جهاد په مدعيانو کې وليدله. بڼه به وي، چې و څېرو آيا په ټوله اسلامي نړۍ کې د داسې ځواکونو له خوا د يو واحد اسلامي سياسي سيستم د جوړېدلو امکان شته او که نه؟ ځواب يو دی او هغه دا، چې: هغوی، چې په خپل کلي، خپل ښار او خپلې سيمې کې د واحدې مشرۍ پر واکمنۍ نه جوړېږي؛ نو په ټوله اسلامي نړۍ کې به څنگه پر يو واحد سيستم او واحد مشرتابه باندې روغې جوړې ته ورسېږي؟ له دې امله ما مخکې تر دې په خپلې ليکنې کې ويلي و، چې اسلامي نړۍ اوس اوس پر يو واحد عملي سيستم باندې نه شي راټولېدلې. مگر ښاغلي زلمي "مومند" په خپل غبرگون کې زما خبره له بنسټه رد کړله او مدعي شو، چې لکه څنگه، چې پخوا هم اسلامي نړۍ پر يو واحد عملي سيستم راټوله شوې وه، له دې وروسته هم دا خبره ممکنه ده، چې يو ځل بيا پر يو واحد عملي سيستم راټوله شي. هغه د خپلې خبرې په تاييد د مثال په توگه د تېرو زمانو اسلامي خلافتونو ته د دليل په توگه اشاره کړې او په اوس مهال کې يې په پاکستان، افغانستان او ايران کې د مېشته و و سنيانو او شيعه گانو د يو ځای ژوند کولو ثبوت ښودلی دی.

فکر کوم، چې تاريخي پېښې د زلمي "مومند" د فکر او اند په خلاف دريځ لري. هغه دا، چې: په عملي سيستم کې د اسلام لومړنی سوچ خلافت د حضرت ابوبکر صدیق (رض) او د حضرت عمر فاروق (رض) خلافتونه و و، چې د پيغمبر (ص) پر لياره به يې يون لاره؛ خو لا هم د عربو په جزيره کې محدود و و. کله، چې د دغه واحد سيستم خلافت حضرت عثمان (رض) ته رسېږي څه ناڅه خپل سوچه توب ښيي. مگر هغه حضرت په شهادت رسېږي او د خلافت دنده حضرت علي کرم الله وجهه ته سپارل کېږي. په دې مهال کې، چې د خلافت د واکمنۍ سيمه د عربو د جزيرې نه بهر لا تر افغانستانه هم رسېدلې وه، پر خلافت باندې نزاع او جگړه راپېښېږي، چې په نتيجه کې حضرت علي کرم الله وجهه له خلافت گوښه او د خلافت واکي حضرت معاويه ته سپارل کېږي او حضرت معاويه؛ نو د خپل خلافت د واکمنۍ واکي د سوتي په زور ساتي. که د هغې زمانې تاريخي پېښو ته وکتل شي، هېڅوک به داسې ونه شي ويلي، چې گني د امويانو او بيا د عباسيانو په خلافت کې عربي او غير عربي مسلمانان ټول په

ټوله د خلافت په عملي سیستم باندې راضي وو، او اسلامي نړۍ په یو واحد اسلامي عملي سیستم کې ژوند کاوه. په دې توګه باید ووايو، چې په ټوله اسلامي نړۍ کې د یو واحد اسلامي عملي سیستم واکمنېدل یوه خبره او په یوه سیمه کې د سني او شيعه د ګډ ژوند لرل بله خبره ده، چې سره جلا موضوعګانې دي او هېڅ ممکن نه دی، چې یو د بل سره پيوند ومومي. راغلو دې ته، چې آیا د تاریخ په اوږدو کې پر اسلامي نړۍ باندې کوم یو واحد اسلامي عملي سیستم کله هم واکمن شوی و او که نه؟ دغې خبرې ته تاریخ په خپله په روښانه توګه ځواب لري او زه نه غواړم له دې نه زیات په دې هکله څه ووايم.

ی: نارینه او ښځینه ووتۀ مساوي مکافات او مجازات یا په بله ژبه مساوي حقوق:

د آل عمران سورت، چې مدني دی په تلاوت کې درېیم او په نزول کې (89 یم) سورت دی په (195 یم) آیت کې داسې لولو:

ترجمه: پس قبولې کړې دوی لره دا دعاوې رب د دوی په دې شان، چې بېشکه نه ضایع کوم عمل د هېڅ عمل کونکي له تاسې نه، نارینه وي دا عامل یا ښځینه وي. ځکه، چې ځینې ستاسې دې له ځینو نورو او ماته په مکافات کې ګرد سره یو یی.

تفسیر: یعنې نارینه وي که ښځینه، زموږ په دربار کې د هېچا خواري او تکلیف نه ضایع کېږي. هر څوک، چې هر کار وکړي ثمره به مومي. دلته عمل شرط دی. د نېک عمل په وسیله یوه ښځه هم د خپل استعداد سره سم د آخرت هغه لویې درجې حاصلولی شي، چې نارینه یې حاصلولی شي. کله، چې تاسې نارینه او ښځې د انساني یوې نوعې افراد یی او له یوه آدم علیه السلام څخه پدا شوي یی او په اسلامي رسۍ سره تړلي یی، او یو اجتماعي ژوندون لری، او د معاشرت په چارو کې ګرد "ټول" سره شریکان او مله یی؛ نو عملونه او د هغوی ثمرات مو هم یو شی وګڼئ.

په روایتونو کې راغلي دي چې: رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ام سلمه (رض) عرض وکړ: یا رسول الله (ص) په قرآن کریم کې هېچرې زموږ د ښځو د هجرت او نورو حسنه اعمالو په نسبت کوم خاص ذکر نه دی راغلی. نو د هغه ځواب په دې آیت سره ورکړل شو.

د پورتنی آیت د حکم پر اساس د ښځو او نارینه وو تر منځ ټول هغه توپيرونه او امتیازات، چې په ټولنه کې د نر او ښځې تر منځ واکمن وو، لغوه شوي او دا خبره په ډاګه شوې، چې د دواړو لپاره مکافات او مجازات په برابره او مساوي توګه ټاکل کېږي. وګورئ مکافات د ښو کارونو او اعمالو لپاره او مجازات د ناوړه کارونو او اعمالو لپاره وي. که څوک په ټولنه کې ددې واک او اجازه ونه لري، چې په آزادانه توګه د خپل ژوند از مېښت وځلوي، هغه به څرنگه د مکافاتو یا د مجازاتو وړ او مستحق وګرځي. د ژوند په ډګر کې د از مېښت لپاره، چې ښايي دغه خبره د انسان د خلقت رېښتیني راز وګڼل شي. آزاد نه وي او لکه څرنگه، چې په ځینو اسلامي ټولنو کې لا تر اوسه پورې هم ددغه ذهنیت واکمني دوام لري، چې ښځه نه شي کولی له کوره بهر په آزادانه توګه کار او فعالیت وکړي، له بنسټه غلطه او ناروا ثابتېږي. ددې آیت دغه حکم ددې سره سره، چې ښځو ته لومړنی حق، چې ځان پېژندنه ده وربښودلې، هغوی ته یې په ټولنه کې لا د ټولنې د کار په پراخه ډګر کې هم د کار او از مېښت د مساوي حق ضمانت کړی دی. ځکه، چې په دې آیت کې دواړو ته مکافات او مجازات په مساوي او برابره توګه

اعلان شوی دی. له دې امله هېڅوک نه شي کولی، چې ووايي په اسلام کې د بنسټې او نر لپاره مساوي حقوق نشته. يا دا، چې بنسټه نه شي کولی له کوره بهر کار يا د زده کړې لپاره لاره شي. د دې آيت له محتوا نه دا هم څرگند بدلی شي، چې په آخرت کې هم لکه څرنگه، چې نارينه وو ته په مکافاتو کې جنت، حورې او غلمان ور رسېږي. بنسټه ته هم په هماغه توگه جنت، حورې او غلمان په مکافات کې شته؛ نو د پښتو ژبې د دې لنډۍ پر مخ چې وايي:

په دنيا بڼه راسره وکـړه په آخرت کې د هر چا بېل دي کورونه

دا هم په ډاگه کوي، چې په آخرت کې د مکافاتو له امله بنسټه ته هم لکه د نارينه وو په څېر په مکافاتو کې جنت، حورې او غلمان په انتظار کې دي؛ نو زما خبره د هغو بنسټو خاوندانو ته ده، چې هغوی په دنيا کې د بنسټو حقوقو ته په درنه سترگه نه گوري، خپلو بنسټو سره د حيواناتو په څېر چال چلند لري او رنگا رنگه سزاگانې ورکوي. د دا رنگه چال چلند خاوندان به وکولی شي په آخرت کې د خپلو دنيايي مېرمنو سره يو ځای ژوند وکړي او که نه؟ ځواب څرگند دی، چې:

په آخرت کې د هر چا بېل دي کورونه

ک: زبیره او مسلماني:

بناغلی زلمی "مومند" د زبیرې په هکله ډېر زیات زور بدلی دی، چې زه نه غواړم څوک له ما څخه خواشینی وي. ما په ټول قرآن کریم کې یوازې یو آیت وموند، چې د مفسر له خوا په تفسیر کې په زبیرې پورې یې هم تړاو میندلی، هغه هم داسې لولو:

د النساء سورا 119 آیت:

ترجمه: شیطان وایي: او زه به هرو مرو گمراه کوم خامخا دوی او هرو مرو زه به په باطلو امیدو کې خامخا و اچوم دوی او هرو مرو به زه امر و کړم خامخا دوی ته، چې پس هرو مرو څیروي به دوی خامخا غوږونه د چارپایانو او زه به هرو مرو امر و کړم خامخا دوی ته پس هرو مرو تغییر به ورکړي دوی خامخا پیدا یښت د الله (ج) ته

تفسیر: یعنی هغه کسان، چې زما په برخه کې راځي دوی به له حقې ليارې ځنې گمراه کوم او د دوی په زړونو کې به د دنيوي ژوند او د فاني دنيا مينه اچوم او دوی به له قيامت، حساب، کتاب او نورو اخروي امورو څخه غافل کوم. او دا خبره به دوی ته وربښيم، چې د ځناورانو غوږونه څيرې کړي او د بتانو په نامه يې خوشې کړي، او د الله تعالی پیدا کړي صورتونه او د هغو مقرري کړې څېرې واپروي.

فايده: د کافرانو دستور و، چې د غوا، خوسي، مېرې "گډې"، وري او اوبن "جونگي" به يې د بت په نامه کول، او د هغو غوږونه به يې څيروول او په غوږونو کې به يې نښې اچولې، بيا به يې سرخوشي پرېښودل. د صورت بدلول لکه خصي کول يا په ستنو سره د بدن سوري کول او په هغه سره شنه يا بل ډول خالونه اېښودل يا زرغون داغ ورکول يا د وړوکي پرسر باندي په کوم اسم او رسم سره کمځۍ او بل رنگ وپښتان د بل چا په نامه اېښودل "يا په منهياتو" کې د خپلو اندامونو خوځول، يا د حلالو تحريم،

یا د حرامو تحلیل او نور، چې په مور مسلمانانو باندې لازم دي، چې له دغو گردو ځنې ځانونه وژغورو. د ږیرې خربیل "کلول" هم په همدې تغیر کې داخل دي او د الله تعالی هر څومره احکام، چې دي د هغه حرامول، یا یې حرام حلال گڼل، انسان له اسلام ځنې باسي؛ نو هر څوک، چې په داسې خبرو کې مبتلا وي په یاد دې ولري، چې د هغه شیطان په همغه ټاکلې برخه کې داخل دی چې ذکر یې پاس و شو. دا وه د آیت ترجمه او د مفسر تفسیر. که په رښتیا سره د ږیرې په خربیلو "کلولو" په څېره کې تغیر او بدلون راځي؛ نو په دې حساب او سني د سک د طریقې پیروان، چې نه ږیره خړی، نه برېت او نه د سر وېښتان؛ نو د مفسر په قول د دې آیت د حکم سره سل په سلو کې سم روان دی. او دا حکم یې په پوره توګه عملي کړی دی. کنه؛ نو اصلي څېره هغه ده، چې انسان له مور پیدا شي. که په پیدایښي څېره کې کوم مصنوعي بدلون راوستل کېږي البته هغه به په حرامو کې راځي؛ نو په دې اساس کله، چې ماشوم له مور پیدا شي هغه نروي یا که ښځه امرد وي. یعنې پر مخ یې وېښتان نه وي؛ خو کله، چې د بلوغ حد ته ورسېږي او بالغ شي، که نارینه و؛ نو پر مخ یې وېښتان رازرغون شي او که ښځینه وه؛ نو مخ یې په خپل حال پاتې کېږي؛ نو په دې توګه دغه د مخ وېښتان د هغه د وجود نه بهر د هغه د جنسي پېژندګلوی، نښه شي. له دې امله زما په اند ږیره نه یوازې، چې د سړي د پېژندګلوی، نښه ده؛ بلکې د سړیتوب ګاڼه یې هم ګڼلې شو. دلته ده، چې په دې هکله ټولنه د تبلیغ، ترغیب او تشویق له لپارې پوهونه غواړي، نه د سوتې، په وسیله وهل ټکول، بند او ځنځیر. تر دې علاوه که څوک ووايي، چې د ږیرې او ږدول د احادیثو په قول فرض دي یا که د زلمي "مومند" په څېر څوک ووايي، چې ږیره سنت موګد او واجب ده. یا که څوک ووايي، چې نه فرض ده نه واجب ده او نه سنت ده. تر اوسه پورې زما تر سترګو څه نه دي راغلي. په قرآن کریم کې، چې د اسلامي دین د اصولو اصل دی. په دې هکله په روښانه توګه ما څه نه دي لیدلي، چې فرض وګڼل شي. په احادیثو کې؛ خو زما پوهه نیمګړې ده. که چېرې په ثقه و و احادیثو کې داسې څه وای؛ نو ښایي ډېر پخوا به د ټولني د پوهولو لپاره خپاره شوي وای. سره د دې هم د دې بحث مخه پرانستې پاتې ده، هیله ده که چا په دې هکله قرآني آیت یا کوم ثقه حدیث و موند هغه به اسلامي ټولني ته وړاندې کړي. راغلو دغه ذهنیت ته، چې په دغه تېرو دوه درې لسیزو کې زموږ پر افغاني ټولني یې کلکه او نه ماتېدونکې واکمني لرله، چې ږیره لرل فرض دي او که څوک ږیره خړی "کلوي" هغه د فرضو تارک دی. یا دا، چې حرام یې حلال ګڼلې او کافر دی. د تامل وړ او تر پوښتنې راتلونکی امر دی.

باید ارومرو وپوښتل شي هغه کسان یا ډلې، ټپلې او ځواکونه، چې اسلام یوازې او یوازې پر ږیره لرلو مشروط او محدود ګڼي، هغوی به په خپله د دارنگه ذهنیت د لرلو او چال چلند سره د اسلام د دین له اصولي دایرې څخه وتلی وي او که نه؟

ږیره د سیاست په څپو کې کله فرض شي، کله واجب شي، کله سنت شي او کله هېڅ دغې ستونزې زموږ په سیمه کې یوازې زموږ د ولس د هر رنگه بنسټیزو پرمختګونو مخه ډب کړې او لا، چې یې د ځینو بې ګناهو مګر سوچه مسلمانانو افغانانو ژوند هم اخیستی دی. هغوی، چې زموږ ولس د ږیرې په نه لرلو زورولی، رټلی، وهلی او وژلی او همدارنگه هغوی، چې زموږ ولس د ږیرې د لرلو په تور ربرولی او له ژونده بې برخې کړی دی، دغه دواړه ډلې ارومرو زموږ د ولس دښمن او د تاریخ جنایت کاران شمېرل کېږي او باید وغندل شي.

(نچور)

څه، چې ما ویلي دي او څه، چې په غبرگون کې نورو وویلې او څه، چې په قرآن کریم کې ویل شوي دي په تېرو کړنو او مخونو کې مو ولوستل. د هغو ټولو څرگندونو پر مخ د غولاندېنیو پوښتنو ته په رښتینه ځواب اړین برېښي:

1- ژبه د لوی خدای (ج) مخلوق دی او که نه؟ که چېرې ژبه د لوی خدای (ج) مخلوق گڼل کېږي؛ نو هغه کسان، ډلې، ټپلې یا ځواکونه، چې د ځینو ولسونو د ژبو سره دښمني کوي، هغوی د لوی خدای (ج) د مخلوق سره د دښمنۍ له امله د لوی خدای (ج) دښمنان هم گڼل کېږي او که څنگه؟ د قرآن کریم د الروم سورا د 22 آیت په مخ ژبه د لوی خدای (ج) د قدرت د سترو نښو څخه شمېرل کېږي آیا د لوی خدای (ج) د قدرت د نښو سره دښمني به د هغه لوی ذات سره دښمني نه وي؟

2- نیشنلېزم کفر دی او که نه؟ که کفر وي په کوم دلیل؟

3- ملت پالنه، ملت روزنه، ملت وینونه او ملت جوړونه د نیشنلېزم له مبادیو څخه شمېرل کېږي او که نه؟

4- د موسی علیه السلام د دین په بنسټ کې ملت پالنه، ملت وینونه، ملت روزنه، او ملت جوړونه ځلېدلې ده او که نه؟

5- د موسی علیه السلام د دین ته سوچه نیشنلېزم ویلی شو او که نه؟

6- د بني اسرائیلو همدا اوسني دولتي تشکيلات پر اسرائیلي نیشنلېزم ولاړ دي او که نه؟

7- د اموي، عباسي او عثماني خلافتونو ته سوچه اسلامي خلافت ویلی شو او که نه؟

8- کله هم د خلفای راشدینو نه وروسته چېرته هم د اسلام د دین پاک، سوچه او سپېڅلی سیاسي نظام رامنځته شوی او که نه؟

9- د اسلامي نړۍ لپاره په اوسنيو واکمنو حالاتو او شرایطو کې د خلفای راشدینو د اسلامي خلافت په څېر سیاسي واکمني به غوره وي او که نه؟ که چېرې غوره وگڼل شي؛ نو د جوړولو امکانات یې څرنگه مطالعه کېدلی شي؟

10- زموږ په هېواد کې او همدا رنگه په گاونډیو اسلامي هېوادونو کې، چې کومې سیاسي اسلامي ډلې، ټپلې او ځواکونه کوم، چې څه په واکمنۍ کې دي او څه د واکمنۍ لپاره په هلو ځلو بوخت دي، د اسلام د دین له نظره د اسلامي خلافت د جوړولو وړتیا لري او مستحق گڼل کېږي او که نه؟

11- په افغانستان کې د جگړې یا د جهاد له امله رازېږېدلي میلو نران او میلیاردران، چې څه د مشرانو او څه د قوماندانانو په نومونو همدا اوس اوس په افغاني ټولنه کې لا، چې د ټولني پروليو بار دي او واکمني لري د اسلام د دین د اصولو پر مخ سوچه موثمنه مسلمانان گڼل کېږي او که نه؟

12- د اسلام د دین لارښود حضرت محمد صلی الله علیه وسلم او د هغوی صحابه کرام او خصوصاً

خلفای راشدینو؛ خود اسلام د دین لپاره د جهاد په لپاره کې خپلې ټولې شتمنۍ وښندلې او کله، چې له دې دنیا نه یې رحلت کاوه خالي لاسونه وو. مگر زموږ په هېواد کې لازموږ په گاونډیو اسلامي هېوادونو کې د اسلام او جهاد په نامه یو شمېر زیاتو وگړیو د پره زیاته شتمني تر لاسه کړې او د همدغو نارواوو شتمنیو په زور پر خپلو هېوادوالو واکمني کوي. آیا ددغو دغه عمل اسلامي عمل دی او دوی په رښتینه توگه سوچه مسلمانان گڼل کېدلی شي او که نه؟

13- هغو کسانو، چې د افغانانو غیر عربي نومونه په عربي نومونو بدل کړل او خپل دغه عمل یې اسلامي وگڼلو، د اسلام د پاک او سپېڅلي سوچه دین د احکامو سره برابر دی او که نه؟

14- یهودي امت، عیسوي امت او اسلامي امت د ابراهیمي ملت غړي دي او که نه؟ که چېرې دغه درې واړه امتونه د ابراهیمي ملت غړي وشمېرل شي؛ نو ددغو درې واړو امتونو تر منځ دښمني، جگړه او وژنې روا دي او که نه؟

15- په اسلامي امت کې د رامنځته شویو مذاهبو تر منځ دښمني، جگړې او وژنو ته په کومه سترگه کتلی شو؟

16- زلمي "مومند" په خپلې لیکنې کې ږیرې ته سره ددې، چې سیاسي رنگ ورکړی هغه یې سنت موکد او واجب گڼلې ده. مگر د طالبانو د نظام د سیاسي واکمنانو په گروهه ږیره له فرضیاتو څخه گڼل کېدله. او چا، چې ږیره خړېلې وه، هغه ته به یې ښه درنه سزا ورکوله. لکه ښکښل، وهل او بندي کول. پوښتنه داده، چې ږیره سنت ده؟ واجب ده؟ او که فرض ده؟ دا ځکه، چې سزا؛ خود جرم د ماهیت پر مخ ورکول کېږي؛ لکه د قباح د جرم لپاره قباحي سزا. د جنحې د جرم لپاره د جنحې د جرم سزا او د جنایت د جرم لپاره د جنایت د جرم سزا. که چېرې ږیره لرل فرض وي؛ نو تارک یې د جنایت د جرم مستحق دی. او که چېرې واجب وي؛ نو د جنحې د جرم د جزا وړ دی او که چېرې سنت وي؛ نو د قباح د جرم د سزا وړ گڼل کېږي. مگر طالبانو به یې له دې، چې د ږیرې د خړېلو د جرم ماهیت او نوعیت تثبیت کړي د جنحې د جرم سزا ورکوله. یعنې په قول کې به یې د ږیرې خړېل عمل جنایت گانېه او په عمل کې به یې د جنحې د جرم سزا ورکوله. او په دې توگه د هغوی د قول او عمل تر منځ توپیر موجود و.

17- آیا مذاهب د سیاست د څپو زېږنده ده او که نه؟

18- ډېره غټه او هر څه دمخه لومړنۍ پوښتنه داده، چې آیا د دین یا مذهب په نامه د نورو ولسونو فرهنګي دودونه او کلتوري رواجونه له منځه وړل روا عمل دی او که نه؟ که روا وگڼل شي په کومو دلیلونو؟

دغو پورتنیو پوښتنو ته که چېرې په رښتینه توگه څرگندونې او معلومات وړاندې شي، زه باور لرم، چې خامخا او ارومرو هر وگړی به ووايي، چې: هر دین په خپل بنسټ کې نیشنلېزم دی. یعنې ملت پالنه، ملت وینونه، ملت روزنه او ملت جوړونه د هر دین د اصولو څخه گڼل کېږي. لکه څنگه، چې موسی علیه السلام هم خپل قوم یعنې بني اسرائیلو ته دغه خدایي موهبت په لاس کې ورکړ او ویې ویلې: ای قوم زما! که چېرې غواړئ، چې آزاد او خپلواک ژوند ولرئ؛ نو د عمالقه وود قوم سره وځنګېږئ، هغوی له دې ښاره وباسئ او ښار تاسې ونیسئ، چې دا د لوی خدای (ج) و عده ده، او دغه و عده یوازې ستاسې له خوا د جهاد او جگړې له لپارې تحقق مومي.

لکه څنگه، چې د موسی علیه السلام د مبارزې د زړې نچور وینو دا راته جوته کېږي، چې د هغه

مهال د سيمه بيزو او ټولنيزو ولسي شرايطو تر مخه د ملت پالنې، ملت روزنې او ملت جوړونې لپاره د لوی خداي (ج) له لوري يورنگ احكام او هدايات راغلي، او بيا د عيسى عليه السلام په مهال كې د ملت جوړونې، ملت روزنې او ملت پالنې لپاره د ځينو بدلونونو سره د لوی خداي (ج) له لوري بل رنگ احكام او هدايات راغلي او همدا رنگه د ابراهيمي ملت د بشپړې جوړونې، روزنې او پالنې لپاره د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم په مهال كې د هغوی په وسيله د اسلامي امت د موجوده دين احكام او هدايات راغلي دي.

او همدا رنگ دا هم د منلو وړ برېښي، چې: د المؤمن سورا د 78 آيت پر مخ د نورو ملتونو د جوړونې، پالنې او روزنې لپاره هم د هغوی د مهال د سيمه بيزو، ټولنيزو او ولسي شرايطو سره سم د احكامو او هداياتو سره يو ځای استازي استول شوي وي.

ددې اصل پر مخ ويلی شو، چې هر کله او په هر ځای كې لومړی د ملت زړی لكه د بني اسرائيلو په څېر په يوه قبيله، څانگه يا ولس كې اېښودل شوي او زرغونه شوي او بيا ددغه زړي د ونې ښاخونو د نورو، ولسونو پر سر سيوری غوړولی دی.

دين، چې د ملت جوړونې اصلي جوهر دی؛ لكه د معمار په څېر يې هم د ملت د تعمير د بشپړ اعمار لپاره له ژبې او وينې نه د څښتو، تېرو او سيمتو په څېر كار اخيستی دی. او دغه توكي لكه، چې د موسى عليه السلام په مبارزه كې و كار بدل، هر كله او د هر ملت په جوړونه كې هم كارېدلي دي، چې څوك ترې سترگې نه شي پټولی او هېرولی يې هم نه شي. همدغه لامل دی، چې گروهې او ولس ته په لنډه توگه د دين نوم وركړل شوی او دغو دوو توكو يعنې ملت او عقيدې باندې د دين نوم اېښودل شوی دی؛ لكه، چې دين بې له ولسه، او ولس بې له ژبې څه ارزښت نه لري، همدا رنگه هم ژبه بې له ولسه او ولس بې له گروهې خپل ځلښت نه شي ځلولی او ارزښت نه شي ترلاسه كولی.

در پمه برخه

منظوم كلام

بولله

ای لویه خدایه !
ای لویه خدایه !
خه غوندې سوله
خه غوندې روغه
خه غوندې مینه-د ورورولی-را
خه غوندې ژوند
خه غوندې خوند
یو خه ریښتینه-سمونولی-را

ای لویه خدایه !
ای لویه خدایه !
هاغه د پلار
نغری مې تود کړې
هاغه د کلي
ویاله مې رود کړې
خه غوندې کښت
خه غوندې زرعه
په خپل پټي کې-د خپلولی-را

ای لویه خدایه !
ای لویه خدایه !
د هجر شپه مو
چې پرې رڼا شي
چې یارانہ مو
بنه په وفا شي
خه غوندې ستوري
خه غوندې سپورمی
خه غوندې لمر-بیا پر بلی-را

ای لویه خدایه !
ای لویه خدایه !
چې واک مې خپل وي
په هر یو کار کې
چې ژواک مې خپل وي
په هر دیار کې
څه غوندې واک
څه غوندې ځواک
یو څه غښتلی - د ژوند بولی - را

ای لویه خدایه !
ای لویه خدایه !
له ولرې نه یو
هېڅ چرته تللي
له وچکالیه
تښتو له کلي
څه غوندې اوبه
څه غوندې دانه
د ژوند درمند کې - دلی - را

ای لویه خدایه !
ای لویه خدایه !
لږ څه خواږه کړه
دغه تراخه مو
لږ څه سیده کړه
دغه کاره مو
څه غوندې هوسا
څه غوندې بسیا

يوڅه نېکمرغه- د ژوند سلگۍ را

ای لویه خدایه !

ای لویه خدایه !

بیا مې تاریخ ته

سر لورې بوڅه !

بیا مې په سیمه

پوهیالی روزه !

څه غوندې بریا

څه غوندې غوریا

په هر مهال کې- د اتلولۍ را

ای لویه خدایه !

ای لویه خدایه !

دې بېلتانه یم

ډېر ځورولی

ډېرو وعدو یم

په زړه داغلی

څه غوندې وفا

څه غوندې وصال

د ژوند سندرې- د ژوند ډولۍ را

ای لویه خدایه !

ای لویه خدایه !

بیا کره زرغونې

وچې هیلې مو

بیا کره ودانې

ړنگې ډېرې مو

څه غوندې هڅه

خه غوندي وسه
دي مرواي تن ته- د ژوند گولي را

اي لويه خدايه!
اي لويه خدايه!
په هاغه بني كې
د پلار نيکه مو
وتوکوه بيا
زړي او ده مو
خه غوندي گل
خه غوندي تل
يو خه بنسپرازه- د بنې سيالي را

اي لويه خدايه!
اي لويه خدايه!
د سر شملي ته
پگړي رينمينه
د خپو خپلي ته
جرابي وړينه
خه غوندي نوې
خه غوندي بنكلي
تن ته جامي را- سر ته خولي را

اي لويه خدايه!
اي لويه خدايه!
د فرید خان
د خوشال خان
د ميرويس خان
د احمد خان

خه غوندي هوڊ
خه غوندي هله
د پښتون والي- ريښتین ولي را
* * *

ای لویه خدایه !
ای لویه خدایه !
زمونږ هرې پېغلي
هریو زلمي ته
لا هم تر تله
هریو بچي ته
خه غوندي ننگ
خه غوندي رنگ
خه غوندي وینه- د پلرگنی را
* * *

ای لویه خدایه !
ای لویه خدایه !
دا پردېسي مو
ډېره اوږده شوه
دا بې وسي مو
لا هم توده شوه
خه غوندي وس
خه غوندي رس
په خپل هېواد کې- د نېکمرغی را
* * *

ای لویه خدایه !
ای لویه خدایه !
خوک چې پر مونږ
سوچ کا د بلوسي
هغه هم ژر

له منځه يوسي
څه غوندي دوستان
څه غوندي ياران
د ژوند پر سيمه- غاړه غړۍ را

ای لويه خدايه!
ای لويه خدايه!
چې مو مشرانو
شملة شي لوره
چې مو کشرانو
هڅه شي وړه
بيا مو هريو ته
په بڼې سيالی کې
لا بڼه غښتلی- اس د سورلی را

ای لويه خدايه!
ای لويه خدايه!
بيا مې امين کړه
هره غوښتنه
چې مې کړه وړاندې
لويه څښتنه
يو څه په ژوند کې
له برمه ډکه
له خپله وره- ډکه ځولی را

د زرغون خان نورزي په ياد

چې نه مې راځي سترگو ته هېڅکله هېڅ مهال
راځه خو مې يو ځلې په ورشو کې ته د خيال
هېڅ ومې نه ليدې که مې کتلې په هر لوري
له بڼاخه مې د پوهې وشولېده د فکر ته
که وهم که گومان دی، که مې دي څه نور حواسه
په لته د تا بنکاري، ستري ستري بڼه مال
وښايه چې يې چېرې؟ اوله کومه ځايه څارې؟
پر مادي هغه شوي، چې راغلي پر بلال
د لمر په څېر بنکاره شه، تود مې کړه پر خپلو وړانگو
يخنۍ د بيلتان نه ته کړه لمبه اور د وصال
دا څه د ژوند پر سيمه مې، د غم وري راغلي؟
هر څوک دي نن د بڼمن ته، د وژلو مې دلال
چې ورننگوي سيمه بڼه، زماد تن په وينو
گاونډه کې مې هر څو اک دی، راولر لکه د جال
کوډي مې پر سر مات شول، د منگي زماد کور
اوبه مې لا هم وچې وي چې څښل مې په ټول کال
راوښايه وري بڼه د خوښۍ له کومې راشي؟
منگي به راته جوړ کړي د خوښۍ کوم يو کلال؟
بيا هم به پښتانه شي په دې سيمه د سيالي کې
سر لوري، بڼه هونيار، بسيا، نېکمرغه او تنگيال؟
راياد مې زرغون خان شو د نورزي د تېر
هغه چې پښتو ناوې ته اوبدلو د سر شال

هغه چې په مېرانه کې نامتو د پښتو و
هغه چې د پښتو و د ادب د زنبی خيال

هغه چې په ژبه د پښتو شعرو ويلو
هغه چې د پښتو ادب ته و باندنه جلال

هغه خو و د سيمې د ادب نه په پهلوان
هغه و په سيالانو کې، لاندې غښتلی سيال

هغه رانه هېر نه کړې د پېر يو په اوږد و کې
هغه په ياد ساته، زمونږ د هر يو فرهنگپال

بناغلی هېواد مل چې په پښتو پښتون مين دی
په هکله د نورو زې د لمانځنې و کړ سوال

بناغلی هېواد مل دی او بناغلي يې اندونه
بناغلي دي کارونه لاددغه هېواد پال

هوسا، بسيا، نېکمرغه او اوږد ژوند ور لره غواړم
جنت کړې ور په برخه، بې خلله بې زوال

"انځور" نه کړې رنځور، چې لا تندي يې دی روښانه
له "ستوريو" کړې راډکه هره خوا مې د هلال

ای ته چې نه مې ذهن کې ځايېږي، نه دی وينم
ساته ما "ځايي" هم له هرې پېښې د وبال

بن جرمني
3/3/2001

يادونه:

1. هېواد مل-زلمی
2. انځور-زرین
3. ستوريو-کبير ستوري او زامن بې

طالب ته!

زه وایم په تا پسي، ته وایي په ما پسي
وایي نور عالم پر ما او تا پسي
خومره پسي سكي چي دي ما پسي
هومره پسي سكي دي هر چا پسي
دا خو دغه ژبه ده په خولي كي مو
اوري چي را اوري هر خوا پسي
جوړي كي فتنې هر كله هر رنگه
راوري د تيارو لښکر ناپسي
مه گنه سالي گره د سالي په دود
هر خه كه تباه شي په بلا پسي
هر خه ته اړتيا شته د ژوند سيمه كي
نه يوازې زېرمې د عقبې پسي
نه يوازې زه د ژوند اړتيا غواړم
ته لا غلې هم د ژوند اړتيا پسي
زه درته دعاد خي ر کومه تل
ته راته پراني زې خوله بنې پسي
زه وایم ه وړانې را و دانې كي
ته مې وړانې و دانې لا پسي
ما گنل چي تا سره به وپايم
تا کړم له دې هيلې جلا پسي
زه وایم غلې اوسه کار وکړه
ته کوي غوغالا په غوغا پسي

زه وایم لومړی خو ځان غښتلی کړه
ته کوی کنځا په غښتلیتا پسې
خو اکې گاونډیان شول اتومي طاقت
ته نه لری هېڅکله پروا پسې
غواړي رقیبان چې ځان پیاوړی کړي
ته لگیا د پری په سودا پسې
هاغه د فساد لښکرو ولو تل
هر څه شتمنی مود بابا پسې

هاغه غټ شریر جگړه مارا اخلی لا
زموږ د ستر دښمن نه وسلی لا پسې
هاغه د فساد او شری لښکرد بل
نه غواړي افغان ته ژوند هوسا پسې
وایه خپل راتلونکي ژوند ته څه لری؟
ده چې توره شپه ستاد سبا پسې
ته وایې په فقر قناعت وکړه
کښېنه نور د لوی څښتن رضا پسې
فقر که د ژوند څه شتمنی وي خو
ټول عالم ملنگ بکه وای په دا پسې
نه شته پر نېستم څه فرایض د ژوند
نه ورځي گدا، هېڅ په گدا پسې
ښه ده شتمنی لا هم شتمن دي ښه
ځی ملنگ فقیر په اغنیا پسې
وایه! تا کړي دي بچو ته څه؟
وایې بده او د چې په دا پسې

ای چرې! په خدای که به ملا شې ته
مه خه نور په دې نیمگړې ملا پسې
هلته د مکې او مدينې تر مینځ
شېخ خې د خپل بت په تماشا پسې
دلته د اسلام په نوم بمونه خو
رډې په ساتولو د بې ودا پسې
هلته د عبرت د خای په نوم شې بت
دلته شې د کفر سل غوغا پسې
خه شوه که له پوهې برخمن نه یو
یامونه شته سترگې بې بینا پسې
گوري به عالم په بنو رنو سترگو
ستاسو د یو بېام او دوه هـوا پسې
خو پورې به شېخ زمونږ په غرونو کې؟
گرځې به په بنکار لاد عنقا پسې
خو به زمونږ روا ته ناروا وایي؟
خو به ناروا کړې خپل روا پسې؟
خو به خپلو بډو ته به ووايي؟
خو به شې نډي هره خوا بهه پسې؟
بس دی دغه ټولې اعرابې کړنې
خې دی نور له سیمې نه په شا پسې
هر چالا له پخوا نه پېژندلی دی
دا ډاکو راغلی دی په غلا پسې

ای د انسانی نږی د بنډمنه ژر
پورته به به دار شې په سزا پسې
بس دی چې وطن م و تـ و ل و یـ جـ اـ ر شـ و لـ و
خه خپلې کیږدی خپلې بیـ د یـ ا پسې
پرېږده م و آرام ته چې سا و باسو
نور لـ ه دې تـ ا ر ا کـ ه پـ ه و یـ سـ ا پسې
ډېر و ل ا ر مـ ا ن د سـ و لې ر و غـ یـ تـ ه
پرېښودل کورونـ ه پـ ه سـ ا ر ا پسې
دوې لـ سـ یـ زې تـ ېـ رې پـ ه جـ گـ ر و کـ یـ شـ و یـ
درېمـ ه یـ یـ هـ م کـ ا نـ د یـ لـ ا غـ مـ بـ ا پسې

و بـ ا یـ لـ لـ و سـ ر پـ ه د غـ و ل یـ ا ر و کـ یـ
چا چې خـ ا ن سـ پـ ا ر لـ و پـ ه ر یـ بـ نـ تـ یـ ا پسې
و ا یـ یـ یـ چې د سـ و لې لـ بـ نـ کـ ر د ر غـ ی
د غـ ه لـ بـ نـ کـ ر لـ ا شـ یـ د جـ نـ گ یـ یـ ا پسې
نـ ه شـ تـ ه د د ر و غـ و ا و د و کـ و پـ ا یـ بـ نـ ت
هـ ر خـ ه ر سـ و ا کـ ېـ ر یـ پـ ه ر سـ و ا پسې
بـ نـ ه د ه چې پـ ه ډک زړ و نـ و لـ ه م یـ نـ یـ شـ و
تـ ل ر و ا ن د ژ و نـ د ژ و ا ک پـ ه بـ نـ کـ لـ ا پسې
بـ نـ ه د ه چې م و ژ و نـ د پ یـ ل شـ ی خـ و ر و بـ ا نـ د ی
د ا د ا نـ سـ ا ن ی بـ نـ کـ ل ی د ن یـ ا پسې
بـ نـ ه د ه چې و ی سـ و لـ ه ر و غـ ه جـ و ر ه تـ ل
بـ نـ ه د ه چې و ی د و ه و ر و نـ ه پـ خـ لـ ا پسې
خـ و بـ ه پـ ه تـ ر خـ و د ژ و نـ د ا خـ تـ ه یـ و لـ ا؟
خـ و بـ ه مـ و ژ و ا و ی پـ ه ژ و ا پسې؟

خوبه وي رتيل، وهلل، وژل ههسي؟
خوبه وي آزار، بېگار، کنځا پسي؟

بسس دی نورد زړونو آزار مته اخله
وتړه بنه ملا دي په دعا پسي

بسس دي شپړول، ويجاړول بسس دی
بسس دي نورو وهلل وژل د ستا پسي

کينه خپل "خاپي" ته د ورورۍ په دود
واخله ترې سبق د مينې لا پسي

بن، جرمني
20/4/2001

خلوريزه:

اسوبلي

اسوبلي مې شولې ورپځې په هوا کې
پر بلۍ به د غلۍ د کورد پاسه
دړۍ او گولي ووري او کړي
بنه عبرت به شي د هر يوه بې پاسه

بن، جرمني
25/7/2004

برهان الدين رباني

دېر خو يې زيرک هونبنيار، زه به درته څه واييم؟
لا چې يې محيل مکار، زه به درته څه واييم؟
هر څه دې لوس تلي دي، لا دې بنه زده کړي دي
فقه او فلسفه کې بار، زه به درته څه واييم؟
ما گنل عالم يې ته، شرعه کې قايم يې ته
لاړې دشيطان په ليار، زه به درته څه واييم؟
جوړ دې پاتکونه کړل، نېغ دې توپکونه کړل
شوي چې د تاريخ لومار، زه به درته څه واييم؟
هاغه دشمال توپان، دغه بياد تا بيان
شوي چې په دې رنگ غدار، زه به درته څه واييم؟
څه شوي هاغه لافي دې؟ لا هاغه گزافي دې؟
هېر دې شولو مور او پلار، زه به درته څه واييم؟
بياد سقاوی تکرار، گته وه دبنمن لره
ورک شو په کې ستا اتيار، زه به درته څه واييم؟
غت پروفيسر وايې، ځانته هر ميندان کې هم
نه کوي په حق اقرار، زه به درته څه واييم؟
هره کړنه هر کله، هاغسي بدل غواړي
هر يو ژغ لري ژغار، زه به درته څه واييم؟
هم يې په سياست کې پوه، هم په فراست کې پوه
اخلي د انسان آزار، زه به درته څه واييم؟
څوک چې نه شي کوم يو کار، هغه نه کړي هاغه کار
ته لگيا په داسې چار، زه به درته څه واييم؟

ما گنل کاروان سره، د واره تر منزل به خو
واوښتې په منځ د ليار، زه به درته څه واييم؟

عقل نه دې و خوړل، پوهې نه دې و څښل
لا چې يې په خرونو شمار، زه به درته څه واييم؟

نه پتېرې پتېرې، ټولې پتېرې ستا
هر څه دې هر ځای او څار، زه به درته څه واييم؟

اوردې چې بل کړی دی، سوځې به هم ته په کې
وايي د لمبو غرار، زه به درته څه واييم؟

هېردي هاغه ورځې شوې، تاب به چې جهاد گانه
هېردي شو هغه کردار، زه به درته څه واييم؟

هېردي تقريرونه شول، هېردي تاويلونه شول
تاب به چې کول هزار، زه به درته څه واييم؟

هېردي زمونږ وينې شوې، هېردي زمونږ مينې شوې
هېردي د شهيد مزار، زه به درته څه واييم؟

هاغه شهيدان دې هېر، دغه يتيمان دې هېر
نه لرې له کونډو عار، زه به درته څه واييم؟

نن چې د دوستۍ په نوم کومه دښمني کوي
دی د دوه مخۍ اظهار، زه به درته څه واييم؟

تن کې دې غيرت نه شته، ځانته قهرمان وايي
شو ولس له تافزار، زه به درته څه واييم؟

وگوره خپل ځان لره، نه شته کومه پته ستا
نه دې په هېڅ ځای قرار، زه به درته څه واييم؟

خوله خويې درځيرې کړه، ستوني کې مړې غټې

ساتې لا پسه خپر د مار، زه به درته شه وایم؟
دغو خیانتونو دې، لند هریو وواتن کړلو
ستا او د خوکی او دار، زه به درته شه وایم؟
حق دې د پرکي غواړې، نه گوري خپل شمېر لره
ته یو لړکی یې خواړ، زه به درته شه وایم؟
هاغه هم ناحقه دی، بیا چې واکمني غواړي
خان گنبي دُر، دُرار، زه به درته شه وایم؟
پرېوتې مردارو کې، ژوند دې په مردارو شو
کېرې لکه خنخیر خرار، زه به درته شه وایم؟
ورکه تاجیکواله شه، ستا او ستاله ختې نه
داود "خاپي" آزار، زه به درته شه وایم؟

بن، جرمني
21/6/2001

ای زماڻي!

راغی اوله کوم یو وار چي مڻي و
کوم دځوانی بن کلي بهار چي مڻي و

خزان په خپله و خپله و و خپله و
هاغه گلبن بنه سمنسار چي مڻي و

د بنه من د اور په لمبه و وسه پخلو
کوم یو د سر سوری چنار چي مڻي و

ملايي راماته کړه خو تیت نه شو سر
پر دواړو وليو د جنگ بهار چي مڻي و

د بيلتان په دېوانه و وشو لولو
د ملغلرو کوم یو هوار چي مڻي و

لايي د غاړې غرونه دی کپر اته
يو خه اومه د گوتو تار چي مڻي و

د خپله دوړو مڻي هم رونه شو غليم
هاغه هجرت نه په تلوار چي مڻي و

بيلتون نه هر کله به پرا درته کړي
هاغه زرگي درنه آزار چي مڻي و

وايه! چي تابه تر بنه خه انگېرل
ملي اتل او جگړه بهار چي مڻي و

د زماني ملال مڻي وزېرېدي
هاغه غليم باندي ناتار چي مڻي و

بې له تراخو خو لې ته مې راغلله څه
هاغه خو اړه د خپل ديار چې مې وو
بيا به مې څو ک پر ختکيو کو کړي ياد؟
کوم د کوند ز او د مزار چې مې وو

څو ک به مې ياد کړي پر انگو رو باندي؟
هاغه د پلار نيکه څه مزار چې مې و

لا به مې کله په ن صيب کې شي هم
هاغه خو اړه خو اړه انار چې مې وو

څو ک به لا ووايي سندرې په کې
هاغه سر مسته کندهار چې مې و

لا به هم بن کلي کړي ادب د پښتو
گل د ننگرهار چې مې و

بيا به ودان شي له بنسټه که نه؟
هاغه بغلان ټول شکرزار چې مې و

غليم له بېخه راته ونه وراوه
کوم يو د پووال د ختو کو کار چې مې و

لغمانه وساته بنه برم د کاوون
هاغه د ژوند د اوبو سار چې مې و

هاغه سپين غر، هاغه شم شاد ولماڅه
څلي د وياړ او افتخار چې مې وو

هاغه پيامير او هنر د وکښ تته سلام
هاغه بخدي هغه تخار چي مې و
هاغه چو نغرد گرتتانو حاله
هاغه لسه بنکليو نه فرخار چي مې و
ای زماني! پل به مې پاتي شي لا؟
له دې پاته چار او ناچار چي مې و
نگه سي سترگو پېښور و لا زده کړل
د کابلې زړک و رفتار چي مې و
هاغه منگي او منگوتې چي شه شول؟
هغو کي ډوب د زړه اسرار چي مې و
په ژوندانه را باندي تشې کړه ټول
کوم کنه ولي پاتي انبار چي مې و
وروسته تر مړيني مې قاضي به وي هم
ددې مهال يار او اغيار چي مې و
وايي به لاهم په ژړا ژړا کي
دبستي او غرونه لاله زار چي مې و
لاړ په ارمان کي د مرگي کومي ته
هاغه "خايي" دلته کوم يار چي مې و
خدايه! جنت کي ورته خاي و رکړي ته
هاغه آشناد تا په ليار چي مې و

بن، جرمني

29/7/2001

دوره

د جنون د سارا دوره، د مجنون د مـخـ بنـيـه ده
د بنـيـه کـلـاد مـيـنـانـو، د فـطـرت د دود ريـه ده
خه د واک خبره نه شته، خه د خواک پوښتنه نه شته
د خرڅې که کومه پره ده، د خغاسـتونـکـي که پخـه ده

بن، جرمني
2/9/2002

ترانه

جرگې د قامولۍ چې په هر بنار کې جوړوم
تقدیر مې د تدبیر ویی پارلي چار کې جوړوم
پرون چې دیو والي غبراته له برې خوانه
تصدیق د هاغه غبرمې په دې وار کې جوړوم
خو ټول پښتون راټول په یو مرکز د قامولۍ شي
جرگې مې د نمرود د اورانگار کې جوړوم
د مینې ملغلرې د قامی وحدت په گوتو
لیلا ته مې د غاړې بنکلي هار کې جوړوم

تاریخ دی رابن سو دلی په ســنــگــرد اتلــوــلی
دفتر د نام او ننگ مې په دې لیکار کې جوړوم

راتولې هرې خوانه چې ریښې د گربوانه کړم
ته مې په شلېدلي گربوان تار کې جوړوم

پرون که پېښور و جرگه خای مود یو والی
گاندې به مې جرگه په کندهار کې جوړوم

چې ووسم سر لوری بنه د سیمې پر سیالانو
شمه د پښتونوالي په دستار کې جوړوم

سو گند مې د "خاپی" شه پر شهیدو ترمو او بڼکو
گودرد مستقبل مې په تنگ لار کې جوړوم

بن، جرمني
20/8/2001

ساندي

بييار اوواته نمرود د زماني
ورسه دي ډېرې سترې خزانه يې

د اتوم پوهوسلو هر چانه غښتلی
د جگړو لوري هم ډېرې سامانې

ملا تر لاسي عزرائيل د زماني دي
غواړي بوري کاندې مېنډې پښتني

د بشرد حق پوه نوم چې هر څه وکړي
غږوي هر کله هر ننگ ترانې

چې وژل ويجاړول وکړي هر چېرې
لټوي هر چاته هر ننگه باني

په ظاهره د پومبې غونډې پوست بنکاري
په باطن دي کلک په څېر د پوندانې

د افغان په ملک يې ودانگل خو پام کړه
هله ډېر دي ازمايلي زماني

څه د دروغو د دوکو خبره نه ده
اورېدلې لاهر چېرې افسانې

چې مومات شي ملي هوډ پر بمباريو
بياروانسي دي هغه رنگه کاني

هېڅوک نه شته چې د حق خبره وکړي
د نړۍ په خوله کې وختې دانې

گوره څنگه پر پښتون باندې يې بار کړل
د عربو د جرمنو وپيماني

يوه ورځ به له باطله حق جدا شي
ماليدلې دي تر منځه يې پاني

هره لوېشت کې مو د سيمې له ظالمه
پاتې شوي د ظلمونو که پاني

نن ډالرو راته پوند دوست او اشنا کړ
چاته وښيم د ظلمونو نښاني؟

که شه شوې ده نړۍ پر دواړو غوږو
چاته يوسم د ژړا وبياني؟

څو هېواد لره مو سوله روغه راشي
ورکو ووبه د سرونو نذراني

د "څاپي" له خولې چې کومې "ساندې" اورې
ديتمه وساترگو اوښکو دي دانې

خلوريزي:

خله؟

دغه هسک چي بيا غرمبيري وايه خله؟
 داسي چي بيا لگبيري وايه خله؟
 دلته هپچا گل غوتي ليدلې نه ده
 گل له بېخه چي وچيري وايه خله؟

خله؟

غرونه غرونه دې غمونه پر ما راغلل
 دومره غم اوزه ناستوان ووايه خله؟
 ما خو هېڅکله گنلې داسي نه وه
 تا چي کرم دومره حيران ووايه خله؟

بن، جرمني
 20/11/2001

خله؟

بيا غرمبيري داسمان ووايه خله؟
 بيا شونېري دا توپان ووايه خله؟
 په دې سيمه خو سپرلي راغلي نه و
 داراغلي بيا خزان ووايه خله؟
 دلته نه و څه شينيلي نه څه گلونه
 شيندي اورپروچ ميدان ووايه خله؟
 د بې وزلو پرکوډلو موده وشوه

د بمونن و دى بـ اـ رـ اـ ن و و ا يـ هـ خـ لـ هـ ؟

كـ لـ يـ كـ و ر د يـ خـ ا ل يـ شـ و يـ ، ا ف غـ ا ن ا و سـ يـ
ا و ا ر ه پـ ر ر ب يـ ا بـ ا ن و و ا يـ هـ خـ لـ هـ ؟

و سـ تـ لـ و نـ هـ د جـ ر گـ و شـ و شـ و يـ كـ نـ د يـ كـ نـ د يـ
لـ ا و ا تـ و نـ هـ شـ و لـ و و ر ا ن و و ا يـ هـ خـ لـ هـ ؟

كـ هـ جـ و مـ ا ت و كـ هـ ر و غـ تـ و ن كـ هـ مـ بـ لـ مـ سـ تـ و ن و
پـ ا تـ يـ نـ هـ شـ و لـ و و د ا ن و و ا يـ هـ خـ لـ هـ ؟

غـ ر و نـ هـ غـ ر و نـ هـ پـ ر ا ف غـ ا ن ر ا غـ لـ ل غـ مـ و نـ هـ
د و مـ ر ه غـ م ا و د ا نـ ا تـ و ا ن و و ا يـ هـ خـ لـ هـ ؟

د عـ ر بـ و پـ ر جـ ر مـ و نـ و سـ ز ا و يـ نـ يـ
هـ ر و گـ پـ ر يـ د ا ف غـ ا ن و و ا يـ هـ خـ لـ هـ ؟

د چـ ن گـ پـ ز پـ هـ يـ ا سـ ا ، بـ يـ ا هـ ر خـ ه تـ بـ ا هـ شـ و ل
كـ هـ نـ بـ ا ت و كـ هـ حـ يـ و ا ن و و ا يـ هـ خـ لـ هـ ؟

د ا نـ پـ ر يـ خـ و د پـ ر هـ پـ ر ا خـ ه د ه هـ ر چـ ا تـ هـ
چـ ا چـ يـ تـ ن گـ هـ كـ ر ه پـ ر خـ ا ن و و ا يـ هـ خـ لـ هـ ؟

پـ هـ د پـ ر قـ هـ ر ا و غـ ضـ ب و حـ شـ يـ ا نـ هـ كـ يـ
و ر ا نـ و يـ ا ف غـ ا نـ سـ تـ ا ن و و ا يـ هـ خـ لـ هـ ؟

د غـ يـ پـ يـ بـ نـ يـ د نـ پـ ر يـ پـ ر هـ ر هـ خـ نـ د هـ
غـ و ر خـ ن گـ يـ كـ ر ه ر ا ر مـ ا ن و و ا يـ هـ خـ لـ هـ ؟

د ا " خـ ا پـ يـ " يـ و ا ز يـ نـ هـ د يـ چـ يـ حـ يـ ر ا ن د يـ
پـ هـ حـ يـ ر ت د يـ تـ و ل جـ هـ ا ن و و ا يـ هـ خـ لـ هـ ؟

پردېسه لېونتوب

مینه لکه اور دې چې وي بل په لوی ځنگل پسې
دا پتنګ زرګی مې لېونی شوی او ربل پسې
هله اور بند نه شته، اور دې بل لاهم په شتو د ژوند
هره ځانګه، سته ده د غچ او د بدل پسې
هره خوا به ګرځي په شلېدلیو ګرېوانو کې
نه دي لېونیان په غم د ژوند شلېدل پسې
نه شته په نصیب د لېونیانو د خندا متاع
شمېري لېونیان لاد غم غوتې ول په ول پسې
مینه لېونی ده، لېونیانو سره مینه کړي
چېرته هوبنیاران، چېرته له عقله شوت او شل پسې
نه شي په دوکو او په چلونو خپلوی څوک
مینه بېګانه شي، که څوک چل وکړي په چل پسې
څه به له هوسا ژونده، خبرې لېونی ته کړي
هاغې لېونی خو، پرې یرغل کړي یرغل پسې
دا د لېونی د زړه د مینې لکه انګاره نن
هره خوا لمبې دي راختمې یو په بل پسې
مه وایه عاقله له هغې مبارزې نه څه
نه ورځي یاران نور د هغه رنگه تکل پسې
دا د لېونی د اتن څو نی بیاد چا په ویاړ؟
هره خواته غورځي، که څو دران دي که منګل پسې
دې ژوند کلونه د طبیب په اسره تېر شول
رانغی بنی اغلی، د رنځونو د درمل پسې
اور په اور وېرې، څه پردېسه لېونتوب دی دا؟
تورې تورې څاري د "څاپي" د ژوند اجل پسې

بن، جرمني
15/4/2002

خلوريزي:

پښتون

د پيړۍ او مړيدۍ په تور مکتب کې
بڼه يې زده کړلې ده د پردیو غلامی
په تن لخوا په خپله وړی لا ترڅو
وي به هر کس او ناکس ته سلامی

بن، جرمني
30/4/2002

د ژوندون خبره

څو مړه ده ستره ستاد سترگو د افسون خبره
لاره رسو او شوه په دې چم کې د مجنون خبره
چا چې خورلی ستاد سترگو د غمزو غشه ده
هغه به څه اوري محشر کې د پاڅون خبره
کوډو د سترگو هسې وځپل وگړي چې هم
پر سردار گنبي لا هم بڼه همایون خبره
مینه زمینه ده هر انسان ته د کمال تر پوره
مینې کې شته لاد ژوندون د هر مضمون خبره
مینه تاده کړي د هر چا د ژوند ساړه اړخونه
مینې کې شته د تورو شپو د سبابوون خبره
د بيلتانې خبرې ډېرې مو تر میانې وشوې
بس نورو وکړه د دوه زړونو پیوستون خبره

د مـرگـ نارې مـو يـو پـر بـلـه سـره ووهلـي
راځـه! چـي وکـړو لـه دې وروستـه د ژوندون خبره

څو به په پېښو کې وي پټې د رښتيا و بڼې؟
څو په تيارو کې به د شپو وي د پښتون خبره؟
څو به تراخه د ژوندانه ستونه ترخه کړي زما؟
څو به له غېږې د ليلې وي د بېلتون خبره؟

څو له شمشاده له پاميره مې لاسرنه شي دننگ
مه وايه ماته د سپين غراو د کاوون خبره

په تکفرونو به شي مړه چېرې د پوهې ډيوه؟
چېرې به مړه شي په نړۍ د پوهنتون خبره؟

هاغو تور زړيو کو که وس تل د جرگو و نړاوه
بل خای کې لمانځم به د مينې د آزمون خبره

د بودايي گروهې لاهم د پر پاگودون نه شته دي
په لمر خاتره اورم بنکاک نه د رنگون خبره

هېره له ذهنه به ده پخ يوه افغان نه، نه شي
هاغه تر منځ د اباسين او د جيحون خبره

څومره چې وژنې ددې سيمې له وگړو نه څوک
هومره هم لا پسې کړه شي د سمون خبره

تاد "څاپي" پر زنگانه پرون ويلي وو څه؟
څنگه دې هېره د پرون شوه د زنگون خبره

بن، جرمني

3/7/2002

خلوريزي:

اونبكي

چي د سترگو پربنو موي خخېدلې
هغه اونبكي مې بهرې نل له پوزې

خدايه! زه خويي ساتنه كي ناکام شوم
ملغلرې تر کنجک و بېرته به بوخي

بن، جرمني: 11/8/2002

افغانستان

کلي وران شوي، ولس نه شته، کنډوالي پاتې دي
خمکه ده شاره، بندې وچ، رنگې ويالې پاتې دي

له هسکه اوردې ورېدلې، هرڅه سوي دي ټول
نېنې د ژوند خو، بس ايرې خورې وري پاتې دي

کابل، افغانستان

گور شود ژونديو کور

زړه مې د کابل په لور، سترگې پېښور ته
تن مې له هیلو سره، بیایي دغه لور ته
خیال شو تصور کې ډوب، نه چې خپه راغله
غواړي لېونتوب مې ځان، وغورځوي اور ته
هاغه د جنون سارا، ډکه له غباره شوه
نه چې بیادماغ د چا، وسپارلو شور ته
دوړې په هوا شولې، توره تیاره راغله
برخه د بې وزلۍ ده، کلي ته او کور ته
کور، کلي، بنارونه مو، غرونه ځنگلونه مو
بیا په بې پروا توگه، وغورځېدل اور ته
بنځه له مېړه جدا، زوی جدا له پلاره هم
سپاري به سارا زامن، کله بوري مور ته؟
بیاد زما نې ظالم، ډېر په زور راغلی دی
گور شود ژونديو کور، ژوند ننوت گور ته
ډېرې بې حیایې دي، داد زما نې سترگې
تور وایي و سپینو ته، سپین وایي و تور ته
دغو غلچکو وغواو، وشلول خپلوی مزی
نه کاندرد ناوی څوک لا چې ورور او خور ته
نه شته انساني مینه، وه چې زمونږ وینه کې
اوس د بنمن د سر بنکاري، ورونه لا خپل ورور ته
څه به پښتانه وي دا، څه به یې مېرانه؟

نه کاجي کاته په ځير، خپل د تاريخ غورت ته
پرپردي چي په خپله ځي، داد زماني مجنون
پلي په خپل واک کي دي، نه سپاري ځان سپورت ته
زه مې مينه لمانځمه، ته وايي چي څه وايي؟
نه يم د تهران په لور، نه چيري لاهور ته
داد "څاپي" غاړه خو، کلکه له پوله لاده ده
خوشي به ځان ستړي کړي، نه کړي زور ته

بن، جرمني
29/8/2002

په گوندي توگه

هر څه به د عيش مومي، وي چي په رندي توگه
مري به د توبو زاهد، خوشي په زندي توگه
ستاد توروربل په لور، زړه او سترگي لا چي هم
خيال د تصور سره، ځي په گړندي توگه
دورې را روانې دي، بنسټ کاري د جنون سارا
ډکه بربو کوننه شوه، بيا په بنه توندي توگه
هره شپه شمار سره، تگ د تن په لوري
هسي مې د ساه په څپر، غم دي په گوندي توگه

سپين کاغذ به تور کرمه، وينه مې رگونو کي
اورد ترانو وواخيست، راگدی په هندۍ توگه

رنگ يمه گلپاونه، ستا په شبنمي خاطر
وړم سره الوزم، لمر ته سربسندی توگه

ساتمه په خيال کي چي، لاپه هر مهال کي مې
ستا د نامه هر تکي، بڼه په اړوندي توگه

شمعي ته پتننگ راخي، گل لره بلبلي لا
مالره ستا مينه هم، راغله غړوندي توگه

مه وايه لسه عقله خه، واک د لپونيانو دی
غاره کي خنخیر هسي، ساته په بندي توگه

نوم به د لندن اخلو، خيال به د مسکو ساتو
داسي مود ژوند رموز، شوپه بي خوندي توگه

غواړمه د مينې ژوند، ژوند په مينانو کي
اوسي مې په زړه کي لا، مينه په ژوندي توگه

خوبه ستا په وړاندي هم، داسي په وحشت "خاپي"
اوبسکي د ژړا خاخي، بڼه په بولندي توگه

بن، جرمني

2/9/2002

ناپوهي

درد او غم چي وي د ژوند د ونډې سره
خوښي څه غواړي لکه داسې ونډې سره؟

د زمري لکه خولې مړې لاس ته راوړل دي
پنځې دلی دغه ژوند دی جگړه وره

د ښکاري د دام دلومې بس ستايل دي
گټه نه شته نور لکه تايمز لکه آبزوره

تن او خپته ده موخه د سر ساتنې
نور څه مه پوښته لکه خپله مه اجره

که په پوهېږي لکه کرکې ښه ددې سيمې
ساده مه بولنه بری پرې بهاده!

دغه دود دی منل شوی په هر ځای کې
قربانې زړ لکه یو او یو لکه زره

د ازښت په نوم نوښت دی دنیا و منو
پام د لاس تلنه دې نه شي مروه

په بونو چې دې رنگ په رنگ بمبارد کېږي
اوس څه غواړي لکه دې ملک کنه کېږه؟

چې وربشې خوړي وري به ښه درانه وړې
بې لکه دې نه راته نه یې په کار خره!

پوهه هر کله ده غوره خدایه! ورک کېږي
ناپوهي بده بلنه موله تېره

څو بېه غشي د تورونو په ماوري؟
څو بېه يم د غم لیندی ته برابره؟

څو ببه لاپسي پسر د بل هېواد يېم؟
څو ببه هرې خوا ته گورمه او تره؟

څو ببه يمه بې پروا له نېو او بدو؟
څو ببه خورمه گوزارونه سر پرېه سره؟

ددې غم چاره به هله "څاپي" وشي
په پښتو سره چې شي نېه مته وره!

چې توفيق د اتفاق وي څه غم نه شته
لاندې باندي، بڼه پورته، کوز او بره

بن، جرمني
3/10/2002

څلوريزې:

چې وارزما شو

چا اړولې پسر سر جامونه
چاته دي اي بڼې ډک ډک خونه
چې وارزما شو، له بده مرغه
طالب رامينات کړل، ټول بوتلونه

هجرت

دېر ده گرانسه، د هجرت د پردې سى شپه
لا هم ترخه ده، د بېلتون د بې وسى شپه
خدايه! رامسه وړې، پر هېچا باندي
ديدارد مينى، د مايوسى شپه

بن، جرمني

خپره

بنكليو كې بلكلا شوه په خالا چې نن
غم هم په خپو شوه هره خوا چې نن
وبه خوري خپره د چوپتيا پر مخ
بنكلي د بلكلا ده، په خندا چې نن

هگونځونه

ستاد وچولي پر هگونځونو او توكېرې
زما د پوهې د كميس هره ترانگه
خه به خيروي د هغه سړي په كور كې
چې يې نه وي د بېگنو كوم ه وړانگه

بن، جرمني

17/1/2003

دعا!

دا پساتې ژوند وایم آرام کسې دې شه
تل د خوښۍ څښاک په جام کسې دې شه

په تن روغتیا په ژوند نېکمرغه شه
بری لاهم په هر اقدام کسې دې شه

د زغره والو موشینګنو شه دک
د دښمن هر لښکر په دام کسې دې شه

د نیا و منی د بڼه اغېز مهال کسې
دل ورو غرو غرخان په رام کسې دې شه

د ناکامیو ناهیلیو شه پې
بدل په بڼو هیلو د کام کسې دې شه

د توری شپې چې کوم د پای تکی دی
د سبا وون ستوری په بام کسې دې شه

هغه چې ته ورته ژغورنه وایې
دهر ژوندي واک په انعام کسې دې شه

د نړیوالو د کاروان سره سم
د ازموڼو کور کلی په پام کسې دې شه

سوله او روغه، رغونه موییا
د لاس په کار، دخولې کلام کسې دې شه

که د سیالانو سره سیال شولې ته
بڼه شایسی په تنګ او نام کسې دې شه

چې په سلام شالوم درنبت دې وموند
غواړم درنډاوی هم رام رام کسې دې شه

چې د پښتون ولس یو والی غواړي
بڼه برکت په هر پیغام کې دې شه
سړی هغه دی چې یې خلک ومني
منبت د خلکو پوه دوام کې دې شه
د جگړه مارو ظالمانو پر ځای
عدل او انصاف قایم په قام کې دې شه
د مبارز "څاپي" د عا د ده ربڼه
بڼه اغېزه په هر کلام کې دې شه
بن، جرمني
1/11/2002

نه لمانځمه

لاړلې زړه نه زما، نور به دې نه لمانځمه
هېره کړه مینه مې تا، نور به دې نه لمانځمه
لاړلې او هېره دې شه، مینه سپېڅلې زما
وه چې د بڼکلا و بڼکلا، نور به دې نه لمانځمه
خیال کې دې چې نه راځمه، خیال ته به مې نه راځي
دا مې ده د ژوند مدعا، نور به دې نه لمانځمه
زړه دې راته ژوبل کړلو، اوسومه په اورد کرکې
مه راځه مې مخې ته بیا، نور به دې نه لمانځمه
تاخو په خوځلې له ما، خپل مخ اړولی و

واو بنستی دا خئل له ما، نور به دې نه لمانخمه
ما گنل خوشې به سره، خوا په خوا کې ووسو
لارې لکه گورد په هوا، نور به دې نه لمانخمه
خومره چې مې وس تایلې، خومره چې مې ول مانخلې
هومره دې کرم سپک دهر چا، نور به دې نه لمانخمه
یو عمر دوس تې وه سره، یو عمر د ژوند خبرې
کرله دې ټول ته شا، نور به دې نه لمانخمه
ستاد در نبت هسک له لوري، مخه دان د نومې هم
واو بنسته دا خئل بله خوا، نور به دې نه لمانخمه
اوس که په زرگونو خلې، کوډې په کوډې گروباندي
وکوې هر رنگ پر ما، نور به دې نه لمانخمه
شې که د هیلو انگازه، یا که د ژغورنې اسره
لا که شې په خپر د بودا، نور به دې نه لمانخمه
هوډ د پښتونوالي نه مې، جوړ شو د تنگونو سونگر
نه ماتېري هېڅکله دا، نور به دې نه لمانخمه
میننه در بنستینو سره، کار در بنستینوالو دی
تاو کره دو که په رښتیا، نور به دې نه لمانخمه
چول د بربوکی ووتنه دې، پرې بنودلم زه "خاپی"
زه او دغه وچه بییدا، نور به دې نه لمانخمه

بن، جرمني
9/10/2003

د زمانې از مېښت

سترگو مې کې که هر کله له هره چا ژپلي دي
خولې کې مې کې که هر کله هم کلک سوکان خورلي دي

ماد زمانې هر رنگ سيليو مخې کې دې دی
ماتنه غليمانو هم منگولې تل مروړلې دي

زه يم چې هر کله د ظالم پر ضد ولاړ يم
زه يم چې هر کله توپانونه ودرېدلې دي

ماد خپلې سيمې سمندر په توپانونو کې
دېرېرېرېرې هم لکه د نوح په خپر ژغورلي دي

ماله تيند کونو غورځنگونو بڼه زده کړي دي
زه يم چې له هره چا مې لوبې تل گتلي دي

ماد وچو غرونو وچ ډاگونو ژوند منلی دی
زه يم چې بچيان مې سربښندنو ته روزلي دي

چاراته د دين چاد مذهب خبرې وکړلې
چاراته له پلاره له نیکونو هم ويلې دي

خوک راته اريښن څوک ديهودو اولاد وايي
دېر وپه هر ځای کې له پښتنو نه مې ستايلي دي

دېرېرېرېرېرېرې ترانې د بېرم سندرې لا
هر کله هر ځای کې او هر چا هم اورېدلي دي

کله هم د ژوند په تورو شپو او بدو ورځو کې
دېر د غم ديوان مې زولنو کې هم ترلي دي

ماباندې لاهر کله هر چا هم بهانو سره

سـتر سـتر تو غـنـدي د مرگـاني ډـر ورو لـي دي

زه يـم لا ژونـدي د تـاريخ هـر يـو پـراوونـو کـي
ماتـه د بـنـمـانو پـه درنـياوي هـم کـتـلـي دي

ډـر د بـري لـيـاري لا د ژونـد پـه کـرلـچونـو کـي
ماتـه د پـنـتو پـنـتو نـولي قـانون بـنـودلـي دي

ما پـه د غـي لـيـاري کـي تـر او سـه د بـري سـره
ډـر بـنـه از مـبـنـتونه د تـاريخ پـر مـخ لـيـکـلـي دي

کـله مـي خـنـدلي پـه شـپـو د ژونـد خو بـنيو کـي
کـله مـي د غـم پـه هـر گـري کـي هـم ژړـلـي دي

مـه و اـيه جـانـانه! چـي گـر بـوان دې و لـي خـيـرې دې؟
ما خـو گـر بـوانونـه سـتا پـه مـينه کـي خـيـر لـي دي

مـه و اـيه چـي و لـي پـنـي بـلـي او سـپـره گـر خـي؟
دا مـي سـتا پـه مـينه کـي لـه خـپـرمـي هـم مـنـلـي دي

مـه و اـيه چـي خـنـگـه هـم نـالو سـتي پـاتي شـوي يـي؟
دې سـتم هـر کـله و لـسـونه ډـر خـپـلـي دي

مـه و اـيه پـه تـبـنـته پـر تـا ټولـه نـري ډـکـه شـوه؟
د غـسـي حـالا تو و لـسـونه تـل پـاشـلـي دي

مـه و اـيه غـلـيم خـو پـر تـا لـو بـي رنـگ پـه رنـگ و کـرې؟
دا سـي پـنـي ډـر پـري پـر مـا هـر کـله را غـلـي دي

زه د زـمـاني پـه از مـبـنـتونو کـي لا پـر و تـي مـه
ماتـه د "خـاپـي" تـرانـو هـر خـه هـم سـپـار لـي دي

بن، جرمني

20/10/2003

افقي او عمودي خلوريزه:

ژباړه

د ژوند	په غم	بیم سرگردان
په درد	اخته يم	سر په بیابان
په چیغو	ژاړم	خوار او حیران
ژاړم	اوتریم	خیرې گربوان

بن، جرمني
20/10/2003

دلمرڅرک

سپوږمۍ خاندي ستوري ناڅي
د تور تم شپې بو پر غاړو
چې د شپو جـ نـ اـ زې درو مـ ي
دلمرڅرک سر پر پـ هـ ولاړو

په رنگونو د لمرو وړانگو	د نړۍ شونډې انګېرې
هره ورځ هره شېبه ژوند	په رنگونو کې نڅېرې

د پنځ نښې ښکلې مسکا ته	فلسفې په سوچ کې تللی
د رازونو په څېر لـو	د ماغونه ستړي شوي

بیا به وړانګې راخوړې شي	د ښکلا له پراخه هسکه
بیا به گل په خندا شنه کړي	د سحر د ګرېوان وښکه

بیا به ژوند پر سیمه راشي	شینلې به وټوکېږي
وږمه ییز به چاپېریال شي	گل غوټۍ به وڅنډېږي

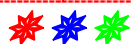
د لمرو وړځو په کاروان کې	بدرګه به زېری راشي
نېکمرغۍ د ژوند اسرې ته	ورین تندي به د هر چا شي

بیا به سوله روغه راشي	زمونږ پر سیمه پر هېواد
بیا به ورونو غونډې یو ځای	پر ټاټوبي شو آباد

ددې زېږې د راوړونکي	ستا مینه به کوو تل
د رودونه به پرې وایو	لماڅخه به کوو تل

بن جرمني
1/11/2003

راشه چي پخلا شو

خوبه د سيلي کري زماد ژوند متاع پر باد باد
خاوره به مې شندي هرې خواته له بنياد باد

زه لوهگي لوهگي ستا په مجمرد سپېلني په خپر
ته لکيا پوکي کوي د ظلم او د بېداد باد

زه د خپلې سيمي د تاريخ د سرد تاج ويار
زه به دعاگانو د هر چا کي يم هم ياد باد

تا که د خجلي غوندي سپک کړمه عجب نه دي
الوخي همکي نه هواته هم پولاد باد

ماله مرورو شونډو ستا نه پرزو کري وه
گوندي د گلونو په وړموبه مې کري بناد باد

کله نه چې لکي ستا له مهره له غصه هم
چېرته ودانې چاته پرېنښوده آباد باد

نه واي که وړمې د نارنج گل او د نرگس په کي
ووبه سوخوونکي همېشه جلال آباد باد
ما په ژوندانه کي ټول امرونه ستا منلي دي
مه وايه چې نه راخي له تاد اعتماد باد

ما مې خپلې وينې درودونو سېلابونه کړل
تاته په وړيا کي شو ترلاس پښتون آباد باد

گورو به چې شه کوي لولي د زماني دلته
واچاوه په غاړه ورته هارد انقياد باد

مه گنه خیر خوا د زماني دنيا ومنئ په دود
خوک چې په دماغ کي خپل لري د استبداد باد

بندي كره د بلوسې د سيلي خپې دې بندي كره
پرېرېده چې يوازې پر ما ولگي آزاد باد
وخاته پر لور ودرې لوي خدای د ارادو سره
خپور به هرې خوا ته شي د مينې د زوزاد باد
راشه چې پخلا شو د دې ژوند شپې را ندي دي
نه كړي كومه گټه پس له مرگه د فرياد باد
بنده ده پخلاينه د دوه زړونو مورو تـلـل
داسې په فطرت كې د "خپي" ده د نژاد باد

بن، جرمني
11/11/2003

د سياست لوبغاړي

سرمې مات شو ستا په كاهو، خون يې توي لار
ورسره مې افغانې بنايسته خوي لار
بياله هرې كورنۍ نه، ستاله بدو
لوڅ لغره كه ماشوم و، او كه لوي لار
پچه وخته په نوم، د بې وزلانـو
موراو پلار په ژړا پاتې، ورنه زوي لار
مينې زړه كې د خدای مينه لټوله
خيال له وېرې نه، بهر په جستجو لار

په حیرت د زماني لسه بدو چارو
په ناخاپه مې لسه سره هر یو موی لار
د دې چارې به چاره لسه چانه غواړم؟
هر یو غړی مې د کور چې په هر سوی لار
لادنه کور ته نه و ننوتی
د عمر و نو مسافر مې بیالسه سوی لار
چا چې چور او چپاول او وژلې وکړې
د ولس واک بیا په لاس کې دهغوی لار
د زرگونو انسانانو مې قاتل هم
وایه بیا هغه کابل ته په کوم روی لار؟
د وحشت د خاوندانو چې واراغی
شرافت د توپکیانو په ولجوی لار
د ملگرو ملتونو خو توشش نوم دی
په ریښتیا کې هر اسستازی هم د دوی لار
که د کینو و که د بنی و، چې خو بڼمن و
له هېواده مو په شور او په های هوی لار
ستاد عطف و له دکانه، زمایه چم کې
په بدل د بدل د وږم گنده سوی لار
په ناحق به به وي غورځي د طنین
له انگرېزه که دې خوا ته کوم یو گوی لار
عاقبت به ارتا و بڼی و گڼنگ ته
خوک چې دلته د دښمن په تگ او پوی لار
"خاپیه" ستاسو د سیاست دغه لوبغاړي
د ماشوم غوندې هر یو په پته اتوی لار

بن، جرمني

17/12/2003

ژوند

ژوند هرگوره یوه ساه ده دغه ساه د ژوند نخاده
خو نڅېرې هومره پایې په دې شان د ژوند بقاده
نور څه نه مومې په تن کې یا ژراده یا خنده ده
په دې دواړو کې به اوسي که تیاره ده که رناده
که خوښې ده او که غم دی څه تقدیر دی که قضا ده
نور څه نشته په دامنځ کې یا ثواب دی یا گناه ده
خپلو کړنو نه به وینې که جزا ده که سزا ده
له رنگونو نه ده جوړه که دا ځمکه که فضا ده
بس د پل د پاسه پل دی که دا خاوره که هواده
پاتې کېږي به و بل ته که زماده که دتاده
څه چې وایې هغه اوري که دروغ دي که رښتیا ده
دغه ژوند کله هېنداره مخا مخ او شاپه شاده
په هېندارې کې مخ گوري چې چټله که صفاده
په دې دوو کې واکمن یې که روا که ناروا ده
د ژوند پای سره به مخ شي که دانن دی که سباده
له "څاپي" نه که یې اوري بس یوه د خولې دعاده
ښه کوه چې ښه ښکاره شي په ښېگڼه کې ښکلا ده
یارانه کې تل پېښېږي که وفاده که جفاده

نور دې خوښه چې څه غواړې

د ژوند مخه درته واده

بن، جرمني 25/12/2003

از مېښت

يو ښه از مېښت و د مهال خو په لاسونو د بل
ډېرې څېرې شولې رسوا چې وي په دروغو پټې
هاغه د مينې د خدمت د صداقت مدعيان
په حقيقت کې د خيانت او دښمنۍ وي سټې

بن، جرمني 25/5/2004

خيال او اميد

چې نه رسې انسان ورتنه، هغه دي دا دوه څيزه
د خيال د ورشو وځنډې او سراب د اميدونو
دا ژوند خو د هر ژوي دى هر ځاى هره شېبه کې
روان په دغو ليارو او په داسې بهيرونو

بن، جرمني 2/6/2004

ترانه

داموده ځمکه، دامواسمان دی
دامونو نړۍ ده، دامووجهان دی
دا پر مونږ گران، افغانستان دی

دلته اوسه اوسو، دلته وسه وسو
دلته پرمینه، دلته هوسه هوسو
دلته موه غم دی، دلته بنساده
دلته هر کار ته، دلته هر څه هڅو
دلته به مروهم، داموارمان دی
دامونړۍ ده، دامو جهان دی

دلته موه موروه، دلته موه پلارو
دلته ابادوو، دلته موه کارو
دلته نیکونه، دلته نیاگانه
دلته موه هر څه، دلته اعتبارو
دلته به اوسو، دامو مکان دی
دامونړۍ ده، دامو جهان دی

داموه اوبه ده، داموه واده
دلته موه کوردی، داموه فضا ده
داموده خاوره، داموه بادونه
داموده سیمه، داموه کلا ده
دا ټول تېرمو، دلته ودان دی
دامونړۍ ده، دامو جهان دی

داموه کیږدی ده، داموه اورونه
دا ورشوه گانې، دا ځنگلونه
داموه څه څای دی، دا وړي ژمي

دامو دي دښتې، دامو دي غرونه
دامو دي واورې، دامو باران دی
دامو نړۍ ده، دامو جهان دی

دامو دی لمر، دامو سوسپورمې ده
دامو دي ستوري، دامو بلی ده
دامو وانگرې دی، لسه پرووډکه
دامو مېنه، دامو گلې ده
دلته مېشته یو، دامو ایمان دی
دامو نړۍ ده، دامو جهان دی

داهه دیره ده، دامو وسه تل دی
دامو حجه ره ده، دامو هوتی دی
دامو مشران دي، دامو کشران دي
دلته هر کار مو، پسه مینه مل دی
د ژوندانه مو، تاریخ روښان دی
دامو نړۍ ده، دامو جهان دی

دامو نغری دی، لسه اوره ډکه
دامو دی خلې، بڼه اسمان خکه
دامو جومات دی، دکلی مینځ کې
دامو لمونځونه، لسه عیبه سپکه

دامبارز "خاپی" ورته روان دی
دامو نړۍ ده، دامو جهان دی
دامو نړۍ گران، افغانستان دی

اغزن خوبونه

بېگه مې شپه وه پراغزنو، لېونو خوبونو
يېم تر سهاره کړولې، د غربت غمونو

چې به مې خوب راغی د سترگو د بڼو څوکو ته
لکه گربت به هه او کړم، د غرور موجدونو

د خيال څپو کې به تر لورونو ناپيدا سيمو ته
ورالوتمه پرننگينو، زرزي وزرونو

کله به هم لکه گولي شومه بڼه رالاندې
که مې کتل وم په لگيا، پر چوندخي تپونو

د اندېښنو سره يو ځای به د خيالونو څپو
هم به په دښتو کې کړم پلي، هم پر لورونو غرونو

شپه ادم، شپه ملک، شپه ابلېس به شومه
د ناستي ځای به مې لمبه کړ، په دا درې خوبونو

کله گيدې، کله لپوه، کله زمري به ومه
کله د سپي غوندې هر څوک به مې داړل داړونو

کله باچا، کله گدا، کله مریي به شومه
کله اسير، کلک په ځنځير، رنگ په هر رنگ تورونو

کله حاکم، کله محکوم، کله د دواړو تر منځ
هسې هر چا به يادولم په هر رنگ نومونو

کله قاتل، کله مقتول، کله وارث د دواړو
کله قاضي به وم عادل، سر په فتوی حکمونو

کله به هم د خپل وطن په هوا والو تمه
وم به هوا کې په هر رنگه غورځنګي چورتونو

چې به پر سرد خپلو وړانو کلیو ورسېدم
شوم به په یاد کې د هجرت د پېښور کمپونو

کله به موړوم د جهاد پر بسپنیزو پیسو
کله به وږی وم اخته، په درد او غم رنځونو

کله به خوښ وم له مشرانو د جهاده خو بیا
زړه به مې تور شوه د سیاست له تور مخیز کارونو

کله به وم لکه د بوش او د شارون جگړه مار
غره پر شوبلو، توغندیو، اتومي بمونو

ټولې نړۍ ته به مې ورکړل چې لجنونه هر رنگ
د ژوبلې، وژلې، دورانې، درنګ په رنگ گامونو

کله به ځان مې اسامه غوندي نامتو لیدلو
په پټاپټو، یرغلیزو، توپانې سونو چوونو

کله به وم زده مسکود کمرملن مانې کې
که مې کتل وم به په خپلو کنډوالو کورونو

کله به هم د واشنگتن سپینه مانې کې ومه
گرده نړۍ به مې د باولاندې نیول امرانو

په سپینه خوله په چینګو دارو د گیدرو غوندي
وم به په منډه هره خوا ته په هر رنگ چلونو

لکه ابلیس به وم غره پر دښمنۍ دانسان
په نړۍ واله جاسوسی او انگرېزي چمونو

په دغو هسې رنگارنگه مېر خو بجن خوبونو

له درد او غم، له رنځه ډک واندې بنو خيالونو
شپه مې سبا شوله د لمر په تمه پاڅېدمه
لمر را ونه خاته هر گوره په دې زمونږ بامونو
ورغ په تيارو کې شوله تېره، بيا د شپې له لوري
دا دی روان يم په سر سترېو د وحشت گامونو
ده وپروونکې زماد خوب د ويستياوونې
چاته وبنایمه مخ پټ د وپېرې ډک رازونو
هغه هونښ ياردی چې د خپل دورورپروينو باندي
توره تېره کړې هر څه خپل کړي، د پيسو مالونو
د منښتونو د رتبو په هوس ورووژني
بمونه واچوي هر رنگ پر هر کلي، بنارونو

دا مبارز "خاپی" له چاځني پوښتنه وکړي
چې په هېواد کې لمبې خپږي د جگړو اورونو

بن، جرمني: 22/6/2004

کبار

چې مونيټ شوه د يو بل په لوري شاپ
هره خوا شوه د کرځمکه لکه کار

ننگيالي مود و وطن سر په کفن شول
زمانې کړود بې ننگو خلکو پاپ

مساپر مود عمر ونه و انتظار
په کوم لياره چې راغلي وو هم لار

د وفا غونډه مې هېڅ نه ده ليدلې
د وعده غونډه و جوړد بېر و بار

په وعده کې به وفا و برېښي کله؟
ددې غونډې که څوک ناست دی که ولاړ

په عمل کې چې څوک نه شي بنکارولی
دغه تکړی د وفادای ولی کې کراړ؟

هر وگړی د خپل چم چې چېرته وي ننم
په زرگونو دې غمونو کې لټار

يو لښکر د بيلتان نه د غم راغلی
مخامخ دی د مين پر کور يې بار

کوم اميد مې چې لاره د ژوند له وېرې
د دښمن د ستر آفت په اور کې لار

هره تيره هر کمر کې ددې غرونو
زمانې ده نه ښه پرېښې د هر تار

د ظالم لـــــــه زور او ظلمـــــــه او ناتـــــــاره
هـــــــر وگـــــــړی د افغان شـــــــو لکـــــــه ســـــــار

د "څاپي" د ژوند متاع يې تارپه تار کړه
لاهم پلوري پـــــــه هـــــــر چـــــــا لکـــــــه کـــــــار

بن، جرمني: 10/8/2004

څلورمه برخه

متفدقه ليکونه

پرانستی لیک:

بن، جرمني د 2001 کال د سپتمبر میاشت

بناغلی جمهور ریس بوش

کله چې په افغانستان کې طالبان په واک کې راغلل، داسې وانگپرل شوه، چې CIA او ISI د هغوی ملاتړي دي.

د افغانستان ډېرکي ولس "پښتنو" ددغې انګېرنې په مخ وپتېبله، چې د طالبانو ملاتړ وکړي، په دې کار کې دوه دلیلونه موجود وو:

1- د امریکې د ولس سره ښه دوستي او نېکه ورورګلوي.

2- د طالبانو سره جګړه به د ISI سره جګړه وي. د ISI سره جګړه به د CIA سره جګړه وي او د CIA سره جګړه به د امریکې د متحده ایالاتو د ولس سره جګړه وي.

نوله دې امله افغان ولس د طالبانو په ملاتړ ودرېد او په دې لپاره کې یې په سلګونو زره انساني قرباني هم ورکړه.

خو زموږ د ولس دغه د دوستۍ او ورورګلوي ښه نیت او عالي انساني احساسات دادی تاسو بناغلی بوش د سپتمبر د یوولسمې نېټې د خواشینونکې پېښې له امله، چې زموږ هر افغان هم پرې زښت زیات خواشینی شوی دی، په دښمنۍ واړوله او په خپل ستر پوځي ځواک مو افغانستان او افغان ولس د بمباریو او تباهیو تر تهدید لاندې ونيولو. هغه هم د اسامه بن لادن په بهانه.

زموږ هیله داده چې: که چېرې په رښتیا سره تاسې بناغلی بوش غواړئ، چې عدالت تامین او تطبیق شي، لومړی باید خپل د زني لاندې د CIA هغه کسان، چې په دې تېرو درې لسيزو کې یې په افغانستان کې د خپلو غلطو پلانونو او پروژو په پلي کولو سره د افغان ولس په نزد گناهګاره دي محاکمه او په سزا ورسوي. په دوهم پړاو کې د پاکستان ISI او ورپسې بیا د طالبانو غورځونه ومني.

د ستا CIA او د پاکستان ISI جمع د روسانو KGB هر یوه په خپل وار زموږ هېواد او ولس سره دښمني کړې ده. KGB د خپلو شوروي پوځونو جمع افغاني کمونستانو زموږ په هېواد یرغل وکړ. موږ یې ووژلو، ورټلو او زموږ هېواد یې د لس کلنې جګړې په ترڅ کې ړنگ او د خاورو سره خاورې کړ.

CIA او ISI زموږ په هېواد د مجاهدینو په نامه یوه کوچنۍ سکتاریستي ډله واکمنه کړله، د کورنۍ جګړې اوریې بل کړ، د هېواد اقتصادي، فرهنگي او ټولنیز بنسټونه یې ونړول. پر کنډوالو یې بیا طالبان راوستل. د طالبانو د ډلې په واکمنولو سره زموږ پر هېواد او پر ولس د سکتاریستي ډلې توره وژونکې او وړانونکې خپه لرې وغورځول شوه. یو څه امنیت، یو څه هیلې او یو څه رڼایي وځلېده؛ خو په خواشینۍ سره دغه ټولې هیلې د اسلام په نامه، د عربو فرهنگي یلغار په توره پرده کې ونښتلې او په اور کې وسوځولې شوې.

CIA او ISI په خپلو صادرو کړیو مجاهدینو او طالبانو سره نه یوازې، چې زموږ اقتصادي، کلتوري او ټولنیزه بنسټونه ونړول، چې زموږ د ټولنې ډېر کلک فرهنگي بنسټ (پښتونولي) ته یې هم

مرگونی گوزار و رکړي.

د CIA او ISI ددغو ظلمونو د پاسه اوس تاسو ښاغلی بوش هم غواړئ په خپلو بمونو او راکتونو زموږ د ولس د مېلمه پالنې ادا او کلچر نابود کړئ.

که اسامه تروریست وي هغه؛ خو عرب دی نه افغان. که اسامه تروریست شوی وي، هغه به د عربو د داعیې له مخې وي، نه د افغاني داعیې پر بنسټ کوم، چې نوموړي د CIA او ISI له خوا د طالبانو د زېږېدو نه لا ډېره موده دمخه په افغانستان کې زموږ د ولس پر ولیو سپور کړل شوی و.

خدای (ج) مه کړه که تاسې هم پر افغانستان نظامي حمله وکړئ او افغانان ووژنئ په دې صورت کې به د افغان ولس په نزد تاسې ښاغلی بوش، برېښیو، ISI, CIA, KGB مجاهدین، طالبان او بن لادن به په یوه قطار کې راشئ او د افغان ولس د قاتلانو په حیث به تاریخ ته وپېژندل شئ.

له دې کبله ددې لیک په وسیله له تاسو ښاغلي بوش نه غواړو، چې د افغانستان او افغان ولس د تباهی په گناه کې تر هغه مهاله پورې، چې د CIA او ISI گناهگاره واکمنان نه وي محاکمه او مجازات کړي، پر افغانستان باندې خپل بمونه مه غورزوئ. که چېرې تاسو د گناهگارو وگړو د مجازات څخه دمخه پر افغانستان بمونه وغورځول، افغان ولس به پر تاسو ښاغلي بوش او د CIA د گناهگارو وگړو پر ضد د ستاسو د هېواد په عالي محکمه کې دعوی وړاندې او تاسو به محاکمې ته کش کړي.

د اسامه بن لادن د لانجې د حل لپاره زموږ مشوره تاسو ته داده، چې د امریکې د ولس د درې ادیانو یعنی یهودي، مسیحي او مسلمانو ټولنو دیني درې کسيزه هیئت دې د طالبانو سره د بن لادن لانجه د خبرو له لارې حل کړي. موږ دغه د حل لپاره ځکه غوره گڼو، چې طالبان ځانونه دیني ډله گڼي، چې د دیني ډلې په ژبه او منطق دیني ډله پوهېږي، نه سیاسي ډلې ټپلې.

په دغه لپاره کې ستاسو پاملرنه ژر تر ژره را اړول غواړو، خو د یو بل ستر مصیبت له مخه مخنیوی وشي.

په خورا درناوي

خان مبارز "خاپی".

د قبایلي مېرمنو د خير نېکښو ټولني مشري درني خور ډاکټر بېگم جان!

سلام او نبي چاري!

ماته د پوست له ليارې د نوي ژوند خپروني دوي گڼې راوړسېدلې، ومې لوستلې او ستاسو هلې ځلې مې د قبایلي مېرمنو د چارو په هکله د ستايلو وړ وميندلې. ريښتيا، چې قبایلو ته او بيا قبایلي مېرمنو د ژوند هر اړخيزو چارو ته تر اوسه پوي هېچا پاملرنه نه ده کړې. زما هيله داده:

لکه څرنگه، چې ستاسو د خپروني له اهدافو څخه ښکاري په هماغه توگه په دې لياره کې به لا پسي اغېزمن گامونه پورته شي. په دې هکله لکه څنگه، چې تاسو هم انگېرلې ده د پښتني سيمي او بالخاصه د قبایلو د مشرانو، روحانيو، سياسي گوندونو، فرهنگي کړيو، پوهانو او هنرمندانو هر اړخيز ملاتړ تر لاسه کول د وخت يو کلک لومړنی ضرورت دی. له لويه خدايه ښاغلي گورنر صاحب سيد افتخار حسين شاه، تاسې خور او ستاسې د ټولني اغېزمنو ملگريو هر يو: ډاکټر شېر زمان "طایزي"، شېر شاه "ترخوی" ډاکټر زلمی "شهريار" او نورو ته د لا پسي اغېزمنو گامونو د پورته کولو توفيق غواړم.

په پای کې دغه ټکي هم يادوم، چې: که چېرې په خپرنيزو چارو کې د پښتو واحد ليک دود مراعت شي او همدارنگه د انگليسي نومونو د ليکلو سره جوخت د پښتو نومونه هم وليکل شي، ډېره به ښه وي، لکه هسپتال سره "روغتون"، يونيورستي سره "پوهنتون" او داسې نور.

روغ، هوسا، بسيا، نېکمرغه او بريالي اوسئ.

ستاسو ورور

مبارز "څاپی" بن، جرمني 10/8/2002

د بناغلي عطا محمد "شپرزي" د سترگو ليدلي حالاتو پر کتاب خو خبرې

د 1357 هجري لمريز کال د غويي "شور" په پېښه کې، چې کين لاسو په قهر آمېزه توگه په افغانستان کې واک تر لاسه کړ. زه په لغمان کې بندي شوم، کله، چې له بنده ووتم، بغلان ته لاړم، په بغلان کې زما د پخوانيو دوستانو له ډلې نه يو کين لاسی د ولايت د مستوفي په توگه ټاکل شوی و هغه، چې زما له راتگ څخه خبر شو، زه يې مېلمه کړلم، کور ته يې ورغلم، په کور کې يې د مور او پلار نه سربېره خويندې او وروڼه هم ورسره وو. د خبرو اترو په ترڅ کې يې له ما نه وپوښتل، چې بهر ولس زموږ په هکله څه وايي؟ ما ورته وويل: د خلکو تر منځ گنگوسي دي، چې روسان به ډېر ژر پر افغانستان راوډانگي، خلقيان به وټکوي او پرچميان به د واک پر گدی کښېښوي، لکه څرنگه، چې په بخارا کې پېښه شوه، په هماغه توگه به روسان پر افغانستان هم واکمن شي.

هغه راته يې له کومه ټاله وويل، چې: دا د دښمنانو له خوا دښمنانه پروپاگنډه ده.

د هغې شپې له مېلمستيا نه دا درويشت کاله تېر شوي دي، هغه مستوفي هم نور ژوندی نه دی؛ خو څه، چې د 1357 کال نه را په دېخوا پېښو سره په سرو ښودله او څه، چې گران لوستونکي د درانه بناغلي عطا محمد خان "شپرزي" د سترگو ليدلو حالاتو په دې ليکلې شوې ټولگې کې لولئ، زما د هغې شپې هغې کټ مټ رښتيا والی ښيي، چې هماغسې په افغانستان کې په پرله پسې توگه را پېښې شوي. بدمرغي په دې کې ده، چې زموږ ولس تل د خطر زنگ د خطر د پېښېدو نه مخکې وهلی دی؛ خو پر ولس واکمني ډلې خپل غوږونه کاڼه اچولي، يا دا، چې پرې هېڅ نه دي پوهېدلي.

په هر حال ما، چې خپل ښی او کين لاس پېژندلی، په گران هېواد افغانستان کې راته د تاريخ ډېره توره څېره د شاشجاع څېره ښکاره شوې وه؛ خو د دې ټولگې د محتوياتو په منځ او همدارنگه په کال 1371 هجري لمريز کې، چې پر افغانستان کوم مصيبت واکمن شو، او بيا د افغانستان دا ننني حالات، چې د امريکايانو او د هغوی د متحدينو ځواکونو په ډاگه کړي ښکاروي، چې:

اوس به خاندي شاه شجاع
پر بېرک او ظاهر شاه

يعنې شاه شجاع به پر بېرک کارمل خاندي او وايي به، چې: که زه د انگرېزانو د پوځونو په زور پر افغانستان باچا شوم، خپل عمل مې خيانت وگاڼه او ځان مې خپل ولس ته وسپاره؛ خو ته، چې د روسانو پر ټانکونو سور افغانستان ته راغلي او واکمن شوي، خپل دغه خاينانه عمل ته دې د ژوند تر وروستۍ سلگۍ پورې انقلاب ووايه څو، چې د روسانو په لمنه کې دې د کمونستانو ستر مشر "لېښن" ته ساه وبخښله.

همدارنگه شاه شجاع به پر ظاهر شاه هم خاندي، او وايي به، چې: که زه د انگرېزانو د پوځونو سره

راغلم، د باچا په مرتبه کې وم. مگر ته، چې د امریکایانو او د هغوی د متحدینو په زور اغلی یې "د بابای شورای نظار" په درجه کې شوي؛ نو په دې توگه زه تر تا ډېر سپین یمه. یعنې ما د انگرېزانو په زور پاچاهي گټلې وه؛ خو تا د امریکایانو په زور د "بابای شورای نظار" درجه وگټله.

د پای تکی:

د افغانستان د معاصر تاریخ د لیکلو په چارو کې په دې اند، چې: د یوه هېواد د سیاسي پېښو په هکله په ریښتینه توگه مورخین دي، چې قضاوت کولی شي. ښایي د افغانستان ریښتینو مورخینو ته د ښاغلي شېرزي صاحب دغه د سترگو لیدلي حالاتو لیکل شوي ټولگه به یوه باوري سرگڼه وگڼله شي.

په درنښت

مبارز "خاپی" بن، جرمني.

14/11/2002

بلن لیک

ګرانه او عزتمنده!

السلام عليكم ورحمآ الله وبركاته!

د ډيورنډ کرنسې د جنوبي آسيا او په خصوصي ډول د پښتون/افغان قوم په تاريخ، کلتور او اقتصادي سيمه ييزه ډول باندې ډېر ژور اثر غورځولی دی. او اوس هم پښتون/افغان قام ددغې کرنسې د منفي اثراتو تر مخه په څلورو ټکرو تقسيم پروت دی. د ډېر افسوس خبره داده، چې پښتون/افغان قوم ترننه پورې ددغو منفي اثراتو جوت احساس نه لري.

موږ هم ددغه احساس د را ژوندي کولو لپاره د اکتوبر 15 او 16 په پېښور پرېس کلب کې دوه ورځنۍ کانفرنس رابللی دی. تاسو ته په دې کانفرنس کې د شرکت او خپلې رايې د اظهار دعوت درکوو. هيله ده، چې د قومي ارزښت په دې مسئلې باندې به موږ ته د تعاون لاس راکړئ او خپل ګډون به يقيني کړئ.

ستاسو د ځواب په طمع

محمد افضل خان

مرکزي صدر، پښتونخوا قومي پارټۍ

درشخېله، کال: 2003

فون نمبر: 0936-5958333

دړوند مشر نباغلی محمد افضل خان لالا!

هیله ده روغ، جوړ، هوسا، بسیا، نېکمرغه او بریالی و اوسې. د لوی خدای (ج) په دربار کې دعا کوم، چې تا دې مور ته ډېر کلونه نور هم ژوندی ولري.

زموږ مشره! د ډیورنډ د کرښې په هکله ستاسو له خوا تجویز شوی پرېس کانفرنس ته بلن لیک راوړسېده. ماته له و جایبو څخه وه، چې په دې کانفرنس کې مې برخه اخیستې وای، او د خپلو مشرانو حکیمانانه ویناوې مې اورېدلې وای؛ خو په خواشینۍ سره باید عرض وکړم، چې د ژوندانه د ځینو راپېښو شویو معاذیرو له مخې بریالی نه شومه، چې دغه وجیبه ادا کړمه.

له دې امله د خپلې ناسوبتیا د بښځنې له غوښتنې سره جوخت د ډیورنډ د کرښې په هکله د کانفرنس برخه والو ته خپل پیغام په لاندې ډول وړاندې کوم او د هغوی بری غواړم:

زموږ په سیمه کې د زمانې له ظالم، جابر او استکبار نه راپاتې یوه هم د ډیورنډ کرښه کرښه ده، چې یو واحد ولس یې په څو ټوټو وېشلی دی. څرنگه، چې خان لالا هم انګېرلې، په هماغه توګه دغې کرښې ډېرې سیمه ییزې ناروا او ناجایزې اغېزې هم له ځانه لرلې دي، چې له هغو اغېزو نه یوه دغه هم ګڼلې شو: په افغانستان کې ډېره موده کېږي، چې د اسلام او دیموکراسۍ په نومونو هلې ځلې روانې دي، خو د افغان له خولې نه پښتو ژبه وباسي او په بدل کې ورته په خوله کې پارسي ژبه ورننېسي. په همدې توګه په پاکستان کې هم د اسلام په نوم د پښتون/افغان قوم له خولې نه پښتو ژبه وېستله کېږي او په بدل کې ورته په خوله کې د اردو ژبه اېښودل کېږي. دغه پښتون/افغان قام سره دښمنانه چال چلند، چې په ډېر زور او شور سره لا هم روان دی، د همدغې کرښې کرښې د ناروا او ظالمانه اغېزو څخه شمېرل کېږي. تر څو، چې دغه کرښه پرته وي، او په دې توګه د پښتون/افغان قام په څو ټوټو وېشلی پاتې وي، تر هغو پورې به هم د پښتون/افغان قام د ژبې او فرهنگ سره دښمنانه چال چلند روان وي. دا، چې لوی خدای (ج) په خپلې حکیمانانه ارادې سره لومړی پښتو ژبه خلق او بیا ورته پښتون/افغان قام ورپنځولی دی، خو د پښتو ژبې ویونکي و اوسې؛ نو که څوک د پښتون/افغان قوم د ژبې، ژوند او ژواک سره دښمني کوي، هغوی د لوی خدای (ج) د حکیمانانه ارادې دښمنان هم دي، که دا د اسلام په نوم هم وي.

ددغې خبرې پر بنسټ او دا، چې پوهان وایي: په اتفاق او یووالي کې ژوند پروت دی؛ خو په بېلوالي او بېلتانه کې مړینه غوره به وي که د پوهانو د ارشاداتو په رڼا کې د بېلتانه د بیدیا له تور تم نه د یووالي د ښارد روښانه ژوند په لور روان شو، خو زموږ راتلونکی پښتون/افغان قام د یووالي او اتفاق له خوږو نه برخه من و اوسې. که داسې نه کېږي؛ نو د تل لپاره به لکه د تېر په څېر د بېلتانه د بیدیا د پرېوکیو په څپو کې ورک او نابود پاتې یو.

د یووالي د ښار په لور د ستاسو د یون د بري په هیله

مبارز "خاپی" بن، جرمني.

1/10/2003

ملگري ملتونه، لويه جرگه

او

اساسي قانون

دا خو دويار خبره ده، چې د افغانانو ټاټوبي د جرگو او مرکو کور دی او لويه جرگه د افغانانو د پرېکړو خورا ستره عنعنوي مرجع گڼله کېږي. دغه دود او دستور، چې له پېړيو راهيسې د يوې خورا منلې عنعنې په څېر پر افغانانو درنښت لاره، داسې ښکاري، چې د عيسوي ميلادي 2001 کال د سپتمبر د مياشتې د يوولسمې نېټې د ناوړو پېښو نه را وروسته او د امريکايي ځواکونو له خوا د طالبانو د اسلامي امارت د ړنگولو سره جوخت د ناوړه ملنډو او سپکاوي سره مخ شوي ده. د مثال په توگه په عيسوي ميلادي 2002 کال کې د اضطراري لويې جرگې په نامه په کابل کې د يو شمېر ايوالا جاري وگړو له خوا د ملگرو ملتونو په سرپرستۍ يوه غونډه جوړه شوه او څومره، چې د لويې جرگې د دښمنانو له لاسه کېدله، هغومره يې دغه درنه جرگه سپکه او بې ارزښته کړله، چې افغانانو لا څه، چې نړيوالو هم په خپلو غوږونو واورېدل او په خپلو سترگو يې وليدل.

لکه څرنګه، چې ملگرو ملتونو د بن د پترس برګ په غونډه کې له افغانانو سره جفا وکړه، په هماغه توگه يې په اضطراري لويې جرگې کې هم خپله جفا تکرار کړله، چې وروسته بيا پښېمانه شول؛ خو په خواشينۍ سره دادی بيا هم وليدل شول، چې ملگرو ملتونو پر هماغه پخوانۍ ليارې تگ پيل او په کابل يې د 2003ع کال لويه جرگه د يو شمېر پېژندل شويو ټوپک والوو او جنګي جنايت کارانو د رابللو سره جوړه کړله.

ددې لويې جرگې او د اضطراري لويې جرگې تر منځ توپير د غومره و، چې يو شمېر زياتې مېرمنې ورته رابلل شوې وې نور؛ نو هماغه غرو او هماغه کربورې. د لويې جرگې دوديزه عنعنه نه وه رعایت شوي، د ولس مخور کسان لکه ولسي مشران او ولسي قانون پوهان ورته نه وو رابلل شوي، او که د گوتو په شمېر څو کسان رابلل شوي او راغلي وي، هغوی ته؛ خو هېڅ واک نه و، چې د خولې کومه خبره يې هم کړې وای. لکه څرنګه، چې نړيوالو اژانسونو په خپلو خبرونو کې څرګندې کړلې، دغه دواړه په نامه يې لويې جرگې په تهديد، تخويف، تطميع او سياسي پټو معاملو پيل او هم په تهديد، تخويف، تطميع او سياسي پټو معاملو سره پای ته ورسېدلې.

افغانان لکه څنګه، چې د بن له غونډې نه خواشيني او مايوسه پاتې شوي وو، په هماغه توگه له په نامه اضطراري لويې جرگې څخه هم مايوسه شول. او دادی په دې درېيم ځل د کابل د اساسي قانون د لويې جرگې له خوا هم مايوسي او پرېشاني ته وسپارل شول. دا په دا، چې په دې جرگه کې، چې کولای شو هغه دوديزې لويې جرگې سپکاوي وگڼو، لکه څرنګه، چې د ځينو پر ولس او وطن مينه وکيلانو غوښتنې وې، د جنګي جنايت کارانو، ملي خاينانو او د ولس او دولت د مالونو او جايدادونو د لوټ

مارانو د پوښتنې او محاکمې په هکله کومې پرېکړې ونه شوې. د دغې لويې جرگې په نامه، چې کومې د اشخاصو پټې سياسي معاملې او تفاهمونه د کاغذ پر مخ راغلي، هغه د جرگې د وکیلانو د خبرو او خبرنو نومونه او پانگه نه گنډله کېږي. دا او داسې نورې غټې غټې نيوکې شته، چې د جرگې مشروعيت تر پوښتنې لاندې راولي او د لويې جرگې په نامه د اساسي قانون متن حقوقي ارزښت او اعتبار ته زيان او تاوان رسوي. افغانانو لکه څرنګه، چې پخوا تر دې د پرديو امرونه او هدايات نه دي منلي، په راتلونکي کې هم جوته خبره ده، چې د چا په نغوته او سپارښت خپلو ملي گټو ته شانه شي اړولې. په دې توګه لکه څرنګه، چې د ملګرو ملتونو د سولې پلان د بن په غونډه کې ناکامه شو، په هماغه توګه د هغوی د سولې هلې ځلې د کابل په اضطراري لويې جرگې کې هم بې نتيجې پاتې شولې. او اولس د پخوا په څېر د ټوپک والاوو او جنگي جنايت کارانو په يرغمل کې پاتې شو. دادی دغه په کابل کې د اساسي قانون د تصويب لويه جرګه هم لکه څرنګه، چې په تهديد، تخويف، تطميع او د اشخاصو په پټو سياسي معاملو پيل شوې وه په هماغه توګه د يوې سترې اختناقي فضا په سيوري کې د ناوړه سياسي معاملو سره پای ته ورسېده، چې د افغانانو د دوديزې لويې جرگې سره بې هېڅ اړخ نه لگاوه. په پای کې بايد ووايو، چې د داسې جرگو د پرېکړو د پيل کېدو چانس ډېر لږ تر سترگو کېږي. دا ځکه، چې ولس د پخوا په څېر د جنگي ډلو ټپلو په يرغمل کې پرېښودل شوی، او په وطن کې د امنيت او ډاډېنې غم هم هېڅ نه دی خوړل شوی. پر دې سربېره د ولس له خوا دغه اساسي قانون ته هم د تهديد، تخويف، تطميع او د سياسي معاملو د قانون نوم ورکول کېږي، چې په دې توګه د قانونيت ارزښت ته بې ډېر زيات تاوان رسېږي.

مبارز "خاپی بن، جرمني

6/1/2004

پرانستې ليک:

د ډيورنډ د کرښې په هکله

د بي بي سي پښتو پروګرام ته!

ډيورنډ د زماني د غاصب مامورو، د غاصب د کرښې له امله د افغان ولس دوه ټوټې شوی؛ خو ولس دغه کرښه په دې څه د پاسه يوه پېړۍ کې هم هېڅکله ونه منله. اوس بې هم په هېڅ توګه څوک نه مني. که چېرې اوسنی په کابل کې ناسته واکمنه ډله دغه کرښه په رسميت وپېژني، د دوی دغه کار هېڅکله او په هېڅ توګه قانوني او حقوقي بڼه نه لري او د منلو وړ نه دي. ځکه، چې:

1. دغه واکمنه ډله د ولس له ملاتړ نه بې برخې ده.
  2. دغه واکمنه ډله د بهرنیو ځواکونو له خوا کابل ته راوستل شوې.
  3. ددغې واکمنې ډلې ساتنه لا تر اوسه پورې د بهرنیانو د ځواکونو له خوا کېږي.
  4. په دې ډله کې هغه کسان دواک خاوندان دي، چې په پاکستان کې روزل شوي، او افغانستان ته صادر شوي دي.
  5. په دې ډله کې ددې پر ځای، چې د افغانستان لوړو گټو ته درناوی وشي، د گاونډیو هېوادونو د گټو پلوي کېږي.
  6. دغې ډلې، چې د ملگرو ملتونو په مرسته او ملاتړ کومې لویې جرگې راغونښتې وې، په هغه کې د اختناق او تهدیدونو له امله د افغانستان د گټو پلویانو ته که کوم یو و، ددې وسه نه وه، چې خپله خبره هم وکوي.
- دا او داسې نور غټ غټ ټکي شته، چې اوسنۍ واکمنه ډله نه شي لا، چې حق هم نه لري د ډیورنډ د کرښې په هکله خبرو ته کښېښي.
- سربېره پر دې د حقوقي بنسټونو پر مخ هم یوه خبره، یو کار یا یوه موضوع، چې په یوه پېړۍ کې چا نه وي منلې؛ نو هغه به اوس څوک ومني؟ او څنگه به د منلو وړ وگڼل شي؟
- زما په اند په دې هکله بیا په اوسنیو شرایطو کې، چې په افغانستان کې یو ملي، قانوني او د ولس له ملاتړ برخمن حکومت نه شته، هېڅکله او په هېڅ توگه ضروري نه برېښي، چې خبرې وشي، نه پوهېږم بې بي سي په دې هکله څه هدف لري؟ بي بي سي؛ خو دا شل کاله وشول، چې په خپلو دري، پارسي او تاجکي پروگرامونو کې لگیا ده وایي، چې: ایران، افغانستان او تاجکستان پارسي ژبي هېوادونه دي. آیا هغو افغانستان لیدلې یا افغانستان ورته ویلي دي، چې پارسي ژبي هېواد دی او که نه؟ په افغانستان کې؛ خو پارسیان د نورو لږکیو ډلو په ډله کې یو ډېر کوچنی اقلیت دی. ښه به دا وي، چې بي بي سي خپلې غلطۍ پرېږدي او نور افغانستان ته د پښتو ژبې هېواد ووايي. ځکه، چې افغانستان پښتنو جوړ کړی او پښتانه په افغانستان کې تر نورو ټبرونو نه لا هم یو غټ ټبر دی، چې د نوي اساسي قانون د تصویب په لویه جرگه کې هم په ډاگه شوه.

په خورا درناوي

جنوري 2004ع کال

مبارز "خاپی" بن، جرمني.

حرکت

د حرکت په نامه له حرکته ډکې د لومړنۍ، خپرونې لومړنۍ، گڼې یوه گڼه د دروند مشر بناغلي "حرکت" له خوا راکړله شوه، چې په خوښۍ او په مینه مې سر تر پایه ولوستله، د خورو گڼو او گڼلو سره یو ځای ښې فلسفې او سیاسي مفاهیم او مطالب په کې ځای په ځای شوي او د حرکت او خوځېدنو تاندي هلي ځلې هم په کې ځلېدلې وې. دغه لامل و، چې زه یې وپارولم د حرکت د خپرونې د ستایوال په توگه څو ټکي د خوښۍ ملغلرې تویې کړم؛ نو لومړی مې د حرکت د توري په معنی د پوهېدلو لپاره د پښتو پښتو تشریحي قاموس پانې پرانیستلې او په 1680یم مخ کې مې داسې ولوستل:

حرکت *Harakat* خوځېدنه، ښورېدنه، خوځي، د سکون ضد. د حرکت قانون "فل" وایي، چې: ټول نړیوال یو له بله سره تړلي او یوه مرتبطه واحده دستگاه ده. په همېشني حرکت او بدلون کې ده او هېڅ شی پر خپل حال نه پرېږدي. سکون او تغیر نه کول فقط ظاهروي. د همدې تغیر په اثر هېڅ مطلق او ابدی شی وجود نه لري. هر څه نسبي او تېرېدونکي دي. مکانیکي حرکت، بیولوژیکي حرکت، ټولنیز حرکت، فکري حرکت.

انتقالي حرکت "جغ" ریوولوشن: د ځمکې هغه حرکت ته وایي، چې ځمکه د یوه شمسي کال یعنی 365 ورځو 6 ساعتو 9 دقیقو او 11 ثانیو په جریان کې پر خپل بیضوي ډوله مدار باندې، چې د محیط طول یې 931 میلیونه کيلومتره دی د لمر په شاوخوا چورلي. د دغه حرکت په نتیجه کې څلور گوني موسمون په پیدا کېږي او شمسي اعتدال او انقلاب پېښېږي.

وضعي حرکت "جغ" / او تېشن: د ځمکې هغه حرکت ته وایي، چې ځمکه په 23 ساعتونو او 56 دقیقو کې د لویدیز نه د ختیز وخوا ته پر خپل محور باندې وچورلي. د دغه حرکت په نتیجه کې شپه کېږي، ورځ کېږي او د وختونو تغیر، د ځمکې په کره کې د سرعتونو تغیر، د بادونو د استقامت تغیر او د فرار قوه منخته راځي.

دا وه د حرکت د توري لغوي معنی او مفهوم. اوس به وگورو، چې د "حرکت" خپرونې په خپلې لومړنۍ گڼې کې د حرکت له توري نه څه انگېرلي دي؟ دغې خپرونې په خپل لومړي مخ کې د "یادونې" تر سرلیک لاندې په یوه برخه کې داسې څرگنده کړې، چې:

حرکت په عالم اسباب کې د خدای (ج) د لوی علم د عامې قانونمندی او د هغې د ټولو خصوصي حالتونو په پروسه کې د ټولو پدیدو د ظهور او متقابلو اړونده مناسباتو د علت او معلول سبب گڼل کېږي. دا لوی جهان موجود دی ځکه، چې متحرک دی او متحرک دی ځکه، چې موجود دی.

متفاوت، رنگارنگ او متغیر دی. دا جهان هغومره ابدی دی لکه څومره، چې حرکت ابدی دی. لوی خدای (ج) د خپل لوی علم د عامې قانونمندی له مخې د لوی جهان او حرکت متقابل ابدیت او موجودیت یو تر بله سره لازمي ابدی علت او معلول او همداسې قایم بالذات او خلل نا پذیر گڼولی او یوازې د قضا او قدر د لوی علم د جبر او اختیار له مخې په هغې کې تغیر او تصرف ممکن گڼل کېدی

شي.

د حرکت د دې یادونې په یوه برخه کې د سیاسي لوري په هکله هم لولو، چې: موږ دغه ډول ټولې پدیدې نسبي گڼو؛ نو ځکه د لومړۍ ورځې څخه وایو، چې: موږ هېڅکله بې طرفه نه یو. هو! حرکت هر کله خپل لوری او خپله خوالري او همدغه لوری او خوا د حرکت په حرکت کې د پایښت او تسلسل لامل ژوندی ساتلی دی. لکه، چې د نړۍ په ابدیتوب کې وینو که ذره له حرکت پاتې شي، که شمال ونې او بوټي ونه خوځوي. که د لمر وړانگې ونه ځلېږي، که ورپځې ونه وروي، که اور لمبه ونه کړي، که هوا ونه چلېږي، که زړې زرغون نه شي او که د انسان او حیوان په بدن کې سا ودرېږي؛ نو هر څه به پای ته رسېدلي وي. همدغه خبره ده، چې وایو: حرکت کې برکت شته او برکت د ډبرښت، د ښېگڼې او پایښت نښه ده. خوځېدنه، هلې ځلې، پاڅېدنه زغاسته، انګېرنه، کړنه او ویننه دا ټول په حرکت کې نغښتي او حرکت د لوی خدای (ج) د پنځونې د قدرت له نښو څخه شمېرل کېږي. لکه، چې د کوچني انسان په بدن کې سا غوټې وهي او ځي راځي.

لکه، چې وایي:

چې غوټې پسې وهي په لاس به در شي
چا ويل چې په درياب کې گوهر نه شته

ما د حرکت د خپرونې په تل کې د سمندر د تل په څېر ډېرې ملغلرې وليدلې، ښايي د ژوندانه د سمندر د مایوگانو ورته پام شي او د هغو د راوېستلو لپاره په حرکت راشي او په پرله پسې غوټو وهلو د ژوند ښکلې ملغلرې د دغه سمندر له تل څخه راوباسي.

مبارز "خاپی" بن، جرمني.

26/6/2000

د ماخذونو فهرست

د کتابونو نومونه

د چاپ ځای	لیکوال	د کتاب نوم	نمونه
مکه مکرمه سعودي عربستان		د قرآن کریم پښتو تفسیر	1.
کابل	د افغانستان د اریانا د اتر المعارف ټولنه	د اریانا د اتر المعارف پښتو	2.
کابل	د علومو اکاډیمي کابل	پښتو- پښتو تشریحي قاموس	3.
پېښور	نباغلی استانه محل "شېرزاد"	استعمار او ناسیونالیزم	4.
ناروې	خپرونکی نباغلی طارق "بزگر"	د دعوت خپرونه	5.

مبارز خاڀي

مبارز خاڀي اصلاً د لغمان ولايت د اليشنگ د ولسوالۍ اوسېدونکی دی، چې بيا وروسته يې د بغلان په ولايت کې استوگنه غوره کړه. نوموړي د هېواد په مختلفو اداري څانگو کې کار کړی دی. وروستی ماموریت يې د لغمان ولايت د اداري مدير په حيث سرته رسولی دی.

د ۱۳۴۱ هـ ش کې يې شعر و شاعري پيل کړې، ژوبل احساس يې د هجرت او پرديسۍ ژوند لومړۍ، گلپاڼه يې دويمه او زړپاڼه يې درېمه شعري مجموعه ده. په ۱۳۵۷ کال پېښور ته مهاجر شوی او د څه وخت د تېرولو وروسته جرمني ته تللی، چې لا تراوسه پورې په جرمني کې اوسي.

چاپ چاري: د دانش خپرندويې ټولني تخنيکي څانگه
Tel/Fax: +92-91-2564513 / E-mail: danish2k2000@yahoo.com

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**